گوورڌن پارٿي ”راتع جي خاموشيءَ ۾ بسوي؟
جيندڙ محض شاعر ڪرنهي. ڪجھ سال اڳ ”ڪولج“ وسا
ٺريءَ جا ڪجھ حصا) پڙهي سندس نئو جي دهشت، ترا
وهوم ۽ سندس حساس دل اظهار جي ڪنهن صحيح ؟
ي. ۽ ان دوران سندس رچنا ۾، رچنا ڪرم جي ٻرڪر
صي جونهن شخصيت ۽ هلل آهي ني بلڪ جا ڄا سد
دخلي ۽ عبان آهي. ۾ پوءِ اهو مره گوورڌن کي پيار
دس جڏهن ۽ ٻوليءَ تي حاوي آهي بلڪ سندس سموريءَ
.

پـانڌ ي پراڏو

واٽ نـڪـيـن

ڪهاڻين جو مجموعو

مدر آلاپ" جــيان
۾ سنڌس "ورق"
ءِ بي چئني ڏسي
ـڙ واهڻ جي تلاش ۾
موجب رچناڪار جي
دش نجي موه جــي
آهي جيڪو نہ صرف
چنا تي ڇانيل آهي.

شيام جئسنگهاڻي

گوورڌن محبوباڻي

شاندار پيت

گوورڌن ڀارتي "رات جي خاموشيءَ ۾ ٻسريءَ جي
سچندڙ محض شاعر ڪونهي. ڪجهه سال اڳ "ڪونج" رسال
ڊائريءَ جا ڪجهه حصا) پڙهي سندس نثر جي دهشت، ڏڏ
سگهو هوم ته سندس حساس دل اظهار جي ڪيهن صحيح ۽
آهي. ۽ ان دوران سندس رچنا ٻڌ، رچنا ڪرم جي پرکرا
شخصي چولهه شخصيت ته هليل آهي ني بلڪ جا ٻيا سب
صد لطلي ۾ عيان آهي. ٻر ٻوءِ اهو مره گوورڌن کي پيارو
سندس جد ٻيءَ ٻوليءَ لي حاوي آهي بلڪ سندس سموريءَ

پـانڌ ي پڙاڏو

واٽ نـئبـن

مڌر آلاپ" جـ
۾ سندس "ورق"
۽ ٻي ڇنڌي ڏسي
ز واهڻ جي تلاش ۾
وجب رچناڪار جي
س نجي موه جي
آهي جيڪو نہ صرف
ڇڌا تي ڇانيل آهي.

نيام جئسنگهاڻي

ڪهاڻين جو مجموعو

گوورڌن محبوباڻي

شاندار پيمت

ڪهاڻين جو سلسلو

PANDHI PURANO - VAAT MAI
Short Stories
by: GOVARDHAN MEHBOOBANI
KOONJ: Bombay, Vol. 12, No. 3
Rs: 2-50

/۵۲۸

• گوورڏن پنهنجون ڪجهه ڪهاڻيون ڪٽي توهان وٽ آيو آهي. هو اڪثر توهان وٽ ايندو آهي. ڪڏهن ڪلاڪارن جا جُهنڊ وٺي، جي سنگيت نرتيه ۽ ناٽڪ دوارا توهانکي وندرائيندا آهن، ڪڏهن سنيما جي پردي تي سنڌي فلمن دوارا، جن ۾ اڪثر گيت گوورڏن جا ئي هوندا آهن.... ۽ ڪڏهن هو پنهنجا سوز ڀريل گيت ۽ لڙڪن ڀنل ڪهاڻيون ڪٽي به توهان وٽ ايندو آهي.

توهان کيس شخصي طرح ڏٺو آهي الائي نه! ڏسڻ سنهو سرڙو، منهن تي اڪثر مرڪ يا ٽهڪ. ڪڏهن ٽوڪا پڌائيندو، ڪڏهن تون راڳن جون لڪون آلاپيندو ڪڏهن گرڀ ۾ ستل گيتن جون سٽون ڳنگنائيندو. اهو سڀ تڏهن جڏهن هو واجهن دوستن ۽ ساٿين سان هوندو. پر جڏهن هو اڪيلو پنهنجو پاڻ سان هوندو آهي تڏهن بيحد گنڀير، خيالن ۾ کوهيل، دنيا کان بيخبر هوندو آهي. اُنوقت هو آسمان مان تارا ميڙيندو آهي ۽ ڌرتيءَ تان گلاب جا گل ۽ مگر اُهي به وقت پٽي هو گيتن ۾ پروئي توهانکي ڏيئي ڇڏيندو آهي ۽ وٽس بچندي آهي آڪاس جي اوندهه يا گلاب جا ڪنڊا!

گوورڏن جا به گيت مونکي بيحد وڻندا آهن ۽ زندگيءَ جي پيچيدن رستن تي اڪثر مان انهن کي ڏئي وانگر پنهنجي جيءَ ۾ جرڪائيندو آهيان:

چنڊ! لهي تون مون وٽ آءُ،

آءُ پريندس تنهنجي دل جو، ڪارو ڳهرو گهاءُ!

[illegible]

... جڏهن مرزا صاحب ناميءَ جا ٽڪرا ... [illegible]

... مون مرزا گيتن جا مولي!! ... [illegible]

هڪ گيت ۾ زندگيءَ جي اڪيلائپ آهي ۽ ان اڪيلائپ ۾ هڪ جيون - ڀيليوسي ۽ ڏاڍي عجب لڳندو آهي ته هن اڪيلائپ ڪنهن ڳالهه لاءِ گورو ڏکن زندگيءَ ۾ ڪهڙا ڪيترا نه طلسم ورتا آهن ۽ ڪالڪ جي ان ڀڳل پاتيان ڪيئن سڀ سمجهي ۽ ڪيترا ڏسڻ سمجهڻ ڪن - پکو زوب جي اصلي روپ ۾ جي ڪهاڻيون ڪندا آهن ...

۽ ان اڪيلائپ جي لڪل لاءِ ٽني ڳوڙهن هيءَ ڪهاڻيون لکيون آهن. هن ڪهاڻين ۾ پڙهڻ آهي ۽ پڙهڻ آهي ته زندگيءَ سان بيحد سچيت آهي ۽ هر ڪهاڻيءَ ۾ زندگي ڪٿي نه ڪٿي سڏڪو پيو روئي ۽ روي ڪٿا جي ڪوشش ڪري ٿي. اها ليکڪ جي ڏڪندڙ دل آهي. هن دنيا مان هُن اهڙي پالو آهي، جنهن کي پنهنجي ساڻ تا سان سچائي سينگاري ورتي دنيا کي واپس ڏنو اٿس. ...

هن سنگرهه جون ڪجهه ڪهاڻيون گهڻو اڳ جون لکيل آهن ۽ انهن ۾ سنڌي جيون جا اهي چتر چٽيل آهن، جي اسان جي ذهن ۾ اڃا تازا آهن. ڪهاڻيون پڙهڻ سان اهي سنڌي ڪردار، سڀ ڪار لي اسان جي سامهون اچي ٿا بيهن ۽ جي ڪجهه عرصو اڳ ايندا پنهنجي ڇوڪرن ڏسندا هئاسين پر ڏاڍا ڪالهه جا جي ويا ڪيتي ۽ وادي

(Individualistic) زندگيءَ ۾ ڳولهڻ سان ئي ملن ٿا. ڪي سنڌ جون ڪهاڻيون آهن، جي آئينو آهن ليکڪ جي سياءَ جو. نندي هوندي ڏٺل نظارا ۽ دل جي ويجهو آيل انسان سندس ذهن ۾ اڃا زنده آهن جنهن عمر ڪوٽ ۾ مارئيءَ جي اڱيان ملير جون ڇهو ڇڙيون ۽ مارو ڏٺا. "هڪ سانوري - پنج ستيوان". ڪهاڻي مونکي گهڻي وڻي. ڪلاسڪ نمونسي، بنا لفرابازيءَ جي هيءَ ڪهاڻي پارسي سنسڪرتيءَ جي هڪ اهڙي حساس حصي (Sensitive Spot) جي اصليت ظاهر ٿي ڪري جنهن جي آڙ ۾ انسان پنهنجي اڌ آدم ڪي وڏا لقب ڏيئي قيد ۾ رکيو آهي. هيءَ ڪهاڻي بنگال جي پرسرام ۽ ٻن قول جون سڪون تي لاهي.

گوورڌن مکيه طور شاعر ئي آهي. وڇڙائيءَ ۾ فلمن ۽ رنگ منچ تي رڌل هجڻ سبب سندس اهو روپ به ڪن ڪان ڪي قدر لڪي ويو آهي. پر سندس ڪي شعر سنڌي ساهتيه ۾ هميشه ساهه سان سانڍيا. سندس ڪيترا شعر اسانجي زماني جي بهترين سنڌي شعرن مان آهن. هن ناٽڪ به لکيا آهن ۽ هيءَ ڪهاڻيون پڙهندي مونکي احساس ٿيو ته هن ۾ ڪهاڻي ڪار بڻجڻ جون به وڏيون قوتون آهن. هنن ڪهاڻين ۾ جي گوناگون پلاٽ ۽ زندگيءَ مان ورتل ڪردار آهن اهڙا سنڌيءَ جي ڪنهن ڪهاڻي ڪار وٽ ورلي ملندا. اڪثر ڪهاڻيون پيار ۽ سنيه سان ڀريل ڇوڪرين ۽ اڪيلائپ دور ڪرڻ لاءِ

⊙ هڪ اِستري - هڪ ماءُ

هوءَ مونکي ڏاڍو ڀائيندي هئي. اِسڪول مان موٽندو هوس ته گد گد ٿي گود ۾ ڀري، مٺو چمي، آلو خرچي ڏيندي هئي. چمپل ڦاٽي پوندو هوم ته پيرن مان پنهنجو چمپل لاهي، مون کي پارائيندي هئي. اتفاق سان سليٽ ڀڄي پوندي هئم ته اُن جو خرچ به پاڻ ڀريندي هئي. اسان جي گهر سان لڳو لڳ ئي هو سندس گهر.

ويچاريءَ کي شادي ڪئي ڇهه سال ٿيا هئا پر اجا سندس گود نه ڀري هئي. شايد اهوئي سبب هو مون لاءِ هن جي اَسيم سنيهه جو. پر مان به نه ڪيس ڏاڍو ڀائيندو هوس. چاڪاڻ ته ٻالپڻ ۾ ئي ڦهري ڳالهه، منهنجي ماءُ مون کان کسي ورتي هئي. بابو به نوڪريءَ سبب اڪثر ڳوٺ کان ٻاهر گذاريندو هو.

هوءَ نهايت ڌرمشٽ هئي. هر روز سج اُڀرڻ کان اڳ ڪپڙن سوڌو سنان ڪري پاٺ پوڄا ڪندي هئي ۽ نهايت مٺي ۽ مانيٺي سر ۾ ڀڄن ڳائيندي هئي. ٽن ڏينهين

[illegible] چولون سلدي برهندو عورس، [illegible] إسکول ستح

[illegible] كندو عو بر مان إسک [illegible] ضاك كن الڠ وايندو

[illegible] كلاس [illegible] عك [illegible] باعدو چاو

[illegible] اساليي [illegible] ايندو، ان كي

[illegible] عورس. [illegible] شاكرد كلاس [illegible] وعڠ عو عا

[illegible] عورڠ [illegible] كا

ان ذبيبن الء [illegible] عك [illegible] كندو عوء

مليدو. اعزيء طرح [illegible] عو [illegible] عوء

كيتا دنا بيرون [illegible] عورس. [illegible]

ان كي الي ميلي [illegible]

امو مالتو [illegible] ان

الناك سان [illegible]

مالكي مولكي [illegible]

ذبيبن إسکول بيچو [illegible]

وعه عوء باسه [illegible]

اكدون، لرزلي [illegible] وار [illegible] عوء

چمك ... دكين [illegible] ال [illegible]

ليندو عورس. مان [illegible]

لكيندي علي. [illegible] دي هري، [illegible]

چيرلدو هورس، [illegible] هك علي. [illegible]

هوء ميهدي [illegible] هلي. [illegible]

چه هكري وعڠ [illegible] ماء [illegible]

دبرسان بيچڠ عو [illegible] هورس بر [illegible]

[illegible] ليندو هورس [illegible]

[illegible] هوسو عو [illegible]

پرسان پاڻي ماري وٺي رهندو هوس. جڏهن هوءَ
اچهل آنند وچان اکيون ٻوٽيندي هئي تڏهن مون کي به
چرڻ ڪو غيبي خمار چڙهندو ويندو هو. پوءِ پوري
تيرڻ تي هوءَ اول منهنجي مٿي تي آسيس جو هٿڙو
گهمائي مون کي چرٽا امرت ڏيندي هئي ۽ ان کان پوءِ
ٿي پاڻيءَ جي گهرائل شيءِ کڻي ايندي هئي. سندس
نرمل ۽ سپاڄهو سڀاءُ مون کي موهي ڇڏيندو هو.

مان پنهنجو گهڻو وقت سندس گهر ۾ ئي گهاريندو
هوس. منهنجن ڀائرن ان تي ڪڏهن به اعتراض نه اٿاريو
ڇو نه هوءَ مون کي پٽ وانگر پيار ڪندي هئي ۽ منهنجا
سڀ الڪل آرا سهندي هئي. هونئن ته مان نهايت شيطان
۽ ضدي هوس پر هن جي سنيهه سبب ڏينهون پوءِ
ويس سپاڄهو ۽ سانتيڪو ٿيندو.

آخر اهو ڏينهن به اچي ويو جڏهن مون کي هن کان
وڇڙڻو پيو. ان ڏينهن هوءَ بيحد اداس هئي. پر مان
به ڇا ٿي ڪري سگهيس؟ مون انگريزي ٿي درجا پاس
ڪيا هئا. ڳوٺ ۾ وڌيڪ تعليم جو بندوبست ڪونه
هو، ان ڪري منهنجن ڀائرن مون کي حيدرآباد موڪلڻ
جو فيصلو ڪيو. منهنجي خوشيءَ جي ڪا حد نه رهي.
پر هن کي ڏک وڙهي ويو. دادا (هنجو پتي) به ان
ڏينهن بيحد ملول پئي نظر آيو.

شام جي وقت سڀئي سنيري سندس گهر ويس ته
ڏٺم ته هوءَ ڪنڊ ۾ ويهي سڏڪا ڀري رهي هئي.

ن کي ڏسي هن روريءَ مرڪڻ جي ڪوشش ڪئي
تاه تاه ڪري ڳوڙها سندس ڳلن تان ٽڙي آيا. مون
مران لي پڇيو، "امي، هيءَ ڇا؟"
هوءَ مولڪي ٻاڪر ۾ ڀري زاروزار روئڻ لڳي.
سندس هيڏي حالت ڏسي منهنجي دل ڀرجي آئي.
چڻ لئن ڪري وري پڇيم، "پر امي، هن طرح روئڻ
جو سبب؟"
ٻهي هٿن ۾ منهنجو منهن جهلي هن سُڏڪندي چيو،
"پر ڪو لون منهنجو ٻچڙو جو نہ لوڙهين؟ ... مان ... مان
لوڪي ٻاهر وڃڻ نہ ڏيندس."
مان چپ رهيس. ڪن لمحن کان پوءِ پاڻ سنڀالي،
پريل ڳلي سان چيو، "پر لهنجو ڪيڙو ڏوه؟ لسڻ
وح، ٻاي وح، سدا وح، ٻر ڏسح، هن مٽيءَ ماءَ کي
وساري نہ چڏح!" "امڙ
مون کي ڇوڙ ٻالپڻ جو وڃهو ملبو. چيم
لنهنجا احسان ڪڏهن وساري سگهندس؟"
"پرڀو ٽورو،" مولڪي ڇاڪي چماٽ هڻي چيا
"ڪڏهن ماءُ ٻہ پٽ لئي احسان ڪندي آهي؟
الين ڇٽي هوءَ مون کي وري ڇاليءَ سان لائي منهن
منهن چمڻ لڳي.
ڪا دير اسين ائي چپ رهياسين. اوچتو هن
"هڪ ڳالهہ ٻڌائينءَ؟"

"پڇ."

لڳم ته هوءَ ڪجهه چوڻ کان ڪيٻائي رهي هئي.
اڻ ٽڻ وچان چيم، "امي، پڇ نه پلا."

هوءَ شرمائجي وئي. چپ کي چڪ پائي چيائين،
"نه .... نه .... ڪجهه به ناهي .... ڪجهه به ناهي."

"نه امي، تون ضرور ڪجهه لڪائين ٿي." ضد
ڪندي چيم، "ڏس، توکي ضرور ٻڌائڻو پوندو نه ته
مان وري ڪڏهن به توکي پنهنجو منهن نه ڏيکاريندس."

هوءَ ڪا مهل سن رهي. پوءِ هٻڪندي پڇيائين،
"ڇا تو ڪڏهن سوچيو آهي ته توکي پنهنجو ڀاءُ هجي؟"

مان وائڙو ٿي ويس. چيم، "مون کي ته اڳيئي
پنج ڀائر آهن. پر هاڻي ته مان تنهنجو پٽ آهيان. پوءِ...."

منهنجي ابوجهائيءَ تي هوءَ جڻ پنهنجو پاڻ ۾ ٻڏي
وئي. جهنجهلائي چيائين، "اوه، ڪجهه به ڪونهي....
چيم ته سهين ڪجهه به ڪونهي."

پر من نه مڃيو. چيم، "امي، ڪجهه ته اوس آهي."

مونکي ڳلي لائي چيائين، "نه لعل، تون آهين ته
مون لاءِ سڀ ڪجهه آهي. وڌيڪ مون کي ڇا گهرجي؟"

هاڻي وڃي ڳالهه ڪجهه منهنجي دماغ ۾ ويٺي.
مرڪي چيم، "اوه، هاڻي مون سمجهيو!"

"ڇا سمجهئين؟" البت چڙ مان پڇيائين. پر مان
ڪجهه چوان ئي چوان اُن کان اڳ منهنجي وات تي

منهنجو

همت رکي چيائين، ”چپ رهه... جراو مارڻا!

هو مطلب نه هو.“ ”امي، مو

مون هڪدم هنجو هٿ هٿاڻي جير،

سڀ سمجهيو آهي. پر....“ لڪڙي لڪڙي الدر

هوءِ مون کي ڇڏي،

ڪمري ۾ هلي وئي. منهنجو اندر سور

هالي نه هيڪاري ٻڪ ليرِ نه دايل قدمن سان اندر وڃي، پنهان لڳ

آئا صديح هو. بالپرون وڃي جير، ”مون کي

يليان سندس گلي ۾

لعزو ٻاءَ ڪري.“ ”اڄاڻي ڪرام

هن ٻاوني عصي مان جهٽڪيو،

نه ڪر.“ ”بڪواس ناهي، امي! نه نه اعولي

جير،

دوڙ ڪاعدو نه؟“

پروزم نه شوءِ سن ٿي

تورڙي ڪاعري طور

لي ديو، ”امي، توکي

”تون ٿڇي ڪينجر آهين؟“

”بيت بچو آهي

وعيدي آهين

تڏو ساءِ

تهڪل

ي ٻر ٻاڳہ لٿو ٻرائي .... ٻر لون نہ هوند آسيس ڪران
جيڪر منهنجي من جي آس ٻہ اوس پوري ٿئي.“
وائڙو ٿي ويس. چيم، ”مان ڪو پير پيغمبر يا
سنت اولياءُ آهيان ڇا؟“

”ڇو ڪين! هيترين ڀينرن کي آسيس ڪئي اٿيئي.
س، ڏاڍو ٿيءُ. اڄ مون کي بہ آسيس ڪر نہ.“
هنجي آواز ۾ ايڏي نہ التجا هئي جو هوءَ مون کان
ڪ ٻني رهي هئي. عجب مان پڇيم، ”ڇولاءِ ڇا
يئي؟ مون ڪنهن کي آسيس ڪئي آهي؟“
”ڇو هن تلسيءَ ماءُ کي.... هن جسودا کي....“
تڏهن سمجهہ ۾ آيم تہ قصو ڪٿان شروع ٿيو آهي.
عجيب ڳالهہ .... اجايو وهم ....
مان ڪو سنت يا اولياءُ ڪونہ هوس. اڃا ٻار نئي
هوس جو هڪ ڏينهن تلسيءَ جي ماءُ اسان جي گهر
گهڙي آئي. هٿ جون ٻہ آڱريون ڪڍي چيائين،
”ڪا، هنن ٻن آڱرين مان هڪ آڱر تہ ڪڍ.“
حيرت مان پڇيم، ”ڇو ڇا ٿيو آهي؟“
اُيو ساهہ کڻي وراڻيائين، ”سڀاڻي مئٽرڪ جو نتيجو
نڪرندو. ويچارو تلسي ٻہ دفعا ناپاس ٿيو آهي. اڄ
هيءَ فال وجهي ٿي ڏسان تہ هن دفعي پاس ٿيندو
ڪي نہ. جيڪڏهن پاس ٿيو تہ ٽوڪي حلوي جو سير
ڪارائينديس.“

طوطي جو سالو ٻڌي، منهنجو واس پاڻي پاڻي ٿيو
لڳو. پر سوچيم ته جي غلط آگر چوليندي وٺس ته پرا
مالي، تان هڪ ڪٽڪو پوندو. ان ڪري ٻاهريون پر
رکي چيم، "دادي، اگر چولبدڻ جي ڪا ضرورت
لاهي. منهنجي دل چوي ٿي ته ٿلهي هن سال ضرور
پاس ٿيندو. پر طوطي جو سير باد رکجو."
ٻئي ڏينهن ڪس ٿلهي، جي پاس ٿيڻ
قسمت سان اچي
جي تار ملي.
جسودا مون وٽ آئي. ڏاڍي
ٻئي دفعي وري "گهوٽ جو پير الله ڪين ٻاهر؟"
اڻ ڳڻ مان پڇيائين، ڪن. انهن ڪٿي چيم،
مون سمجهيو ته ڪجهه ته
"الله."
ان ڏينهن شام جو هن جو پرديس ويل پٽي اچي
گهر سڀڙيو. پس پوءِ ته سچي گروه ۾ افواهه ڦهلجي و
آسيس آهي. ان ڪري منهنج
۽ مون لي سڻن جي ڪجهه اڪرلدو سو سوره‍ن آيا
مک مان جيڪي
ثابت ٿيندو.
انهن ٻن واقعن بعد گروه جون اليڪ پورڙيون.
مون وٽ ڪا نه ڪا آس رکي ايندڙيون هيون. مان
ميالي، جي لالچ لي ڪين آسيس ڪندو هوس ؟
آندا نوبا اڪثر هٽي وڃي هڪ ڪندا هئا. ان
گروه جي زال ڪي اچا.پڪ لي وٺي ته مون ۾
ڪا غيبي شڪتي آهي.

هيءَ منهنجي امڙ ۽ وهم جي وسوڙل هئي. مون
يس گهڻوئي سمجهايو تہ مان نہ درويش هوس، نہ
ولياءُ. پر هن اصل نہ مڃيو.

لاچار ٿي چيم، ”امڙ، جي تنهنجي اهڙا مرضي
آهي تہ مان ڏٽيءَ در پرارٿنا ڪندس تہ هوءَ تنهنجي
گود ڀري.“

”سچ!“ آناه ءِ خوشيءَ وچان سندس چهرو ٻهڪڻ
لڳو. پنهنجن ٻهي هٿن سان منهنجا ڳل دٻائي چيائين،
”جيڪڏهن تنهنجي آسيس لڳي تہ توکي گرم سوٽ
ڪوٽ ٺهرائي ڏيندس.“

منهنجي ماني کٽي اچڻ لاءِ هوءَ رڌڻي ۾ ويئي تہ
مان سوچڻ لڳس- ’هيءَ ڇا؟ هيتري جپ تپ، پاٺ
پوڄا بعد اهو ڄاڻندي بہ تہ سنسار اسار آهي، مايا ڄار
آهي، هوءَ پنهنجي پيٽ ڄائي پٽ جي خواهش کي
روڪي نہ سگهي آهي!‘

چانورن جي ٿُلي وات ۾ وجهندي پڇيم، ”امي!
سچ ٻڌاءِ، تون هيءَ پاٺ پوڄا جپ تپ ڇا لاءِ
ڪندي آهين؟“

ڪنڌ جهڪائي ڪا دير هوءَ چپ رهي. پوءِ جهيڻي
آواز ۾ چيائين، ”لعل توکان ڇا لڪايان؟ منهنجا هيءَ
ورت نيم صرف اِنلاءِ آهن تہ ڀڳوان منهنجي گود
ڀري.“ ڪن ترسي وري چيائين، ”هر اِستري ماءُ
بڻجڻ چاهيندي آهي. منهنجي من ۾ بہ اهائي اِبلاڪا آهي.

جيسين اُن پر ٻر هئين ليڪن دل کي جهٽ ڪو ڏنو هو.
پر هاڻي جڏهن اُن مون کي چڱي طرح وچين ڏٺو
الهن پهچي سمجهان نه پراڻو، آهر نه پراڻو آهي.“
هن جو گلو پرچي آيو. پوليءَ جي پلؤ سان ڳوڙها
اگهي روئيءَ مشڪل جي ڪوشش ڪندي چيائين،
”زالالن جو مٺو من نه ڪيڏو آهي! ڏس اڄ اُرسان دل
جي اها اور اوري اڳم جنهن جي شايد دادلين کي نه
سڌ نه هوندي ....“
هنڪي اڃا نه ڪجهه چوڻو هو پر ٻاهر ٽانگي جي
آواز سندس ڳالهه جو سلسلو ٽوڙي وڌو. ڪن بعد دادا
اندر اچي چيو، ”اڙي، هيءَ ڇا؟ تو پوري روٽي به نه
ڪاڌي آهي؟“ - پوءِ امڙ ڏي منهن ڪري چيائين،
”ڇگو ڳالهيون ڪندين يا ويچاري کي روٽي به کائڻ
ڏيندين؟“
اُن وقت اسان اهڙي جيون ڏليون اڳتي لڇ پڇل
هيون جو ڪڏهن به دادا جي سوال جو جواب نه ڏنو.
مون باقي اڄل روٽي کائي هٿ ڌوتا ۽ اميءَ ۽ دادا
جا پير ڇهي چيو، ”ڇگو، آسيس ڪجو.“
هڪ وار وري امڙ جي اکين ۾ آلسون چلڪڻ لڳا.
مون کي ڀاڪيءَ لائي، مينهن مٿي ڪ جهمي چيائين،
”وڃ، ڀر مٺيءَ ماءُ کي نه وسارج.“

....

اُن مهين بعد مون کي دادا جو خط مليو. هتان هتان

جي احوال ڪانسواءِ هن اڻ سڌيءَ طرح اشارو ڪيو هو
جنهن مان سمجهيم ته امڙ اميدواري هئي. منهنجي خوشيءَ
جي حد نه رهي. نه ان ڪري جو منهنجي آسپاس الڳ
ڏيکاريو هو پر مونکي گرم فل سوٽ ملڻو هو.
سياري جون موڪلون مليون ته مان ڳوٺ ڏي روانو
ٿيس. ائين پهچڻ شرط خبر پيم ته امڙ ڪنهن ڪڪو جائو
هو. مان سڌو سندس گهر ويس ۽ واڪو ڪري چيم،
”امي منهنجو فل سوٽ؟“
”هڪ نه پر ٻه“ هن بيحد خوشيءَ مان ورائيو.
چئي ٿي. ٻالڪ جو نالو گوپ رکيو ويو. ٻه فل سوٽ
حاصل ڪري مان بيحد خوش ٿيس پر جلد ئي منهنجي خوشي
مايوسيءَ ۾ بدلجڻ لڳي. ڏاڍي ڏاڍي محسوس ڪرڻ
لڳس ته گوپ جي جمڻ کان پوءِ اميءَ جو ارواح مون
کان ڪڇندو ٿي ويو. دادا نه جڻ پورو منهن ئي نه
ڏيندو هو. سندن اها بي رخي ڏسي بيحد دکي ٿيڻ
لڳس. سوچيم: ’دنيا ڪهڙي نه مطلبي آهي! ڪجهه
ڏينهن اڳ مان هنن جي نيڻن جو نُور هوس پر هن ٻالڪ
جي اچڻ بعد ....‘
ايڪا جي آگ ۾ منهنجو سڀاجهو ۽ سانتيڪو سڀاءُ
جلي رک ٿي ويو. مان وڏي ضدي ۽ ننڍ ٻڌجي پيس
جنهن هيڪاري مونکي هنن جي نظرن ۾ ڪيرائي وڌو.
سياري جون موڪلون ختم ٿيون. امڙ کان موڪلائڻ
ويس پر ڪنهن ڪو خاص دک ڪونه ٿيو. نه رنائين، نه

ڏڪا پري ڪر ڳوڙهر ڳاڙهائين. صرف اترو چيائين
ر خط پت جو جواب جلد ڏيندو رهج." " امتحان جا
دل ۾ طوفان اٿيو. ڪاليءَ مان چيو،
ڏيهون آهن. مهرباني ڪري خط پت نہ لکجو. اڄاهر
پڙهائيءَ ۾ رڪاوٽ پوندو." جڏهن اهڙ چيو،
منهنجي حيرت جي حد نہ رهي ۽ پوءِ امتحان
ڳ، ٿيو، جي لاءِ منهنجي اهڙي مرضي آهي
قائين لوڪي خط نہ لکندا." دل جهڙ چيائين قسي پيئي:
الالي ڇا ٿيو مولڪي؟ اهڙ آهي؟ اڳ جي ڪيس ائين
سوچيم: 'ڇا هيءَ سائي لاءِ ڪيڏاڻين نہ آزاده
جوان ها ۽ خط جي هڪ ست لاءِ ڪيڏا نہ قسم وجهي ها!'
نيزارهن ڪري ها، ڪيڏا نہ قسم وجهي ها!
ٿال دل سان مان حيدرآباد ڏي وريس.
مارچ جي پوئين هفتي ڌاري منهنجا امتحان پورا
ليا. گورنمينٽ ڪاليج راندڪا عرهہ ڪري مان ڳوٺ
ڏي اسٽيشن. سوچيم: 'اهي راندڪا گرب کي ڏيڻي
اهڙي صاف صاف چولدس- 'اهڙ، ٻيوان لوڪي پيٽ جا
پيٽ ڏنو آهي. هاڻي مولڪي اجازت ڏي...'
پر پوءِ نہ ڄاڻي، اهڙ جو ٻيلو چهرو ڏسي دل
وٺس. مولڪي ڏسي مرڪي پڇيائين، " ڪٿي آهن
ڪا؟"
سندس سوال جو جواب نہ ڏيئي چيم،
ٻوڙهڙ ڪٿي آهي؟ هي لاءِ راندڪا آندا اٿم."

هن جي چهري تي هيڊ هارجي ولي. ٻيا ڪجهه چرڻ
جي اندر لين ڪمري ڏي اشارو ڪيائين. اندر وڃي
ڏٺم ته گوپ ڪٽ تي چادر هيٺان ڦڙڪي رهيو هو. شايد
اُن وقت ئي جاڳيو هو ۽ چادر مان مٿهن ٻاهر ڪڍڻ لاءِ
هٿ پير هلائي رهيو هو. مون سيٽي وڄائي چيو،
”گوپو، اُٿ اُٿ! ڏس، مون تو لاءِ کهڙا سٺا رانديڪا
آندا آهن.“

جئن ئي هن جي چهري تان چادر لاٿم ته ڏڪ لڳي
ويم. ڪل ڪاهي ڪيتري دير اُٿ هن جي سندس مٿهن
ڏي نهاريندو رهيس. اوه، هن جي شڪل ڪهڙي نه
ٻوائتي هئي! سڄو مٿهن چکهه چکهه لڳو پيو هوس. مٿي
جا نرم گهنڊيدار وار ڪسي ويا هئس ۽ سفيد اڇي لڱر
اکين جي ڪنڊن تي گهاٽو روڳ جمي ويو هوس.

مون ٻڌ ٻڌ ڪئي، ”امي....“

جواب ۾ رڳو امڙ جا سڏڪا ٻڌڻ آيا. پاري ٿدمن
سان مان گهر موٽيس. پاپيءَ ٻڌايم ته ڪجهه هفتا اڳ
گوپ ۾ وڏي ماتا ڦهلي هئي. گوپ به اُن جو شڪار
ٿيو هو.

ڪجهه ڏينهن بعد وري امڙ وٽ ويس. هوءَ آڳند
۾ ويهي گونگا گوڙها ڳاڙي رهي هئي. گوپ سندس
گوڏي تي ليٽيو پيو هو. مان چپ چاپ وڃي سندس
ڀر ۾ ويٺس. ڪن ٽرسي چيم، ”امي، پلا هتي روئڻ رڙڻ
مان ڪهڙو فائدو؟ ايشور جي اَمر آڏو پلا ڪير اچي

سگهندو؟" ... چيائين،
... سڀ ڪجھ ڇڏيندي ... سور ...
جڏهن ... پاڻ ... آهي: بلڪ هن انهن جي جا طالب
"اندر ... اندر آهي ... بس ... سگهي: هن لاءِ
ڇونه ... ؟ ويچاري ... بس ... "
اولاد آهي ... ڪالهه مري ويو ...
"هاڻي جا پٽ، امي؟" ... ماڻهو بيچاري؟
"سچ ٿي چوان. هن ويچاري پلا ... اهڙي ...
هن ... ۽ ... ٻه ... ٿيندو؟ اهو ته ... بعد ڪير هوندي
ويچاري ... اسان جي مرڻ کان پوءِ ... ملندي؟"
... تمام ... کي ... اسان ... هڪ ...
... ڪري ... ڪري ... هڪ ...
چيائين، "ڪڪا، ڪس ... ٿي ... ڪري وڃي سگهي
ڪر. هن ويچاري ... ٿي ...
سگهي ٿي." ان وقت معصوم ... پنهنجي
... ويس. ان ... اڪي ... مرندي ... ٻيهر ...
... اکين ... زندگي ... جي ... ٿي
هر ... ماڻهو ... سندس زندگي ... مرڻ کان ... ٿي
وارو هوس. "امي، اهو مرڻ کان ...
... سان ... "پر
سگهندو؟" ... چيائين،
... هن ... هڪ ... مهرباني ڪر."
... پس ... ماڻهو ... ان جو ...
... ته ... هڪ ... ماڻهو ... آءِ ...

ٻجهڙي ؟

موٽ ڪو جواب نه ڏنو. ٿي ورڻي ليائين، ”ڪيڏو
لڳندي آهي! ڏوا هن ڏي تيار نه ٿيندي. ٿورو ٿو سرو
جلدي وڃو ٿي. پا ڻي تو کي ٻاهر نه هن جڏي جيءَ کي
ڪڪي ملي. ڏاڍو ٿيءُ. منهنجي منٿ مڃ.“

گوڙها ڳچي جي ڳچي تان ڳڙڻ لڳا. موٽ کان رڙ ڪ
رکيو نه ٿيو. منهن ڦيري ٻه ٻه ڪئي، ”شل ٻڪران
ڪيس جونڪارو ڏئي.“

منهنجي مٺي لي ڏب ڳماڻي ڇيائين، ”هن الائي
جي موٽ لي مان ارهي ڪار ليندي. ڏک نه هرور
ليندم بر منهنجي موڪر ڪري هي ايم ڇو لوڙي؟“

ٻئي ڏينهن خبر پئي ته گوپوءَ کي سخت بخار لي
پيو هو. آخر طبيبن حڪيمن به جواب ڏنو. امڙ کي
جڏهن اها خبر پئي ته نيحد ملول لي وئي پر هن هڪ
گوڙ هو به نه ٻاڙيو. اڻلو هڪ عجب جنون سندس سر
لي سوار ٿيو. هوءَ نوان نوان ريشمي ڪپڙا ڪڍي
گوپوءَ کي پارائڻ لڳي. ڏاڍو سمجهايو مانس، ”امي!
واڄاري کي سنهڙا ململ جا ڪپڙا پاراءِ. هي ريشمي
ڪپڙا ته سندس رهمن کي هيڪاري پوسرائيندا.“

ٻُڌو هن هڏو اٺ اڌو ڪري ڇيڙ، ”ان ڪان نه
ٻهاهلم هڪڪيا ! واڄاري هيل ٿالبن ماڻهو لي ڏاهي ؟
ان لن ڏينهن جو مهمان نه آهي. اڻ ڇوڙي. الي ولي.“

۽ ليٽ هڪ ڏينهن اسر جو پاسي واري گهر مان اميءَ جو روڄ پڙي مان سمجهي ويس ته گوپ گذاري ويو. رواڙو وجي ڏٺم ته گوپ جو لاش گوڏن ڀي رکي امڙ وار کولي، ڇاتي پٽي، ورلاپ ڪري رهي هئي، "اڙي، روهه ۾ رولي وئين مٺيءَ ماءُ کي. جهڙو هئين تهڙو ئي سٺو هئين. مٺيءَ ماءُ لاءِ ڏڀ ته هئين."

مان ٽپڙس مان ڏالهس نهاريندو رهيس. سمجهي نه سگهيس ته هڪ استريءَ .... نه .... نه .... هڪ ماءُ جي دل ڇا ٿيندي آهي؟

ڪجهه ڏينهن کان پوءِ امڙ جي گهر ويس. سندس روئڻ رڙڻ گهٽي قدر بند ٿي چڪو هو. ڏٺم ته هوءَ گوپ جا ڪپڙا ته ڪري ٿاهي جوڙي پيٽيءَ ۾ رکي رهي هئي. ڪڏهن سندس اک مان ڪو لڙڪ لڙي وڃي ٿي انهن ڪپڙن تي پيو. مون چپ چاپ سندس پير ۾ ويهي چيو، "امي، روءُ نه. بس، جيڪا ڀڳوان جي مرضي!"

هن مون کي ڇڪي ڪٽي ڇاتيءَ سان لاتو. سڏڪا ڀريندي چيائين، "روئنديس ڇو؟ تون آهين ته مون لاءِ سڀڪجهه آهي."

پوليءَ جي پلوَ سان پنهنجا لڙڪ اگهي پڇيائين، "ڪيڏانهن سنيربو آهين؟"

"حيدرآباد .... ٻئي هفتي اسڪول کلڻا آهن."

ٻچن جو منهن لهي ويو. ٻاڪر ٻرو لسي ويس، مگر
هڪدم ڪلور لي، ڏرڻا سان چيائين، ”پر مان لوڪي
وڃڻ لہ ڏينديس. ڏس، مان لنبنجي ماءُ آهيان. لوڪي
ماءُ جو جيو ڇڄڻو ني ٻرلدو.“

”پر منهنجا ٻار ....؟“

”ٻارن جو خيال نہ ڪر. ڏس، دادو۽ ٻہ لئون
شاءِ اسڪول کليو آهي. لوڪي اُلي لي پڙهڻو ٻرلدو.
اسين بہ اُتي علي اُلي رهنداسين. چا سمجهين....؟“

... ۽ سندس سياستي ٻالهن مولڪي ول والگر
ولڙهي ولئي...

(۶ دسمبر ۱۹۴۹ع)

⊙ بوشڪار

آراضيءَ جو ڳوٺ هوئڻ ڪري لڏيڙو، وڌيڪ هندن
جي لڏ پلاڻ پڄاڻان نه ڄڻ وهڻ ٻٽجي پيو. ان هوندي
به اڃا هندن جا وهارو ڪن گهر اُلي هئا ۽ ڳوٺ جو
سمورو واپار به هندن جي هٿ ۾ هو.

ڳوٺ جي اولهه طرف ڪچيءَ جي لئين وڻن جي
پٺيان جيڪي ڪوريئن جا گهر هئا تن مان هڪڙي ۾
جمن ڪوري به رهندو هو. گهر ۾ ڪل پنج ڀاتي
هئا. ٻار، جوٺس ۽ ٽي ٻار. لڏ پلاڻ کان اڳ جمن جڏهن
پنهنجي آڏاڻي تي سڄو ڏينهن محنت ڪندو هو تڏهن
مس مس پيٽ قوت کان ٿورو ٿي ڪي وڌيڪ ڪمائي
سگهندو هو پر هاڻي ته ساڳئي روزيءَ لاءِ به کيس واجهائڻو
پوندو هو.

هڪ ڏينهن جمن جڏهن پنهنجي آڏاڻي تي 'پنج-
نست' ڪري رهيو هو تڏهن خميسو سندس گهر گهڙي
آيو. هو ڳوٺ جي وڏيري گل محمد خان جو خاصخيلي
هو. خميسي کي ڏسي جمن هڪدم اُٿي ڪڙو ٽيو
سندس آءُ ڀاءُ ڪندي، کيس منجيءَ تي وهاريندي.

ڏاڏيءَ کان وڏاڏيندي پڇيائين، "ڪرم ادا ڪيسا!
لڳ مون سڪڻ ۾ ڪهڙي عنايت ڪئي آهي؟"
حسيني ٿڪو ڪيڏي ڇهو، "ڪامي ڪر ڪرڻتي،
ٻاهر جي ساڳين کي اوطاق ۾ سڏايو آهي."
ٻئي ڏينهن ڏل ڌڙڪي ويٺي. ڪن ڪان [illegible] ۽ وڏيري
ڪڏهن ۾ ڪيس اوطاق ۾ ڪره گهرايو هو، [illegible]
حسيني ۾ هوڪالي عليو وير ير غريب ڪن [illegible]
ڏيکري ڪاڻيندو رهيو.
[illegible] شاهه جو ٻئين سڪوار، ڪورو ڇولو ٻيري منهن ۾
ابرق لڳل ٽڪو ٻڌي، جمن گهرايل سڀني وانگر وڏيري
جي اوطاق ۾ آيو. سامهون وڇايل کٽن ۾ چار شخص
ويٺا هئا. هڪ هو مکڻ مکڪار جو پٽ [illegible]
شاديءَ مرادن ۾ دخل وجهي رهيو ڪمائيندو هو.
ٻيو هو ڪلو ڪاساني جو پٽ ڏاتار. [illegible]
ڪلوڙي [illegible] تيسرو آس ۾ رهندو [illegible]
ٻيلون ٻا ڪيبور قاساني [illegible] ويڪري [illegible]
ٻيڙيءَ جيترا ٻنسا ڪاڻيندو هو. [illegible]
لوهار جو فرزند حيدر. هو شريف [illegible]
صحبت ۾ ڏيري ڏيري [illegible]
جمن جو ذات ٻاني [illegible] ڪوري. [illegible]
[illegible] الله [illegible] وارو [illegible]
قرآن شريف جا ڪي چار قرل ٻڌائي، [illegible]
مطلب لڳائي، ابوجهه مومن ڪي [illegible]

انهن ڇئن ڄارن جي ڇوڪريءَ پرسان هڪ منجهيءَ تي شيرواني، چوڙيدار پاجامي ۽ جناح ٽوپيءَ سان ميان عبدالحق ويٺو هو ته ٻيءَ منجهيءَ تي وڏيرو صاحب. جمن جي عبدالحق سان به واقفيت هئي. مشڪل ٻه چار دفعا ناپاس ٿيل عبدالحق، ٿورا ڏينهن اڳ ڳوٺ ۾ نئشنل گارڊس جي پرٽي شروع ڪئي هئي. جمن به اُن ۾ شامل ٿيو هو. رات جو ڏهين کان ٻارهين بجي تائين 'هپ هپ' جون هوڪارون ڪري، 'چپ - راس' چئي ڳوٺائن مٿان رعب جمائڻ ۽ مجاهدن خواه غازين کي واڻين ۽ ڪافرن جي خلاف ڀڙڪائڻ ئي سندن خاص شغل هو. ان لاءِ هرهڪ کي روز چار آنا ملندا هئا. سچ پچ ته هندن جي لڏپلاڻ جو خاص سبب نئشنل گارڊس جي 'هو هو' ئي هئي، جا مالدار هندن جي پڄڻ وڃڻ بعد ازخود بند ٿي وئي.

هڪ لنبو سلام ورائي، جمن ڪاٺ جي بنب وانگر ڪڙو ٿي بيهي رهيو. وڏيري ڪيس ڪيڪاريو، "اچ اچ جمن! اچي ويهه..."

وڏيري جي ڪيڪار سان جمن جي جان ۾ جان آئي. جتي لاهي هو ڇئن ڄارن سان گڏ ڏڪي ٿي ويهي رهيو. وڏيري سالار صاحب کي چيو، "اڄهو، هيءُ ئي اٿو اُهو شخص."

"مان ته ڪيس اڳيئي سڃاڻان. ڪئن ميان جمن، تون ڀاڻ سمجهي سگهين ٿو ته ڪنهن نهايت ضروري ڪم

ٿي واڻيا هتي اڱڪيا پيا آهن. هاڻي سندن واپار بند ڪبو."

"ضرور ڪبو،" جمن چاچي ٽاڻي چيو، "مگر قبلا، اهو ڪم نه ڏاڍو ڏکيو آهي."

"بلڪل ڏکيو ناهي. اسين انهن واڻين جو بائڪاٽ ڪنداسين. سمجهين ٿو نه؟ بائڪاٽ معنيٰ بهشڪار يعني واڻين کان سودو وٺڻ بند ڪئن؟"

"بلڪل ٺيڪ، بلڪل ٺيڪ."

"پر ان ڪم لاءِ ماڻهو لڳي ويندا. ان ڪري فورا" اهو ڪم شروع ڪرڻ گهرجي .... ۽ ها، اول لوڪي ٿي ان ڪم ۾ همت وجهڻو آهي. ٻڌو اٿم ته لوڪ حلوائڪو دڪان هلائي سگهندا ٻن. ڇا ڇا ٺاهڻ ڄاڻين؟"

جمن گهڙي ڪن لاءِ سڻ ٿي ويو پر پوءِ هڪدم پنهنجي پڳ ٺاهيندي چيائين، "حضور، حلوي ۽ ميوءِ کانسواءِ ٻيو سڀ ٺاهڻ ايندو اٿم. پڪوڙا، پڪوان، جليبيون، ربوڙيون ...."

"بس بس، ته ٺيڪ آهي. تون حلوائڪو دڪان کول. هيءُ چار ٿي جڻا تنهنجي مدد ڪندا. چڱو، اوهين پنج ٿي هيٺر وڃو. ها، پر ڏسج دڪان سڀاڻي کان ٿي ضرور چالو ٿئي نه ته .... پاڻ سمجهين ٿو!"

ويچاري جمن کي ڀڪر لڳي ويا. سوچيائين: 'مون عمر ڀلايو آڏاڻو سو هاڻي حلوائڪو دڪان ڪئن

[illegible] صاحب [illegible]
[illegible] شيرالي [illegible] تكار معنا [illegible]
[illegible] ذاري [illegible] لي دوست [illegible]
[illegible] وت ندا [illegible]
[illegible] لدي ولو [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] طوالي [illegible]
[illegible] آمين [illegible]
[illegible] دكان لسي [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible] جمع لسي [illegible]
[illegible]
[illegible] وغيره [illegible]
[illegible] انتظار [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

جو کيل ٽوروٽي آهي. جنهنکي سؤدو ولڻو هجي سو پيهي، باقي ٻين جو ڪو ضرور ڪونهي."

"ميان، تنهنجو دماغ ته ٺيڪ آهي نه؟" وريل خان ڏمال ڪيس، "هٽ هلائڻ اسان مسلمانن جو ڪم ناهي. خواه مخواه ڇو ٿو پاڻ کي خراب خوار ڪرين؟"

"اڙي پٺهين ته ڪڏهين ڪوڙن جو دڪان ڪيو؟"

ٻئي ٻوڪ ڏنو، "پنهنجي لکن جهڙي ڪرت ڇڏي هن ڪني ڪم ۾ اچي ڪريو آهين!"

"لوکي کهڙي ڪل ميان محمد خان!" ٽئين ٻاڪ اُڇليو، "ٻڌو ڪونه اٿيئي- ڪوري، مت ٿوري..."

ميرڻ ۾ ٿهڪڙو مچي ويو. جمن بيحد ششدر ٿيو. هو ڪجهه ڪڇي ٿي ڪڇي ان کان اڳ چوٿين جٽي هڪل ڪئي، "اُٺاريو هن ڪوريءَ جي اچي کپي. پنهنجي دين ايمان سان گڏ اسانجو به ٿو دين ايمان ٻوڙي."

ميڙ ۾ هو هو مچي وئي. جمن گهٻرائجي همٿ جوڙي چيو، "يارو منهنجو ڪهڙو ڏوهه؟ وڏيري صاحب جو حڪم آهي. مان حڪم جو ٻڌو سو...."

"وڏيري جو حڪم آهي؟" وريل خان تعجب مان پڇيو، "چڱو توهن بند ڪر دڪان. اسين پاڻيهي وڏيري سان فيصلو ڪنداسين."

ٻر وڏيري جي اوطاق تي جڏهن سيني ڳوٺاڻن ء سالارِ صاحب جو 'اسلام خطري ۾' وارو لمبو وعظ ٻڌو ۽ بهشتڪار واري اسڪيم جڏهن سندن سمجهه ۾ آئي

ڏٺي ٿيو ته هو دنگ ۾ ملازمن وٽ، مسلمان جو دڪان
[illegible]
[illegible]
ڪنهن ٻه واقعي ڪئي سوداڳر ته ولي.
[illegible] عبدالحق، حسن کي [illegible]
"ڏس، حسن! توکي [illegible] بلڪل [illegible]
[illegible] سان دڪان جو عنلو"
"[illegible] سوال، مولوت وٽ
ولر دڪان اهڙي؟"
"هو تو وٽ ڳالهه ۽ جهل ڪالهه؟"
"[illegible] ڪهڙي بدلائي سنڌ ربا ناهي بل اهي
اوٺي، سوٺي، ته ..."
"ڙي، اوٺي، سوٺي، ۽ الله تعالى لههجي مدد
ڪئي، توکي اهي سالحڪو ربا سوالن لي بولندا، اهي
اسم هو الو اهي."
ڪسندي ڪسندي حسن اعا ٻالهه لمول ڪئي، عدالت
لورو لوسي پيو، "بي ٻالهه ڏ توکي اوڏو ڪلي بولني"
"اوڏو؟" حسن رڙ ڪئي.
"ها، ڏس! لههجي دڪان لساح صرف مسلمان لي
سوڌو ولندا. والبا ڪي اڪثر اوڏو لي لي مال لاءِ
اهس ۽ چند ڏلي ڪالهي سوري ولر وصول ڪند
[illegible] ڇڪالهي لسون اوڏو ڏ وڪيلن ڏ هڙ لاهار لي
الهي اي دڪان لي ڪرلدا."

ڏاڍي تيزي چيو، "ميان، اهي نه وزير جا ماڻهو هئا.
لهجي رقم ڪاٽي کوڙولي ويندا. ڪين ڪراچيءَ پهچڻ
نه ڏي. پيٽي رقم مرڪائيندءِ پيٽي ..."
وزير جي ماڻهن وٽان جيڪا لڱوٽي ملندي، ان
جي جمن کي پوري جاڻ هئي. وڏيري جي چالاڪيءَ
تي جڪ ڪائيندي چيائين، "سرڪار، پلا پنجراهن رپين
جي مالي پندرهين آگسٽ تي ڪيرائي هئي."
"پندرهينءَ آگسٽ تي؟ مولڪي ته ياد ڪرائي.
جا لاءِ ڪيرائي هئم؟"
"سائين، جشن وقت ڳولائي ۾ جيڪا مالي ورتائي
هئي، اها ٿو چوان."
"واه ڙي واه! تون ته عجيب جريت آهين"
وڏيري ته ته ڪري چيو، "ميان، اها مالي مون
اڪيلي نه ڪرڻ ڪاڏي هئي. پاڪستان پڻجڻ جو جشن
هو. ان لاءِ مالي ڏيڻ سڀني جو مذهبي فرض هو. پاڪستان
مان وڏو مولوي نه پر سڀني کي فائدو مليو آهي."
جمن کي جوش ولي ويو. سر تي الالي ڪيترو جڙڻ
سوار ليس. واڪو ڪري چيائين، "اسان کي ڪهڙو
فائدو مليو آهي؟ ڏاڍو ڏاڙي پند تي ويو؛ ميڙي
چوندي نه ڪلاس تي ويئي.... هيهه! ميڙن سرڪس،
شامل ٿي، اس، اح، پک ۾ اسين روزيون وڪا ڪندا
رهياسين؛ ٿو هئين ...."
"هائو هائو، هيءَ پڪين جا ٽو؟"

”بڪان ڪري ٿو. سورهن آنا سچ ٿو چوان. واڻين جون زمينون ۽ جايون اوهين ڦٻائي ويٺا آهيو. سندن رقمون اوهين کائو ويٺا آهيو. واڻيا هليا ويا. پناهگير آيا. انهن کان ڳريون مسواڙون اوهين اڳاڙي رهيا آهيو. انهن کي ونگار ۾ اوهين وهائي رهيا آهيو. انهن جي ٻارڙن ڇوڪرين ڇورن سان ....“

”بدتميز .... بي حيا .... نالائق! زبان بند ڪر.“

”زبان بند نه ڪندس. پاڪستان اوهان وڏن ماڻهن لاءِ ٺهيو آهي ۽ نه ڪ اسان مسڪينن لاءِ ....“

”تنهنجي اها مجال! اڙي خميسا، هن ڪوريءَ جي ٻچي کي لتون هڻي ٻاهر ڪڍ.“

جمن اڃا به وڌيڪ ڪجهه ڳالهائڻ ٿي چاهيو پر ان کان اڳ خميسي ڪيس پنهنجن فولادي هٿن ۾ جڪڙي کڻي اوطاق کان ٻاهر اڇليو. ”سوئر جا ڦر! سائينءَ جي شان ۾ اهڙي گستاخي!“

جمن ڪينهوڙي وانگر وڃي زمين تي ڪريو ته مٽس لتن جو وسڪارو شروع ٿي ويو. اکين اڳيان انڌيرو ڇانئجي ويس. اوطاق جي اندران اڃا به گارين جو ڌوڙيو وسندو رهيو. ”ڪوريءَ جا پٽ! اڄ اوطاق کان ٻاهر ڪڍايو ٿي مانءِ پروري وات مان اکر ڪڍيو اٿيئي ته اصل ڳوٺ مان لڏائي ڪڍندوسانءِ. ڪتو ڪنهن جاءِ جو!“

ڪپڙن تان ڌوڙ ڇنڊيندي، جڏهن ٿي جمن اٿندو ٿاٻڙندو اٿيو تڏهن ٿي محسوس ڪيائين ته واڻين کان اڳ سندس ڀهڪار ٿي چڪو هو. ●●●　　(آڪٽوبر ١٩٥٠ع)

⊙ هڪ ساونري-پنج سنبوان

ساوڻي جالي جھڙ کان اياڻا ھئي. ھن سال ھن ارسا
۽ لي ماءُ جي ممتا کان محروم ليٽو پيس. پڻس ڪٽنچند
لوڪريءَ سالگي باھر رھندو ھو. ساوڻيءَ ماسيءَ جي
پاڻ ديئان ني پرورش پالي ۽ ماسيءَ جي سيني ۾ ماءُ
جي دل ڪئي؟ ويچاري ساوڻيءَ پالڻ جي چنچل
ڏاڪن لسي ڪنيرنا ســان قدم رکندي، ھرائيءَ جي
شيش محل ۾ پير پاتو ۽ اُن اونداھي شيش محل جو در
کولي ڪنيج ھڪ ڪن لاءِ ۽ پيار جي شمع لــ جلائي؛
ستيسن جھمڪائيندڙ عڪس بدران اُن محل جو ھر ھڪ
شيشو بنيجي، اندر ۽ اولاد جو اولڙو ساندي، روشنيءَ
جي جوئيٽي لرزوري لاءِ اُمڙڪندو رھيو.

ڪٽنچند حڏھن رناگر ڪيو للاھس ساوڻي ماسيءَ
جو پلو جھڏي پيءُ جي ساڻ ۽ رھڻ لڳي ۽ پيءُ ولناھ
يــ ھي اھڙ پيار لــ پالڻ جنيون لاءِ حوءِ پياسي ھئي.
جاھيندي ھئي ۽ پڻس کيس پالڪي سڃڻي پيار ڪري،
پاڻ الڙ ليکريءَ جيان رھي ۽ پڻس سندس انگل آرا
جتي کيس بار بار پرچائي. ۽ ڪٽنچند ڪجھ پرني

سوچيندو هو. هنجي نظر ۾ ساوڪري سمجهوُ ۽ سياڻي ٿي چڪي هئي. چنچلتا ۽ الهڙپڻ بدران هوُ منجهس گنڀيرتا ۽ سنجم ڏسڻ چاهيندو هو. جڏهن ساوڪري ٻارن وانگر چلولائي ڪندي هئي تڏهن هوُ کيس گيان جون ڳوڙهه ڳالهيون ٻڌائيندو هو. جڏهن هوءَ کيل تماشي ۽ چرچي مذاق لاءِ مچلندي هئي تڏهن ڪشنچند کيس ڌرمي گرنٿن جي اُپديشن سان من مارڻ جي نيڪ صلاح ڏيندو هو. ان طرح ساوڪريءَ جا اُڌما ۽ ارمان گلاب جي نفيس پنکڙين وانگر ڌارمڪ پوٿين ۽ پستڪن جي پيلن پنن ۾ دٻجي سُڪڻ سڙڻ لڳا.

زندگيءَ جا اٺيتهه پنجهر پورا ڪري ساوڪري ڪنهن بسنت جو انتظار ڪري رهي هئي. هوءَ جوان ٿي چڪي هئي پر سندس سواسن ۾ بهار جي سرهاڻ بدران جڻ گگر جو واس ۽ اُجهاڻل اگربتين جي رک پرجهي چڪي هئي. گهر جي چوديواريءَ ۾ بند رهڻ سبب هوءَ ٻاهرينءَ دنيا کان ڀي اڻڄاڻ هئي. بيحد سوچيندي ڀي هوءَ سمجهي نه سگهندي هئي ته سندس جيون جي نهر چوهه چڙي، پاڻيءَ جي ڏٻي ۾ پنهنجو وجوُد ڇو وڃائي رهي هئي؟ پنهنجي ڪمري جي دري کولي هوءَ بار بار سامهون نم ڏي نهاريندي هئي، جنهن جا پن چٽندا ٿي ويا، ٽاريون ٽنڊيون ٿي ويون. ساوڪريءَ جاتو ٿي ته آخر اُها سبز نم سڪل ٿُڙ ۾ بدلجي ويندي.

مگر هڪ ڏينهن اچانڪ ان جوڳڻ جي اڪتاري

[illegible] لاء [illegible] [illegible] هي ڏيو

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ۽ ني

[illegible] ۽ هن [illegible] [illegible]

"[illegible] ، [illegible] [illegible] [illegible] آهي

[illegible] ۽ ولايت [illegible] [illegible]."

"[illegible] [illegible] ۽ [illegible] [illegible] [illegible] ڏيو

آهي ۽ [illegible]"

ساولري ولايت [illegible] ۽ [illegible] [illegible] ۽ [illegible]

[illegible] [illegible] لسي [illegible] [illegible] [illegible] انهن

[illegible] [illegible] ، وڃاري ساولري [illegible] [illegible] ۽ [illegible]

[illegible] [illegible] ۽ شادي ليندي . [illegible] آهي ۽ [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] لالن [illegible] [illegible] [illegible] جي [illegible]

[illegible] [illegible] ساڻ ان مان [illegible] هو [illegible] [illegible]

[illegible] هو ساولري [illegible] [illegible] سانگي [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] والن ۽ الن [illegible] [illegible] [illegible] ڏسي ، دروازي

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] وهي . الهن ۽ [illegible] ۽ هن [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] بر أج الالي هو [illegible] دل [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] ، انهون [illegible] ولس ، ڪان لي [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] آهي ۽ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

" [illegible] ، والس هو لي [illegible] ، ساولري ؟ الله [illegible]

[illegible] . [illegible] ڪان لي اج [illegible]؟ هي ۽ [illegible]

[illegible] [illegible]. أج [illegible] آڪري ڪان آهر آهي."

[illegible] پاڻ ڪني [illegible] جي ڪوشش ڪئي [illegible]

وڃي گهبرائجي ويٺي. دروازي جي اوٽ ۾ پاڻ لڪائي ڏٺائين جو پاڻُو سنڀاليو، هن عجيب ڍنگ سان ڪنڌ جهڪائي ڇڏيو. موهن زوردار ٽهڪ ڏنو - ”ڀائي واه! هيءَ ته ڇوڪري اڃا تائين ڪنوار...“

تائين ڪنوار؟ ساوتريءَ جي نس نس ۾ گويا ڳاڙهيون ڪٽليون سرڪڻ لڳيون. هن ڊوڙ پاتي. سهڪندي سهڪندي گهر پهتي. ڇاتيءَ تي هٿ رکيائين. اوه، دل ايڏو زور سان ڇو ڌڙڪي رهي هئي؟ سراڀ مان اترو پکهر ڇو ٽمي رهيو هو؟ پلنگ تي ليٽي پنهنجو منهن وهاڻي ۾ لڪائي ڇڏيائين پر سندس لولندڙ ين جون نسون وڃندڙ ن رهيون. اوف! اچانڪ ڪيس هيءَ ڇا ٿي ويو؟ گهايل هرڻيءَ وانگر هوءَ بستري تي لڇندي ڦٿڪندي رهي پر ڪيس آرام نه آيو. پلنگ تان اٿي هوءَ رنڊڻي ۾ آئي. پٽ جي ننڍڙي ڳڙکيءَ مان ڪملا جي گهر ڏي نهاريائين. ڪملا گلابي ساڙهي پائي تيار ٿي رهي هئي ۽ موهن اُتاوليءَ مان چئي رهيو هو، ”جلد ڪر ڪملا! ستين بجي فلم شروع ٿي ويندي.“ ساوتريءَ بار بار موهن کي ڏٺو، ڪملا جي گلابي ساڙهيءَ کي ڏٺو، دروازي وٽ بيٺل ٽانگي کي ڏٺو ۽ لمبو شوڪارو ڀري هيٺ ويهي رهي. چلهه تي کير جي پاتلي رکي، گوڏن ۾ ڪنڌ لڪائي، سوچ جي اٿاهه ساگر ۾ غوطا کائڻ لڳي.... موهن .. ساوتري ... تائين ڪنوار! .... ’ڇا منهنجي شادي موهن سان....؟‘

ڪٿا مسي شيش محل ۾ شمع جلائڻ لڳي. منهن
عڪس جهلڪڻ ڏسڻ لڳا. ساوڙيءَ ڏٺو ته هوءَ ڪم
واري سائي ساڙهي ۾ لباس ۾ هئي ۽ مو
آتوليءَ سان جيئي رهيو هو، "هند ڪر ساوڙي! منهن
هتي مٿو شروع ٿي ويندي."

اوچتو اباسند! ڪير شمع جي شعلي کي بجائي ڇڏيو
شيش محل ۾ اونداهي ڏوڪي آئي. جلا تان ڀالي لاهي
ساوڙيءَ ڏانهن اڳتي وڌي وري ترڪيءَ سان ڪٽ
هي هٿ ڏي لباس ۾ آئي ته موهن هو ۽ له وري
ڪٽيو."

— — —

ساڙهيءَ هيءَ پنهنجو سينوارڻ، ساوڙيءَ آئيني ۾
لباس ۾ سنڌس جيئن لي موڪ لري آئي ۾ چهرو
چمڪ ڏسي هي آئي ٿي روڪي وڌو. ترڪيءَ لاءِ سان
عڪس ورڻ ورتي آئيني ۾ لباس ۾ ... جوڪر ڪان هوءَ
ها ۾ تجت هتي؟ سانڍي ۾ لباسه سلوڪي، غريب ۾
ٿيو! آترنج سان ساڙهيءَ هو پنهنجو مروليدي ساوڙي
سوريو ڏسي ته اج هنڌ آهيو آهي. ڪير ... موهن
اٿي هتي! موهن ۾ ڪيئن آواز بادل والگر لٽاڪار
آ ڏوري آئو ۽ هوا هي عڪس لي جيڏي سان ها وسلو جي
الٿر، ڪوڙتيهن تر لي وڌو. اج هوءَ هواش بابت سڄي
وهي هتي، پنهنجو هنڌ لہ هنڌ سمنيءَ ۾ ڪوڙي جي

ڪر ڪندو آهي. ابائي سؤ کن ڪمائيندو

جي پاؤ سان مٿو پڪي، ساوريءَ ڇاله جي
سندس هٿ ڏڪڻ لڳا. اڄ سندس امتحان
من سان هوءَ ڪمري جي پرسان پهتي
پڳهر جون بوندون مڙي آيس، لڳ وسامڻ
ٽيبل تي رکي، ست ڏيئي هوءَ ڪمري
ڪري آئي جڻ اندر دم گهٽجي رهيو هوس.
سنيه مان سڏيس، ”ساوري...!“
ريءَ جا قدم فرش ۾ ڄمي ويا.
لچاري آهي،“ ڪشچند چيو. جواب ۾
حرف هرلش جو ٺهڪ پڌو. هوءَ سهمجي وئي.
من ۾ پاڻ کي ڦٽڪارڻ لڳي: ’اوه، ايتري
ي؟ ايترو سنڪوچ؟ ڪڏهن ڪٿي هرلش کي
نه سگهيس! هاڻي نه هوءَ...هوءَ منهنجو...‘
ري ٻاهر اڱڻ ۾ آئي. اندران ڪمري مان هرلش
ن ٻيءَ جي ٺهڪن جو آواز سندس پيڇو ڪندو
ٿوري دير بعد وري آواز آيو: ”سا...و...ري..!“
ل اڱڻ جي هوا ۾ اونهو ساهه کڻي، هوءَ ڪمري
ڏي. پڪو ارادو ڪيائين ته هاڻ هرلش کي
ڇنائي ڏسندي. پر اندر پهچندي ئي سندس نظرون
جڻ بدران هيٺ جهڪي ويون. ڏڪندڙ هٿن

ساوتريءَ ٽٽو ساهه ڪڍي وڌ،ڪ زور سان اکيون پوريون.
بمبئي.... هريش.... ساڙهين جو دڪان.... شاهي رستا .... اوچيون عمارتون ... سمنڊ جو ڪنارو .... پر اچانڪ شمع اجهامي وئي. شيش محل به وري اونده اٿلي پيئي. ساوتري ڇرڪ ڀري اٿي کڙي ٿي. ڪمري ۾ رات گهمي آئي هئي ۽ سندس سامهون ڪشنچند بيٺو هو. خاموش .... مايوس .... پريشان ....
”بـا ...بـا ... !“
ڪشنچند جي اکين ۾ آنسوُن تري آيا. ڀريل گلي سان چيائين، ”مانئي نه ٿي سگهي ساوتري! هريش جيو نه ڇوڪري تمام سادي آهي. اصل ڳوٺائي .... گنوار ....“
ساوتريءَ جو سر چڪرائجي ويو!
....
سپني جو شيش محل هڪوار وري جگمگائڻ لڳو. ساوتريءَ جي نيڻن ۾ هائي ارجن جو عڪس اڀري آيو. ڪانسٽيبل ارجن .... خاڪي وردي .... لال پڳڙي .... ڇمڙي جو پٽو .... لنبو ڳورو بوٽ .... وات ۾ سيٽي ... اجمير جا پڪا رستا .... سوڙهيون گهٽيون .... اوڻها ڪوهه .... پهاڙ ۽ رتيلا ميدان .... پر اهو شيش محل به واريءَ جي گهر وانگر ڊهي پيو جڏهن سندس ڏکي پيءُ ماسيس کي ٻڌايو: ”ڇوڪري جي ماءُ پورا پنج

هوا لڳي ڪيتري؟" ساوتريءَ اُترين جالرين ڏانهن ڏسندي
۽ پنهنجو هوائون ڏيڻ جي ستري حال ۾ هئي.

"ماسي! ماسي! ڏس ڏس هيءَ ڪراڙو ليٽ آهي؟ —
هيءَ ڪير؟ ڪو ڪڪر لڳو؟... ڀلا هيءَ ليٽ ڇو ڏٺو؟
جوڳي کي ڏس ... هيءَ ڪالي ڪالئو ۽ واڙو ۽ لڳا."
ساوتري ڏوڙي دروازي وٽ آئي، اڄ چندر
اٺند وڃڻ ڪالبور جي هڪ ٻئي ۽ ڪلاڪ آهي،
ڏٺو سڄو ڪم الس پکيار.
ساوتريءَ اڄ مادرن تمرلي سيڪار ڪيو هو، ڪيس ٻڌل
وڌرامي هو، ڏهن اتين ڳاڙهڪ جي پوشاڪ ۽ هو ۽ ڪنن
۾ مشتمل شيون ٻڌڪري، ٻانهن ڪيڏ لٿي لڳي ...؛
علاج چندر ڪشچند سان ڪڏ ڪيو ۽ قدم رکيو، اڄ
ساوتريءَ سرور ساڻن ڪلو ڪري، لب لٽڪ لڳل
جيڪي روزيءَ مرڪ موڙهي، هڪ جوڙي لسڻي
ڪلي، مرڪ جو جواب مرڪ سان مليو. ساوتريءَ جي
ٻئي ڀر حال آلسي. سوچيائين: ڏهه ۽ ڪهڙ چلاڻ ڪمس
ڪمس ڦيرائڻ اُوڻالي ته سمجهندو.
اڄ ڏنهن ساوتريءَ مارون ڪيو ۽ ڪا ڪس ته
چندي: چندر جي سامهون وهي ساڻس اهمتماهمه
ڪري، پنهنجن ڪلن سان چاله ڳالهي ڪيس ڏٺو، ۽ ۽
ڏانهن لپاري مرڪو، هرهي ته هوندي ته هڻ سوزون
سالڪ اُچاهو ... آخر جڏهن چندر موڪلائو ته هوءَ

کيس دروازي تائين اُپڙائڻ آئي. چندر هليو ويو مگر هوءَ در وٽ بيهي کيس ڏسندي رهي. ڪيترو نه سادو سوڌو آهي چندر.... وري جهلملائڻ لڳو شيش محل!.... ڪانپور.... چندر.... بئنڪ.... دروازي وٽ بيلي ئي ساوتريءَ اجهل آنند وچان اکيون بوٽيون.... ڪانپور جو هڪ ننڍڙو مڪان.... هوءَ الڏري ۾ ليٽي اوسيڙو ڪري رهي آهي.... چندر اڃا بئنڪ مان موٽيو ڪونهي.... سندس وياڪل نظرون در ۾ اٽڪيل آهن.... اوفهو! هيءَ بئنڪ جي نوڪري به عجيب مصيبت آهي.... سياري جي رات ٿي چڪي آهي ۽ ڪم پورو ئي ڪونه ٿيو.... اوچتو ڪنهن سندس پيشانيءَ تي سرد هٿ رکيو. ڪير.... چندر؟

ڇرڪ ڀري ساوتريءَ اکيون کوليون. چندر نه پر ڪشچند هو. ”هٿن در تي بيهي ڇا پيئي ڪرين؟“ آواز ۾ ڪيڏي نه پيڙا هئي!

”جي... جي.... ڪجهه به نه....“ ساوتري اندر هلي وئي. پاٽيءَ جو لوٽو ۽ ٽوال آڻي پيءُ کي ڏنائين. پوءِ ئي پاڻي وجهندي ڪشچند ٿڌو آواز ۾ چيو، ”چندر نه چيو.... چيائين: ڇوڪري حد کان وڌيڪ سمجھدار آهي.“

ساوتريءَ ڪجهه نه ڪڇيو.

....

موهن، هريش، ارجن ۽ چندر! ميري-گو-رائونڊ

جو ڇڪر کيمندو رهيو. هاڻي گوبند جو وارو هو. اُن
ڏينهن ساوتري گهر ۾ ويٺي، الائي ڇا سوچي رهي
هئي. نه هن ساڙهي بدلائي، نه وار سنواريا.
”آرسيءَ ۾ قسمت نه، رڳو صورت ٿي نظر اچي!
هن ڪوبه سينگار نه ڪيو؛ جڏهن ڪشنچند کيس
گهر مڃائڻ لاءِ تاڪيد ڪيو تڏهن سندس گهايل سؤمل
ڀڙڪو کاڌو. ”مان شادي نه ڪنديس، بابا!“
ڪشنچند کي ڄڻ ٽارا ڄمي ويس آئي. ساوتريءَ
سڏڪندي چيو، ”منهنجي قسمت ئي ڦٽل آهي، بابا!
اوهين پاڻکي ناحق پريشان نه ڪريو.“
ڪشنچند ڪو جواب نه ڏنو. جڏهن هو گوبند کي
وٺي اچڻ لاءِ گهر کان ٻاهر نڪتو تڏهن ساوتريءَ جي
اکين مان ساوڻ اٿلي پيو. اندر جي آگ جڏهن آلس
۾ لڙهي ويئي تڏهن هن اُٺي ڪپڙا بدلايا. کيس مجبور
ڪيس پنهنجي پيرسن پتا لسي قياس آهي. اگر سندس
شادي نه ٿي ته مرڻ ڪانپوءِ به ڪشنچند جي آتما کي
شانتي نه ملندي.
ساوتريءَ اُن ڏينهن ڪو به ڏيکاءُ نه ڪيو. هڪ
طوفان جاري هو سندس اندر ۾ .... ۽ جڏهن
گوبند جي شڪل ڏٺي تڏهن اُن طوفان جهڙ سندس
ڪي ڇيتيرون ڇيتيرون ڪري ڇڏيو. زرد چهرو ....
مٺڙ اکيون .. هڏائين پيري لسي ڄڻ هيل جهڙيءَ
لڳ .... ماسيءَ سچ ٿي چيو: ڇوڪرو اڪثر بيمار ٿو

دکيس دم جي تڪليف آهي!'
۽ جو روح ڪنبڻ لڳو. ڇا سندس قسمت ۾
لکيل آهي؟ هن دل ڪولي رلو ۽ جڏهن روئي
تي لڏهن ڪيس وري پيرسن پيءُ ۽ پراڻين
ڏيان آيو. انسان جي وس ۾ ڇاهي؟ سب
يڪ آهي. ڇا بہ هجي، ڌرم انوسار پتي
ديوتا سمان آهي. پوءِ هوُ ڇاهي لسچ هجي
شرابي هجي يا جوئاري، لوُلو هجي يا لنگڙو!
ڪوڙهئي پتيءَ کي سوڪار ڪيو، گنڌاريءَ
تراشٽر سان لائون لڌيون، اَسوُيا لنگڙي پتيءَ
ڪئي. اڄ بہ يارت اهڙين استرين کي پوڄي
پوءِ ڇو انڪار ڪري؟
ندي سوچيندي ساوتريءَ جي اکين ۾ گوبند
اُيري آيو. گهنجيل پيلي پيشاني. ڌلڏ ۾ پڏل
هڏين جو تابوت .... خاموش، ملول، اُجهاٽل
.... ڪلپنا ئي ڪلپنا ۾ ساوتريءَ، ستي انسوُيا
۽ گنڌاريءَ وانگر گوبند جي شيوا شروع ڪئي.
ند سهڪي رهيو آهي ۽ هوءَ سينہ ۽ شرڌا سان
ن کي مالش ڪري رهي آهي .... وئد ....
.. ڊاڪٽر .... اسپتالون .... دوائون .... راتين جا
ليت شيوا بيماريءَ کي شڪست ڏني. گوبند
اُٿيو. ساوتري اول صحيح معنيٰ ۾ پتني بڻي
.... هڏ ماس جو چنچل گڏو سندس گود ۾

[illegible]

[illegible]

[illegible]

لڳيت هئي! هنه هيءَ ڇوڪرا ڀاڻ کي سمجهن ڇا ٿا؟
ويچاري ڇوڪري اگر سادي سودي سنجهه واري آهي
نه کيس گنوار ۽ ڳوٺاڻي سڏيو ٿي ويو پر جيڪڏهن
فيشنبل ۽ فارورڊ ٿي بڻجي نه کيس ڪو نه ڪو الزام
لڳايو ٿو وڃي!
لعبو شوڪارو پيرين هن چوطرف نهاريو. سڄو ڪمرو
ڀرائين پوتين ۽ ڌرمي گرنٿن سان ستيل هو. هڪ پسنڪ
ڪٽي هـوءَ پنا اٿلائڻ لڳي. پـن پيلن پنن جـي وچـم
گلاب جو گل دٻجي سُڪي ويو هو. ڇپيائيل گل هٽائي
هن پڙهڻ شروع ڪيو. ڪٿا هئي ستي ساوتريءَ جي.
ورتانت هو نارد ۽ ساوتريءَ جـي واد وواد جو! نارد
ساوتريءَ کي ستيوان سان وواهه نه ڪرڻ لاءِ سمجهائـي
رهيو هو: ”ساوتري، ستيوان جو جيون ڪـال باقي
صرف هڪ سال آهي. ياد رک، جي تون پنهنجو ضـد
نه ڇڏينديءَ نه هڪ سال بعد توکي وڌوا ورس پالڻو
پوندو.“
پر ساوتريءَ جو من نه لڏيو. دريتا سان وراڻيائين،
”رشي راج! جڏهن منهنجو من هڪوار ستيـوان کـي
پتي مڃي چڪو آهي تڏهن ٻئي ڪنهن پرش جي ڪلپنا
ڪرڻ به مون لاءِ مهاپاپ آهي.“
هوءَ سراپجي ويئي. ستيوان لـي هرڪ هارڻ بعـد
ٻـي پـرش جـي ڪلپنا ڪرڻ بـہ ستي ساوتريءَ لاءِ
مهاپاپ هو، پر هوءَ.... هوءَ ڪيترن پرشن جي ٻئي- روپ

[illegible] ؟ سدس أسانيل هردہ م
[illegible] بوه عواس أن بر آسط وجابو
[illegible] اوجن، جندر ء كوبند بہ ان
[illegible] و ا.

[illegible] الي ترى لي. جيانيل كل
[illegible] هبو. عم سامبوح
[illegible] شوىء بيا حاق ذكي
[illegible] تى بكتري آد بناذ
[illegible] بكيء جبزو
[illegible] تركي تركي
[illegible] ...

[illegible]

⊙ پانڌيِ پراڻو - وات نئَين

مئي مهيني جي هڪ اُداس رات! واءُ منڊل ۾ هڪ عجيب گُهٽ ۽ ٻُوسات هئي. تارا ڄڻ موڳا موڳا پئي لڳا. رستن جون بجلي بتيون ڄڻ جهوٽا کائي رهيون هيون. وڻن جا پن ڄڻ اڌ مئا ٿي چڪا هئا.

گهر جي ڳُڌ تي ميرن بسترن جي لانڍ لڳي پئي هئي، جنهن تي هريش جا پنج ٻار سمهيا پيا هئا. چوڏهن سالن جي اندو، ٻارهن سالن جي گوپي، اٺن سالن جو ڪندن، ڇهن سالن جي راڻي ۽ ٽن سالن جو راجو. ٽي بسترا اڃا خالي پيا هئا. ٻه هڪٻئي جي ڀرسان. هڪ هريش لاءِ، ٻيو رڪما لاءِ.... ۽ باقي ٽيون سڀني بسترن کان دُور، ڳُڌ جي هڪ ڪنڊ ۾ ڪاڪي نيڻداس لاءِ.

هريش ليکي کي ٽيڪ ڏئي، بنا ڪنهن مطلب جي اونده ڏي نهاري رهيو هو. سندس ٿڪل نستا ويچار ڄڻ سيج ۾ رڙهيون پائي رهيا هئا. پريشان چهرو، وکريل ابوڙا وار، سست نگاهون!

رڪما ٻارهن مهينن جي معصوم ڪوشيءَ کي هنج ۾

ڪلي کڻ اچي آلي. هريش بيزاريءَ مان پڇيو، ”پر رڪما،
ڊاڪٽر مٺي ڪوڪ آيو ڇا؟“
”پوءِ لوله مان هميشه لئي سمجهندس.“ آواز ۾
رڪاوٽ ۽ لاپرواهي هئي.
”هوڙيءَ گهٽ ۾ نه هميشه سمجهندو؟“
”هيڪي ڇاهي؟ بيمار ٿيندو ته ڊاڪٽر ڇا ٻل ڪيس
لوزولي ڏيئا پوندا؟“
”رڪما.....!“ هريش ڇسو غصو ڇڏي اپاڻ لڪيو،
”ڊاڪٽر حق لي ٺڪاڻون ڪندو لو رهي. ليڪن
سالس وڙتاءُ سلو ناهي، پر نه لوڪي ڇس ڇي پيريءَ
پر نه مڃال ڪرڻ ٿيڙهي.“
رڪما ڇهي پر جواب نرڪ سان ڏنو، ”ڇو ڊاڪٽر
لوڪان جو ڊاڪٽر ناهي، مٺيٽر سڄيرو به آهي.“
”پر لون سالس ڇهري ڇيڙو وڙتاءُ ڪرڻ لي؟“
”مان پڻ سنڌس ڪيڙيون ڪيڙيون فرمائشون پوريون
ڪريان؟ هر شيءِ لي سڌ...“
”پيڙو، پار سلو ليندو آهي، رڪما!“
”مگر اهڙي ڪيڙي شيءِ آهي جا سون ؛
ٿورن کي ڏني هجي ۽ هنکي نه ڏني هجي؟“
...ڪيپ سوچ رڪما! هن پنهنجي سڄي زندگي
لساس ته ڏني آهي.“
”لساس ته ڪيڙي ڪر پڙهي آهي؟“
ڪ ڪيپ ۽ نه ڪيپو، رڪما لڪي

ڇڏي رهي هئي. هريش معمولي ڪلارڪ هو. هن مهانگائيءَ جي زماني ۾ ايڏائي سؤ کن مان نون ڀاتين جو گهر هلائڻ مڪڙ شيخ ڀچائڻي هئي.

رکما پنڪڙيءَ ڪوشيءَ کي سيني سان لڳائي سمهي پيئي. هريش جا تڪل نستا وڇار وري باليڙا پائڻ لڳا.

اڄ سندس ڪاڪو نيينداس پيرسن آهيءَ پر جڏهن هوُ جوان هو تڏهن سندس شان نرالو هو. هوُ ڊويزنل فاريسٽ آفيس ۾ هيڊ ڪلارڪ هو. سندس زبردست لـ چا، لنڊا وڏا آفيسر بـ سندس سلامي ڀرنڊا هئا! ڀڳوان کيس غضب جو عقل ۽ حرفت بخشي هئي! وڏن وڏن آفيسرن جي سامهون ۾ جڏهن ڪو پيچيدو معاملو ايندو هو ته اُن کي سلجهائڻ لاءِ هوُ نيينداس سان ٿي صلاح مصلحت ڪندا هئا. تن ڏينهن نيينداس جو پگهار گهٽو ڪونـ هو. پر پگهار کان وڌيڪ کيس سوُکڙيون پاڪڙيون ملنديون هيون ـــ فروٽن جا ٽوڪرا، ماکيءَ جا شيشا، شڌ گيهه جا ٽين، سڳداسي چانورن جون گوٽيون ۽ ڪڏهن ولايتي شراب جون بوتلون پڻ.

نيينداس شاديءَ جو سک ڪونه ماڻيو. وهانو کان مهنو کن پوءِ سندس زال بستري داخل ٿي ۽ ٽن مهنن جي لاڳيتيءَ بيماريءَ بعد پرلوڪ پڌاري. نيينداس ٻي شادي نه ڪئي. سندس سارو موهه پنهنجي وڏي ڀاءُ (هريش جي پيءُ) جي ٻارن ۾ وڃي سمايو. کيس ٽي

ٻالڪيا ۽ چار ٻالڪيون هيون. هرش سڀني ۾ وڏو هو.
هرش جو پيءُ معمولي پگهار تي سنڌي ماستر هو. ان
ڪري سندس ڪٽنب جي مالي حالت اسٽر رکڻ لاءِ
ليلاداس پنهنجي سڄي ڪمائي سندس حوالي ڪندو هو. سچ
ته اهو ليلاداس جي لياقت ۽ آدارڊليءَ جو ڦل هو جو
سندس ڀيڻي ٻالڪيا مئٽرڪ پاس ڪري، سرڪاري
نوڪرين تي وڃي لڳا ۽ سندس چارئي ٻالڪيون شادي
ڪري سڻن گهرن ۾ وڃي سکي ٿيون.

هرش جي ماءُ ۽ پيءُ جي موت بعد جڏهن هيءُ
گڏيل ڪٽنب ٽٽو، تڏهن ليلاداس هرش سان گڏ رهڻ
جو ٿي فيصلو ڪيو جو ته ننڍي ٻالڪپڻ کان هرش کيس
وڌيڪ پيارو هو ۽ هرش به هردم سندس اوڻ رکندو
هو. هيءَ گڏرئال زمانو جون ڳالهيون هيون. هاڻي
ليلاداس جو اهو آب تاب نه رهيو هو. نه سندس اها
نوڪري رهي هئي، نه جواني! پيريءَ جي ماڪڙ
سندس ڪارن وارن جو نصل ڪارئي چٽ ڪري ڇڏي
هئي. ويتر، سندس ڪمزور بينائيءَ تي چڙهيل ڪڙي
جڏهن هو ۽ وهڙن جي پٺ جيان سندس اکيون وڪوڙيل
مچون هاڻي ڪوڙي جي لعل جيان جهڪيون، اڙڪي
پيون هيون.

صبح جو هرش، رڪما ۽ ٻارن سميت هيٺ آيو
ته ڪاڪي جي ڇوري تي گڏربل راهه جهڙي گهٽ ۽
سانت ڏٺائين. ڪل ڪالهه ئي ان ٻرسات ڪاڪوءَ ڪهڙ و

طوفان ايندو؟' هوُ دل ئي دل ۾ سوچڻ لڳو.
ٻارن سڀني سنڌيري اسڪول وڃڻ جي تياري ڪئي،
رڪما نيرن تيار ڪرڻ لڳي. نيڀداس ساڳ سبزي
وٺڻي اچڻ لاءِ مارڪيٽ ڏي روانو ٿيو ۽ هوننءَ
کان البت دير سان ئي واپس وريو. اڄا ڻائين سندس
چهري تي هڪ پيانڪ خاموشي ڇانيل هئي.
" اچي نيرن ڪريو، ڪاڪا!" رڪما رنڌڻي مان
آواز ڏنو.
"ضرورت ڪانهي." ڪاڪي ٿوري ۾ وراڻيو.
"ڇو سک نہ آهي؟" هريش اڻڄاڻ بڻجندي پڇيو.
"مان نيرن ڪري آيو آهيان."
"ڇڏهن گهر ۾ نيرن تيار هئي تہ ٻزار مان نيرن
ڪري اچڻ جو ڪهڙو ضرور هو؟" هريش جي آواز
۾ سختي هئي.
"ٻزار مان نيرن ڪير ڪري آيو آهي؟" ڪاڪي
جي اڙڪندڙ سفيد مڇن هيٺان مرڪ بکڻ لڳي.
"تڏهن هتي پيا ڪهڙا ماڻت آهن لوهاڻا؟"
"اڙي، تون تہ ناحق وهلوُر پيو وڃين،" ڪاڪي
جي مڇن مان ليٽا پائيندڙ مرڪ هاڻي نڪري نروار ٿي،
"ديوان حڪومتراءِ اڪين جو آپريشن ڪرايو آهي. سو
مان سندس حال احوال وٺڻ لاءِ سندس گهر ڏي اڙي
ويس. هوءَ سندس نعهن آهي نہ .... ڇا نالو اٿس....
ها راڌي .... راڌي - اُن چيو 'ڪاڪا! اڳو پوءِ اسان

لاءِ ته مارڪيٽ مان ڀاڄي وٺي اچجو.' ڀلي! ڏهڙ
ڪمتراءِ منهنجو پرالوٺار آهي. ڏوسمه اهڙو مصيب
ته ڪم اهي. ڀلا ڀاڄي وٺي اچڻ ڪر وڏو ڪم آهي
ڀاڄي آڻي واڌيءَ کي ڏيڻ ته چيائين، 'ڪاڪا! اڄ ڀ
ليرون نه ڪري وٺو!' ڀلي! مون ته ڏاڍي آناڪاني
ڪئي. پر هوءَ ڇنڊڙي ٻيٺي. اصل چڙي پئي ته."

"ته ڇنبو اڄ مال لال ڪالي آيا آهيو؟" رڪما
وٺڻي مان ليڙ ڇوڙيو.

"ته ته، مال لال ڇا ڇا؟ بس، سڀي ڪيڏ ڇون
ٻڌلون هيون، سؤنهيءَ جو سيرو هـر، لڙڪ ڪپڙا هنا
۽ الڙي جو آچار."

رڪما جڻ زهر جو ڍڪ پي وئي. واه مان اڪ
ته اڪلمس.

الي ڏسڻ ليرون وٺس ڪاڪو گرهه اڏ ڪائي، الي
ٽڙو ليو. رڪما غصو روڪي نه سگهي. پڇيائين، "اڄ
ته شايد واڌيءَ وٽان ليرون ڪري آيا آهيو؟"

"ته ته، ليرون ڇا جي،" ڪاڪي جـرن ڪمزور
اڱرهـرن سندس ڙڪندڙ مڇن سان وڄيونڻي ڪري
پڇيون، "ڏکو لورڙي مالي ڪالي آيو آهيان. واڌيءَ
ٿي پيڪر ڏڻ آيو هو. چوري اصل ضد ڪري ويٺي.
آها ها ها، ڇا ته سڪ الس، ڇا ته ترپ الس! منهنجي
انڪار ڪندي ته ته ٿـي ڇڪيون ميـؤ باڪ جون ۽ ڏ
چار ٻڙا ڪارالي لي چڙيالين. هه.... هه .... هه....

پنهنجي جڏهن مون کي گهرڻ لاءِ اچي ٿو ته چوڻ ڏکيو آهي.“ ڪاڪي جا پيءُ ڏند
هڪ ڪن لاءِ سنڌس اکين مان ليڪو پاڻي وري
لڪي ويا.
رڪما جي ٻن من ۾ جڻ آڳ لڳي. ٿيندي مان
پڇيائين، ”ڪيتري رهندي آهي توهانجي اها ننڍين
مڙيائي؟“
”اڄ ٻه سان ٿي ته رهندي آهي. ليڊي ڪالوني
جي ستر هين نمبر گهر ۾.“
رڪما جي دل ۾ آيو ته ڊوڙ پائي هڪدم ليڊي ڪالوني
۾ پهچي وڃي ۽ راڌيءَ کي چوٽيءَ کان جهلي چوي،
”رن جي ڌيءَ! ڪاڪو تنهنجو گهڙو ماڻت لڳي
جو روز روز ٿي سندس خوشامدون ڪرين؟“
پر دل جو سڄو دل ۾ رهجي ويس. جڏهن ٻين ڪري
دل کي آلت ڏيڻ لڳي، ”پوڙهي جي ڦسي دل آهي.
جتي سٺيون ستايو ڏسندو اُتي لار لڙ ڪندس.“
پر اهڙو سوڙ ٻه ڪيئين سهجي؟ ڪاڪو اڪثر
راڌيءَ جي گهر ڪجهه نه ڪجهه کائڻ لڳو ۽ هڪ سچي
پڪت جيان سندس گڏڻ ڳائڻ لڳو.
اڙڪا استريءَ جي گهري ساهيڙي ٿيندي آهي.
رڪما راڌيءَ هتان ڪڍهن ٻه شڪست کائڻ لاءِ تيار
نه هئي. دل ۾ سوچيائين، ’شيشي ڪي هيري جي
ڪٽيءَ سان ئي ڪپڻ گهرجي.‘
رڪما ڪاڪي جي خاطرداري ڪرڻ لڳي. هاڻ

ڪاڪي کي ٽيرن ٽسي لسيءَ ۽ ٻوٽي ٻدران ٻڙڙون
۽ ٻڪوان ملڻ لڳا. هريش حيرت مان پڇيو، "هيءَ
ڇاهي رڪما؟"

رڪما اُهو ٿيئه ڏرالير، "هيءَ ٻر لي اڄي ٻيلو آهي.
ٻلي ڪالي ٻي ٻوچ ڪري!"

"ٻر ان طرح خرچ جو ٻورالو ڪٿي ليندو؟"

"ڪرشي هاڻ وڏڙي لي آهي. سنڌس ڪير گهٽائي
ڪيس ڪاڏي لي هيرالبو."

هريش کي ڪجهه ٻه سمجهه ٻر نه آيو.

گرمين ٻليان ٻرساليون آيون. اڄوءَ کي ٽڪرن وٽن ڪرڻ
نه ملني سگهيو. گرٻيءَ ڪسي ٻراٽيءَ ڇنيءَ سان ٽسي
اسڪول وڃڻ ٻيو. ٻر ڪاڪي جهي ڪاڏي خوراڪ ٻر
ڪمي نه آئي. ٻروت، کير، مکڻ ۽ گوشت، ڪاڪي
جي مرڃهالل ڇهري کي ٽئين ٽازگي ۽ رونق بخشڻ لڳا.
جڻ سڪل ڪيمه کي ٻرسالي پاڻيءَ جو روڃ مليو هو.

ٻر رڪما جي سخاوت ۽ ادارد ليءَ جي ورڪا بعد
ٻه ڪاڪي جي زبان ٽان راڏيءَ جو ٽالرميابجي نه سگهيو.
رڪما ٻجرلدي ٻڇيو، "اڄا ٻه اهالي 'راڏيءَ راڏيءَ'
جي رٽ؟ ڪيڙو ضرور الو وٽس وڃڻ جو؟"

"ٽون نه ٽاحق ٻڻي ڪاوڙجين،" ڪاڪي جهڻ
ٻلڙو ڏورابو ڏنو، "ڇا ڪريان؟ جڏهن به سنڌس
گهر وٽان لنگهندو آهيان نه سيهه مان سڏي به ٽي
ڳالهڙيون ڪندي آهي. ٻلي، ٻلي! ڇوري ڇا نه دل

ٿي. سندس آرام ۽ آسائش لاءِ رکما، اندو ۽ ڪندن
ن مان ساڻ سندس شيوا ڪرڻ لڳا. پر ٿڌهن ۾ راڌي
اڌي رهي ۽ رکما رکما!

هريش حيران هو. رکما بي چين ۽ پريشان هئي.
سندس آڌو راڌي هميشه ڇتليڻ وانگر ڪڙي رهندي
هئي.

ڊسمبر جي هڪ سرد شام جو رکما هريش سان
گڏ بزار مان خريداري ڪرڻ وئي. ٻئي مهني سندس
ننڍيءَ ڀيڻ جي شادي ٿيڻي هئي. ڪپس ڀاڻ لاءِ ۽
ٻارن لاءِ ڪپڙا خريد ڪرڻا هئا. هن اُها خريداري تـ
ڪئي پر جـڻ بي دلي جـڻ اٿپوري! هريش چيـو،
”رکما! اڃا تـ ڪجهه پئسا بچيل آهـن. پنهنجي لاءِ
هڪ سئنبل ڇو نـ ٿي وٺين؟“

”نـ نـ، مون وٽ هـڪ سئنبل اڳيئي آهي،“
رکما زور ڏيندي چيو، ”باقي بچيل پئسن مان پستا،
باداميون، اکروٽ، ڪاجـا، ڏاکن جـو مغز، ڪس ڪس ۽
۽ ڪشمش وٺبي. سيءَ ڏاڍا ٿا پون. ڪاڪي لاءِ معجون
ٺاهڻ ضروري آهي.“

هريش حيرت مان رکما ڏي نهاري، لنبو شوڪارو
ڀريو.

ڪپڙن جو بنڊل ۽ پستن بادامين وغيره جو پڙو کڻي
ٻئي گهر ڏي موٽڻ لڳا تـ اوچتو رکما چيو، ”ٻڌو
ٿا! اڄ تـ ڪن پلن لاءِ نيوُ ڪالونيءَ مان ٿي اچون.“

ڪنهن ڪنگڻ جو آواز ڪيو آهي. هون رليو ڪرليم.“
”اڙي! رليءَ ڪير آئو؟ ڪهڙو سبب آهي جو مٺو جنسي ٿالي
رهيو هو. ڪوچيءَ ڪي انسپرو جي گوري رليءَ آيو آچان.“
”هون...“ رڪما پرت پيو گري پيو. ”انسپرو
آلاڪ لاءِ الٽري ڪيو؟“
”ڇا ڪريان؟“ رستي ۾ واڻي گڏجي واٿي،
جنڻ مرضي نه هوندي به ڪاڪي کي سچ اوائڻو پئي
پيو. ”ضد ڪري گهر رليءَ هليو. انسپرو جي گوري
ڏنائين، ۽ پوءِ پاڻ سان مٺي کي اهڙي مالش ڪيائين جو
مولڪي نه ڪن پل ۾ اليءَ لي لنڊ اچي وئي.“
رڪما آگمبولا ٿي چيو، ”شرم ڪونه آئو پرائي کو
۾ سمهندي؟ پيريءَ سبب اوهان جي مت ماري وئي
آهي. ٿوري گهڻي ليءَ پڪا بيٺا آهيو مٺيءَ واڌيءَ وٽ
مان ڇا مري وئي آهيان؟“ رڪما جيئن اکين مان
جنسي الا وسي رهيا هئا. ڪاڪو ڪن اوسائي وڃي
مٺو.
ان ڏينهن کان ڪاڪي جي شيوا ٽهل ۾ به اضافو
اچي ويو. الدوُ روز سنڌس مٺي کي ٻڌائي ٽهل سان
مالش ڪرڻ لڳي. ڪنڊن روز سنڌس ٽنگن پانهن کي
پنڊڙن ڏئي سنڌس ڪمزور آگرين سان لڪاو ڪيڏو
لڳو.
ڪاڪي جي خاطرداريءَ لاءِ هر اش ۾ رڪما جي
ڪمزي لئي حواله ٻارن جي ڪاڏي پيتي ۾ ڪتر پنجي

هئي. سندس آرام ۽ آسائش لاءِ رڪما، اِندوَ ۽ ڪندن من ساڻ سندس شيوا ڪرڻ لڳا. پر لڏهن ۾ راڌي اڏي رهي ۽ رڪما رڪما!

هريش حيران هو. رڪما بي چين ۽ پريشان هئي. س آڏو راڌي هميشه چٽلينڇ وانگر ڪڙي رهندي هئي.

ڊسمبر جي هڪ سرد شام جو رڪما هريش سان گڏ بزار مان خريداري ڪرڻ وئي. هئي مهني سندس لڌيءَ پيڻ جي شادي ٿيڻي هئي. ڪيس پاڻ لاءِ ۽ ٻارن لاءِ ڪپڙا خريد ڪرڻا هئا. هن اُها خريداري ته ڪئي پر جڻ بي دلي جڻ اٻوري! هريش چيو، "رڪما! اڃا ته ڪجهه پئسا بچيل آهن. پنهنجي لاءِ هڪ سئنبل ڇو نه ٿي وٺين؟"

"نه نه، مون وٽ هڪ سئنبل اڳيئي آهي،" رڪما زور ڏيندي چيو، "باقي بچيل پئسن مان پستا، باداميون، اکروٽ، ڪاڄا، ڏاڪن جو مغز، ڪس ڪس ۽ ڪشمش وٺبي. سيءَ ڏاڍا ٿا پون. ڪاڪي لاءِ معجون ٺاهڻ ضروري آهي."

هريش حيرت مان رڪما ڏي نهاري، لنبو شوڪارو ڀريو.

ڪپڙن جو بنڊل ۽ پستن باداميون وغيره جو پڙو کڻي ٻئي گهر ڏي موٽڻ لڳا ته اوچتو رڪما چيو، "ٻڌو ٿا! اڄ ته ڪن پل لاءِ نيوَ ڪالونيءَ مان ٿي اچون."

زڪام ۽ ڪنگهه ۾ آرام ڪيو آهي، هاڻ ٺيڪ ڪرليو.“
”اڙي، ٺيڪ ڪيئن ٿيو؟ سڀ سبب مٿو جنسي ٿاني
رهيو هو. سوچيم ته السپرو جي گوري ٺيڪ ٿو اچان.“
”هون....“ ڪمال ڀرت چيو ڪري چيو، ”السپرو
آڻڻ لاءِ اٿڻو ٿو پوي؟“
”ڇا ڪريان؟“ رستي ۾ راڌي ڳالهه ڪئي،“
ڪج مرضي ته هوندي ته ڪاڪي جي سج اڀرڻ کان
پيو، ”مدد ڪري گهر وٺي هلي. السپرو جي گوري
ڏنائين ۽ پوءِ پاڻ سان مٽي جي اهڙي مالش ڪيائين جو
مولکي ته ڪن پل ۾ اٿي ٿي ٻڌ اچي وئي.“
ڪمال آڪبولا ٿي چيو، ”شرم ڪري آءٌ پرائي گهر
۾ سمهندي؟ پيريءَ سبب اوهانجي مت ماري وئي
آهي. توهان گهٽي ٿي اڳيان آهيو مٽيءَ راڌيءَ وٽ!
مان ڇا مري وئي آهيان؟“ ڪمال جي اکين مان
جنسي الاوسي رهيا هئا. ڪاڪو ڪجهه پرواني وڃي
ستو.

ان ڏينهن کان ڪاڪي جي شيوا ٽهل ۾ به اضافو
اچي ويو. الڳ روز سندس مٿي کي ڀرهيي ٽيل سان
مالش ڪرڻ لڳي. ڪندن روز سندس ٽنگن ٻانهن کي
پيرڙن ڏانهن سندس ڪمزور آڱرين سان لڪاءُ ڪيڏي
لڳو.

ڪاڪي جي خاطرداريءَ لاءِ هر اُش ۽ ڪمال جي
ڪمزي لئي خواه ٻارن جي ڪاڪي پيٽي ۾ ڪتير ٻڌي

وئي. سندس آرام ۽ آسائش لاءِ رکما، اِندو ۽ کندن لن من ساڻ سندس شيوا ڪرڻ لڳا. پر تڏهن به راڏي راڏي رهي ۽ رکما رکما!

هريش حيران هو. رکما بي چين ۽ پريشان هئي. سندس آڏو راڏي هميشه چٽلينج وانگر کڙي رهندي هئي.

ڊسمبر جي هڪ سرد شام جو رکما هريش سان گڏ بزار مان خريداري ڪرڻ وئي. ٻئي مهني سندس ننڍيءَ ڀيڻ جي شادي ٿيڻي هئي. ڪيس ڀاڻ لاءِ ۽ ٻارن لاءِ ڪپڙا خريد ڪرڻا هئا. هن اُها خريداري ته ڪئي پر جڻ بي دلي جڻ اڌوري! هريش چيو، "رکما! اڃا ته ڪجهه پئسا بچيل آهن. پنهنجي لاءِ هڪ سئنبل ڇو نه ٿي وٺين؟"

"نه نه، مون وٽ هڪ سئنبل اڳيئي آهي،" رکما زور ڏيندي چيو، "باقي بچيل پئسن مان پستا، باداميون، اکروٽ، ڪاجا، ڏاڙن جو مغز، ڪس ڪس ۽ ڪشمش وٺبي. سيءَ ڏاڍا ٿا پون. ڪاڪي لاءِ معجون ٺاهڻ ضروري آهي."

هريش حيرت مان رکما ڏي نهاري، لنبو شوڪارو ڀريو.

ڪپڙن جو بنڊل ۽ پستن باداميون وغيره جو پڙو کڻي ٻئي گهر ڏي موٽڻ لڳا ته اوچتو رکما چيو، "ٻڌو ٿا! اڄ ته ڪن پل لاءِ نيو ڪالونيءَ مان ٿي اچون."

بئي ليوُ ڪالوليءَ ڏي مڙيا. سترهين نمبر گهر جي وبجهو ايندي ئي رڪما جي دل زور سان ڌڙڪڻ لڳي. راڌيءَ جون سونهن ڪبالي صورتون سندس اکين اڳيان ڦرڻ لڳيون. ڪاپڻا نسي ڪلپنا بر هوءَ راڌيءَ سان پيت ڪري پنهنجو ناڻ ڪان ڪئين سوال پڇڻ لڳي: 'ڪيئن هوندي راڌي؟ مون جهڙي هوندي، مولڪان وڌي هوندي يا مولڪان ننڍي؟ قد بت، رنگ روپ ڪهڙو هوندس؟ مڻهن نسي مٺڙي مرڪ هوندس يا گهري گنڀير تا؟ . ڪجهه به هجي. مگر منجهس ڪا مٺيا آهي جنهن ڪاڪي جهڙي پير مرد کي به موهيو آهي.' اهو ويچار ايندي ئي رڪما جو سراسر سڄو ڄڻي وڃي مئيون پڪڙجي ويس. انهڪا جي آڱ سندس رڳ رڳ بر ڊوڙ ڪرڻ لڳي.

" ان ڪامڻ کي ڏسڻو ضرور آهي، " ڏلڌ ڪرڻي هن دل ئي دل بر چيو، " ان ڏائڻ سان هڪوار ڳالهائڻو بہ ضرور آهي. ڏسان نہ سهڻي ڪيڙو جادو آهي تنهاڪيءَ بر .... ؟ "

سامهون سترهين نمبر گهر جو دروازو هو. هوءَ آهستي آهستي در کڙڪايو. رڪما ساهہ روڪي، اکيون ڦاڙي انتظار ڪرڻ لڳي. ڀرپاسي زنانن قدمن جي آهٽ ٻڌڻ بر آئي، پوءِ ڪڙي لهڻ جو آواز ٿيو ۽ آخر آهستي آهستي در کليو.

سامهون هڪ سهڻي، قداور ۽ رعبدار استري بيٺي

هئي. رکما مگند تي ڏانهنس تکيندي رهي .... تکيندي رهي! گويا مٿس ٽوٽي ڦيٽي جو اثر ئي چڪو هو.

"ڇئو، ڪهڙو ڪم اٿو؟" اُن اِستريءَ مصريءَ جهڙي مٺڙي آواز ۾ پڇيو. ڏاڍيءَ مشڪلات سان رکما جي زبان چُري - "ديوان حڪومتراء جو هيءُ ئي گهر آهي نه؟ توهانجو نالو راڌي آهي نه؟"

"ديوان حڪومتراء؟ .... راڌي؟" استري حيرت ۾ پئجي وئي، "توهين ضرور غلطي ڪري رهيا آهيو."

رکما ڇرڪ پئي. سندس گهبرايل نگاهون گهر جي ٻاهرين ديوار ڏي کڄي ويون. گهر جو نمبر ته برابر سترهون هو پر ان هيٺان هڪ تختي تي لکيل هو: "ڊاڪٽر نرملا آڏواڻي."

هٻڪندي، رکما پڇيو، "هتي ديوان حڪومتراء .... منهنجو مطلب آهي راڌي ...."

اِستريءَ کلي چيو، "هن گهر ۾ ته ڇا پر هن سڄيءَ ڪالونيءَ ۾ ڪو ديوان حڪومتراء رهندو آهي نڪا راڌي. مان سڀني کي چڱيءَ طرح سڃاڻان."

زمين ٽڪي وئي رکما جي پيرن هيٺان! اڪايڪ سندس چوڌاري جڻ گهگهه اونداهي ڇانئجي وئي؛ پر ان اونداهيءَ ۾ به گويا وڄ جو چمڪاٽ ٿيو؛ ڪاريءَ ٻاٽ ۾ لپيٽيل سموريون ڳالهيون رکما اڳيان صاف ظاهر

راڌي آهين."

"سچ!" رڪما حيرت ۽ خوشيءَ گاڏ ڙ رڙ ڪئي.
سندس ساري ڪاوڙ الائي ڪيڏانهن ڪافور ٿي وئي.
اُجهل آنند وچان سندس ساري سرير ۾ منڙي منڙي
هاڪي ڏڪڻي اُيري آئي. سندس چپ
ڏڪيا، سندس هٿ ڏڪيا ۽ پستن، بادامين، اکروٽن
۽ ڪشمش وارو پڙو ڪسڪي وڃي ڪاڪي جي گود
۾ پيو! ...

(جنوري ۱۹۶۳ع)

مان روئڻو آهيان

ڳهر وارا چوندا آهن - مان روئڻو آهيان، پاڙيسري
چوندا آهن - مان روئڻو آهيان ۽ مان بہ قبول ٿو ڪريان
تہ مان روئڻو آهيان ، روئڻو آهيان، ڇاڪاڻ تہ مان اڪيلو
آهيان. ٻالپڻ ۾ ماءُ مري ويئي. پيءُ جي پيار کان بہ
محروم رهيس . پاپيءَ برابر پالي نپائي وڏو ڪيو پر
ونس ' ماءُ واري دل ' ڪانہ هئي . پيءُ ڏڏهون
ڏيندي هئي. مان سندس سامهون تہ ڪڇندو ئي ڪين
هوس ، پر ڪنهن ڪنڊ ۾ وڃي سڏڪندو هوس، سڏڪا
ڀريندو هوس، ڳوڙها ڳاڙيندو هوس .

پاپي چوندي هئي تہ مان روئڻو آهيان. هاڻ بہ
چوندي آهي تہ مان روئڻو آهيان . مان بہ قبول ٿو
ڪريان تہ مان روئڻو آهيان . اڄ هيڏو بہ روئندو
روئندو مرڪيو آهيان ۽ ڪل ڪالهہ تہ ڪيتائين روئندو
رهندس . روئندو رهندس ، ڇو تہ مان اڪيلو آهيان .
ٻالپڻ ۾ ئي ماءُ مري ويئي ۽ هاڻ جوانيءَ ۾ پنهنجي
' ننڍڙي ماءُ ' بہ وڃائي ويٺو آهيان . ننڍڙي ماءُ؟ ها،
هوءَ منهنجي ننڍڙي ماءُ هئي!

هن جو نالو هو 'نرملا'. اٽڪل ٻارهن سال اٿس، هڪ ڏينهن، مان جيئن ڪاليج مان موٽيس تہ هنکي پنهنجي گهر ٻاهران روئندو ڏٺم. سنهن اٿن سالن جي ابوجهہ ٻالڪي. گهگهري ڦاٽل، وار اڻوڳا ۽ اڻ سنواريل، ڇڳون چيٿڙه چيٿڙه، چهرو داغ داغ ۽ هٿ پير ڌڌڙ ئي ڌڌڙ. هوءَ گم سم روئي رهي هئي. منهنجي دل پرجي آئي. مون پرچائڻ لاءِ کيس ڳراٽڙي پاتي. منهنجو سنيهہ پائي، هوءَ سڏڪا ڀرڻ لڳي. مون کيس چاڪي چائيءَ لاٿو، سندس ميرو منهن ڇنڊيو، سندس ڳوڙها اگهيا ۽ کيس گهر وٺي آيس.

پاڇيءَ مون کي ٻڌايو تہ هوءَ ڇوري ڇني هئي. نہ ماءُ هيس، نہ پيءُ. اسان جي گهر ڀرسان ئي پنهنجي ماسيءَ وٽ رهندي هئي. ماسي، جا کيس پيٽ ڀندي هئي، پٽيندي هئي ۽ ماريندي هئي. ماسي، جا کيس اُسر جو اٿاري گهر جي چاڪري ڪرائيندي هئي. هوءَ سڄي گهر ۾ ٻهاري پائيندي هئي، گهاگهر کڻي پر واري نل تان پاڻي ڀريندي هئي، ماسيءَ جي ٻارن جا غليظ ڪپڙا ۽ ڇڏيون ڌوئيندي هئي، ڪاڌي پيتي لاءِ ٻاهہ ٻاريندي هئي، جوٺا ٿانوَ مليندي هئي ۽ آخر رکو سُکو کائي اسڪول ويندي هئي. اسڪول ۾ ماستر پاڻي بہ مٿس ڏمريي هئي. چوندي هئي: 'اصل موڳي مٽر آهي. دماغ بلڪل ڪوڪلو اٿس. ڪجهہ بہ نٿي سمجهي. وري ٿو روئي کڻي چوس تہ ميڪ ميڪ

ٿي ڪري. ڳنڍي جوڙيندي ۽ وڏي ڳنڍي، ڇڪيندي بدلا
جهڙي پنهنجن! نه خوش اُنس نه انعال، ...
وڃڻ لڳي! ٻچن ۽ ماسيءَ جي مار کائيندي هئي
اسڪول ۽ ماستريءَ جي.

ماءُ ۽ اُستاڙي ٻئي ساڻ گڏ رهيو هوس، ان ڪري
مون کي به ساڻن بيحد همدردي هئي. هو ۽ منهنجي
سٺيڻ جي ساڻس ۽ سک پاتو. اسين ٻئي رلي ملي هڪ
ٿي وياسين. ٽالي روز شام جو هوءَ منهنجو انتظار
ڪندي هئي. مون کي ڏسي ڊوڙي ايندي هئي.
منهنجي هٿ مان ڪتاب وٺي، مون کي ٻانهن کان
ڇڪيندي هئي. گهر پهچي مان بوٽ لاهيندو هوس ته
هوءَ پاڻيءَ جو لوٽو کڻي ايندي هئي. هٿ منهن ڌوئندو
هوس ته پاڻيءَ کان روٽيءَ جي ٿالهي وٺي ايندي هئي.
روٽي کائي، مان کيس ٻنهي ٻانهن کان جهلي ڦيري
ڦيرائيندو هوس. هوءَ پيارا پيارا ٽهڪ ڏيندي هئي.
منهنجي ٻچيءَ ۽ ٻانهن وجهي لٽڪي پوندي هئي.
مان سندس وارن لي پيار مان هٿ ڦيريندو هوس،
سندس صوفي جهڙا ڳل چمندو هوس ۽ آخر کيس مان
ڪا نه ڪا شيءِ ڪڏهن کيس ڏيندو هوس. ڪڏهن
ڪٽمٽو، ڪڏهن بسڪوٽ، ڪڏهن رانڊڙن.

اهو سلسلو سالن تائين هليو. وسڪارا ليندا
رهيا، سلو وڌندو رهيو. ڪکر وسي وسي وڏي وڏا
سلو وڌندو رهيو. سيارو آيو، سلو وڌندو رهيو.

ڏينهن لنگهيا، راتيون وڌيون ٿيون، سرءُ ويو ۽ بهار
گل ٽڙيا، وري ٻيو بهار، ساوڻ ويو ۽ بهار... ۽ ٻيا
ڏينهن ٻجهيءَ لاءِ جهڙي ٻي ڪنهن ماڻهو ۾ سونهن ٻجهيءَ
جي بيماريءَ جي تڪليف ۾ گهٽتائي ٿي.

مون اجمير ڇڏي ٻجهيءَ جي شروعات ورتي، ٻاءِ جي
ٻڌي ڄاڻيءَ جي شروعات ورتي ۽ لوهاڻين وساري ڪلهن
جي ڏار ۾ تر تيس وس. ايم. بي. بي. ايس پاس
ڪرڻ لاءِ پنج سال ڪاٽي آهن، ۽ مون ست سال
لڳايا. اها ڪا وڏي ڳالهه ڪانهي. آءُ ڊاڪٽر ٿيڻ
لاءِ دماغ کپائيندو، محنت ڪندو .... ۽ محبت
منهنجو سرٻڙ ڇڏوري وڌو. ٻجهيءَ جي سال ۾ اڪثر
عليل رهيس. امتحان هلندي بيمار ٿي پيس ۽ ڏهن
۾ ٻيهر سبق ڏنم. سوچيم: 'شايد ٻجهيءَ جي هوا ٻانءِ
لڳي پئي، ذرا اجمير مان هوا بدلائي اچان.'

اجمير پهتس ته پاڻي منهنجو ڏيرو سرانڀ ۽ زرد ڇڏرو
ڏسي ڏکي ٿي. آن ڏينهن ته بخار هوم، سو بستري
۾ آرام ڪرڻ لاءِ تاڪيد ڪيائين ۽ دل نه مڃيو. اجمير
جي دوستن کي ڏني ڏينهن تي ويا هئا، سو شهر ۾
چڪر ڏيڻ لاءِ سنير بس. مون کي ويندو ڏسي، پاڻيءَ
رڙ ورڙ مچائي ڏني: "ڪيڏانهن ٿو وڃين؟ بخار جا ٻه
ٻيا ٻرتي ۽ هليو آهين گشت لاءِ! اندر وڃي سمهي
پئو. نه ته شام جو پاڻهين کي چئي چنبڙ ڪڍائيندي سانءِ!"
۽ هاڻ مون کي پاڻيءَ جي دڙڪن جو پئو ڪرڻ هئو.

آخر ۾ ڊاڪٽر ٿيڻ وارو هوس! ڪيس بڌو البڌو ڪري
مان ٻاهر وڃڻ لڳس. مگر ڪمپائونڊ جي لوهي ڦاٽڪ
وٽ پهچي منهنجا قدم ازخود روڪجي ويا. سامهون
نرملا بيٺي هئي!

”ڪيڏانهن ٿو وڃين؟ هل واپس!“

اهو عرض هو يا حڪم، مان ڪو بہ فيصلو ڪري نہ
سگهيس. منڊيل ٿانگ واڪر، يڪ ٽڪ نرملا ڏي
نهاريندو رهيس. لنبا چلڪڻا وار، ڳاڙهين ربين سان
سنبال ۾ چوٽيون، ليمي جي ڦاڪن جهڙيون موڪريون
اکيون، ڳاڙها رس ڀريا ڳل، سنهڙا سرخ چپ ۽ سڊول
سرير. هوءَ هاڻ اٺن سالن جي نہ، پر پندرهن سالن جي
هئي، نہ بہ سندس منهن تي اها ئي معصوميت جهلڪي
رهي هئي ۽ دل ۾ اها ئي اڪير. هن پيار مان منهنجي
ٻانهن جهلي چيو، ”اندر هل!“ مان جيئن چاپ اڳيان
مڙڻ لڳس، ڄڻ مون تي جادو ٿي ويو هو. ٻاپيءَ
وٽ پهچي نرملا ڪلهي ڏنو: ”ڏس ٻاپي، ڀڄڻ
ولي آئي آهيانس!“ ٻاپيءَ جواب ۾ صرف مرڪيو.
مان اچي بستري تي ليٽيس. نرملا منهنجي مٿي ڪان واهي
پنهنجو هٿ منهنجي وارن ۾ گهمائڻ. اهو ٿڌو ۽ نرم
هٿ، منهنجيءَ نس نس ۾ ڦهلجي ويو. ڪل ڪاليءَ،
ٽپ ڪيڏيءَ مهل لڏ اچي ويئي.

جنهن ڳالهہ جو انديشو هو، سا سچ ثابت
ٿيءَ منهنجي صحت بگڙجندي وئي. ٿي

ڊاڪٽر به آيا. هڪ چيو- 'ڪجهي مليريا آهي،' ٻئي چيو- 'مدو آهي،' ۽ ٽئين 'خون جي ڪميءَ' جي شڪايت ڪئي. ڪمزوريءَ ۽ بخار جي شدت سبب مان اڪثر نيم بيهوشيءَ جي حالت ۾ رهندو هوس ۽ جڏهن جڏهن اکيون کوليندو هوس تڏهن ارملا کي پر ۾ ڀائيندو هوس. مان گهرائجي چوندو هوس، "ارملا، لنهنجي ماسي غصي ٿيندي، تون گهر وڃ." هوءَ ٻهانو ٻڌائيندي هئي، "غصي ڇو ٿيندي؟ اچا هاڻ نه آئي آهيان!" مان محسوس ڪندو هوس ته هوءَ ڪوڙ ڳالهائي رهي آهي پر ڇي ضد ڪندو هوس ته هوءَ روئي ڏيندي هئي. عجيب ڇوڪري هئي ارملا! منهنجي بيماريءَ جي عرصي ۾ ماسيءَ جون ملامتون سهي به هن هر طرح سان منهنجي شيوا ڪئي ۽ بيماريءَ بعد به ڪيس منهنجو اونو رهندو هو.

هڪ ڏينهن قندارِي ڏاڙهونءَ جو اڌ آٽي مون کي ڏنائين. مون حيرت مان پڇيو، "هيءَ ڏاڙهون ڪٿان؟"

"...آن ڏنم." سڙ جئپور کان آ...

"...تون ڪاٽ نه!"

"...آ ...ڪاٽ"

'...۽ ڏاڙهونءَ جيا

ڳي. منهنجي دل

برجي آئي. مون کيس ڀاڪر ۾ ڀري، سندس ڳل چمي ڇيو، ”نرملا، تون ڪيڏي نه سٺي آهين!“

هوءَ ڪجهه پل لاءِ سانت رهي. پوءِ ڌيمي آواز ۾ چيائين، ”ڇڪ ڳالهه چوان؟“

”چئو.“

”تون اڄي منهنجا ڳل نه چمندو ڪر.“

”ڇو؟“

”مان وڏي ٿي وئي آهيان!“

مون کي جڻ ڪنهن زور سان ڌڪو ڏنو. ڏاڙهون جا داڻا منهنجي هٿن مان ڪري پيا. چهرو زرد ٿي ويو. اکيون ڇيڪڻ وڃيون. منهنجي پريشاني ڏسي هوءَ به گهبرائجي وئي. منهنجون ٻانهون پڪڙي چيائين، ”هيءَ ڇا، ڇرا آهين ڇا؟ تون نه الائي ڇا جو ڇا پيو سمجهين!“ ائين چئي هوءَ منهنجو منهن چمي، ڪلها لڳي.

مون محسوس ڪيو نه نرملا سچ پچ وڏي ٿي وئي هئي. وڏي. پنهنجيءَ عمر کان گهڻو وڏي. گويا هوءَ منهنجي عمر جي هئي ۽ مان ستن اٺن سالن جو ٻارا اسان جو وهنوار به هاڻ اُلٽو ٿي چڪو هو. اڳ مان نرملا کي سنڀاليندو هوس، سهارو ڏيندو هوس، هاڻ ... هوءَ مون کي سنڀاليندي ۽ سهارو ڏيندي هئي. اڳ مان ... ڪارائيندو هوس ۽ هاڻ هوءَ مون کي ڪارائيندي

هڪ ڏينهن سندس گهر پلاءُ پڪو. هوءَ پنهنجو حصو مون لاءِ کڻي آئي. مون پڇيو، ”اڄ وري ڇا آندو اٿئي؟“
”پلاءُ.“
”تون کاءُ!“
”نه، تون کاءُ!“
”ڇو؟“
”مان ڪمزور ٿورو ئي آهيان! تون کاءُ، توکي طاقت ڏيندو.“
”طاقت ڏيندو يا پيٽ ۾ بار ڪندو؟ مان نه کائيندس.“
”زوري کارائيندي سانءِ!“ هوءَ ڳنڀير نطرن سان منهنجي وات ۾ وجهڻ لڳي. کائيندي کائيندي مون پڇيو، ”نرملا، تون منهنجي ڇا ٿين؟“
”تون ئي ڪٿي ٻڌاءِ ته مان تنهنجي ڇا ٿيان؟“ هن کلي وراڻيو.
”ٻڌايانءِ؟“
”ها، ٻڌاءِ.“
”تون منهنجي ...... ننڍڙي ماءُ آهين!“
”هشت ... ڇريو!“ ۽ هن منهنجي ڳل تي هلڪي ٿڦڙ وهائي ڪڍي.
مان ايم. بي. بي. ايس ۾ پاس ٿيس ۽ اجمير جي ريلوي اسپتال ۾ نوڪري به مليم. هو ڏينهن نرملا جو

مڪاريو، شادي لئي ۽ اهڙي جهڙي ڏهاڙي ڏٺي ۽ اچي وئي.
ني ميڊم بعد مان سالس ملڻ لاءِ ڏهلي ۽ وئس. هوءَ
بيحد خوش هئي. مون ڏٺو ته هن جون اکيون مرڪي
رهيون هيون، جيئن مرڪي رهيا هئا، سرلو جو انگ
انگ مرڪي رهيو هو. اڌ ڪلاڪ ڳالهايو عائي ڪل
ڄڪي هئي. ڏاڍي ۽ اڪر مان هن مون کان حال احوال
ورتو. شام لئي ته مون چيو، "ترملا، هل ته الدنيا گهمي
تان ڪيمي ايون."

"نه ڙي! اڄي موڪل لئي ڪار ڏينديءَ."

"ڇو؟"

"هوءَ ٻارڻ ٻيالن جي آهي."

"ته مان گهر کي لو چوان."

"هو ته ماڻ ٻيو مرڪ آهي. ماڻا کي ٻيمالما ڪري
سمجهندو آهي."

مان ڪرسي سوري ويهي بالڪنيءَ ۾ وئس. ترملا
۽ مهيجي ٻرسان اچي بيٺي. ڪيا ميل اسان ٻئي [illegible]
رهياسين. آخر ترملا آهستي چيو، "ٻڌاءِ نئون مون
لئيجي لاءِ ڪهڙو [illegible] آهي!" هوءَ [illegible]
بالڪنيءَ ۾ [illegible] مرڪي لڳي.
[illegible] ته الي هڪ [illegible]
[illegible] سواري رهي هئي. [illegible]
[illegible] هوءَ اندر هلي وئي.
[illegible] لڙڪي ڏسي ڪيئن آئي رائي. [illegible]

ماڻيائي ماءُ جي ستايل آهي. شادي ٿيندي ئس ته مون
وانگر سکي ٿي پوندي. ماڻس به مون سان ڪيترا دفعا
ڳالهه ڇوري آهي.“

”نالو ڇا اٿس؟“

”سندري.“

”نالو ته سهڻو اٿس!“

”۽ پاڻ؟“

”پاڻ به سهڻي آهي.“

”پوءِ .... ماڻس کي پڪ ڏيان؟“

”نه“

”ڇو؟ .... منهنجو چوڻ به موٽائيندين؟“

”تون ڪير آهين؟“

”تنهنجي ننڍڙي ماءُ!“ اسين ٻئي کلڻ لڳاسين.

دهليءَ مان موٽڻ وقت نرملا وري سندريءَ جي
ڳالهه ڇيڙي، مون چيو، ”چڱو، اجمير پهچي لوڪي
پنهنجي فيصلي کان واقف ڪندس.“ پر ڇهن سالن تائين
مون ان بابت ڪو به فيصلو نه ڪيو. اُن عرصي بعد جڏهن
مان وري دهلي ويس ته نرملا جي شڪل ڏسي ڏڪي
ويس. هوءَ ڳري ڪنڊا ٿي وئي هئي. لنبا چاڪٽا
وار ڇڙي ويا هئس. اکيون اندر پيهي ويون هئس ۽
ڳلن جا هڏا ٻاهر نڪري آيا هئس! هوءَ ٻارن جيان
مون کي چنبڙي روئڻ لڳي. مان سمجهي ويس ته
سندس سک جا ڏينهن پورا ٿي چڪا هئا. هاڻ هوءَ

وڌي ڏکن جي ڏور مان لنگهي رهي هئي. سس جي
سڀاءَ ۽ چڙن کان سواءِ، هن تي هڪ اِي مصيبت به نازل
ٿي هئي. گذريل ڇهن سالن ۾ ٻي دفعا هن جو حمل ضايع
(Abortion) ٿيو هو. هن جي ممتا ڀريي دل ٽڪرا ٽڪرا ٿي
چڪي هئي. سندر سرير صدمن سبب جهڙي جهري
پيو هو. ان ڏينهن ٿي مان گوبند کي ساڻ ڪري ڪيس
هڪ ليڊي ڊاڪٽر وٽ وٺي ويس. تپاس بعد اسان
ٻنهي جي ساڳي راءِ بني. مون نرملا کي سمجهايو،
”هن کان پوءِ وڌيڪ ڳرڀ تو لاءِ موت برابر ٿيندو.“
مون گوبند کان به انجام ورتو ته هو نرملا جي زندگيءَ
صدقي پرهيز ڪندو. ٻنهي ڳالهه جي گنڀيرتا محسوس
ڪئي. ٻنهي منهنجي روبرو قسم کاڌو، پر....
ستن اٺن مهينن بعد ٿي مون کي گوبند جي تار ملي.
مان ننهن کان چوٽيءَ تائين پگهرجي ويس. ان رات ٿي
دهليءَ روانو ٿيس. نرملا جي گهر ماتم جهڙي
حالت لڳي پيئي هئي. گوبند ڊاڪٽر سان گڏ اسپتال
ويو هو. ٻالڪنيءَ ۾ نرملا جي سس ويٺي هئي. مون
کي ڏسي هن منهن ڦيري ڇڏيو. مان چپ چاپ اڳتي
۽ ٻه ڪمرا لتاڙي ننڍڙي ڪمري ۾ پهتس. نرملا مرڻيڪ
حالت ۾ کٽ تي پيئي هئي. وساميل نظرن سان هن
مون ڏانهن نهاريو. مون هن جا ڏڪندڙ هٿ پنهنجن
هٿن ۾ جهلي چيو، ”نرملا، تو هيءَ ڇا ڪيو؟“
نرملا چپ چاپ روئڻ لڳي. مون سندس وارن ۾

پنهنجون آڱريون ڦيري چيو، ”مون نه لوڪي چتاءُ ڏنو هو .... پوءِ به ....“

”بس، لاچاري ....“

”لاچاري ؟“ مون البت جوش مان ورجايو، ”هيءَ سڀ گوبند جي ناداني‍ءَ جو نتيجو آهي!“

نرملا پنهنجو ڪمزور هٿ منهنجي وات تي رکي چيو، ”هن کي ڏوهه نه ڏي. ڏوهه منهنجو ئي آهي.“

”تنهنجو؟ .... چا، چاڻندي ڪندي به تو پاڻ کي موت جي منهن ۾ اڇليو!“

”چا ڪريان؟ مون لاءِ ٻنهي طرف موت هو. اُمي پراڻن خيالن جي؛ سندس اڪيلي پٽ کي اولاد نه ٿيڻ سان خاندان جي ختم ٿيڻ جو پاپ تني سر لسي پيس. اُٿندي وهندي پيئي ٽوڪيندي هئي — 'ڇوڪرن لاءِ ڪي ڇوڪريون کٽيون؟ مان گهر ۾ ٻي ٺهن آڻينديس!' سندري‍ءَ جي ماءُ به پيئي ڪن ڀڃندي هيس.“

”پر گوبند نه ٿوسان هو؟“

نرملا جي اکين ۾ وري پاڻي ڀرجي آيو. ڀڏندڙ آواز ۾ چيائين، ”تنهنجو چوڻ صحي هن کان ڪنارو به ڪيو پر ڪيس گويا وڃائي ويٺيس. تورن ئي ڏينهن ۾ هن جو ارواح مون تان کڄي ويو. اڪثر مون کان دور دور رهندو هو. گهڻو وقت نه سندري‍ءَ جي گهر

۽ گذاريندو هو. پر ٿي دعا هن مان سئنيما به ڏسڻ
ويو. مان سهي نه سگهندي هيس. هڪ ڏينهن گهر ۾
وڏو ممڻ متو. سندريءَ ماءُ جي هٿيءَ لئي، اميءَ
مون کي گهڻ وڏ ڳالهايو ... طلاق جي ڌمڪي به
ڏنائين.... "

” طلاق؟ ... ۽ گوبند ڇا چيو؟ “

” لوڪي پڌايو نه هوم نه هو ماءُ جو مريد آهي. ماءُ
کي پرماتما ڪري سمجهندو آهي. طلاق بعد مان ڪيڏانهن
وينديس – اهو سوچي، ان رات مان بستري لئي
اچندي ڪنبندي رهيس. اميءَ کي پوٽو گهربو هو؛
منهنجي پتيءَ کي پيار – هر طرح جو پيار. منهنجي جيءَ
۾ الائي ڪهڙو جولان جاڳيو. سوچيم: ’ ٻنهي طرف
موت آهي، ڇو نه قسمت آزمائي ڏسان؟’... اڌيءَ رات
جو مان هن جي ڪمري ۾ هلي ويس، هن گهٽي لئي
مدد ڪئي، پر .... پر مون نه ڇيو....“ ارملا جا ڪمزو
چپ ڏڪڻ لڳا، آواز بند ٿي ويو، لڙڪ ڳوڙهي لئي
وئي ۽ هٿ پير ٿڌا ٿي ويا.

ارملا مري وئي پر الائي ڇو منهنجي اک آلي به
نه ٿي. ارٿيءَ کڻڻ وقت سڀني ڪوڙا سيا ٻار به
ڪيا پر مون هڪ لڙڪ به نه هاريو. شمشان - ڀوميءَ ۾
گوبند زار زار رنو پر مون هڪ سڏڪو به نه ڀريو....

رات جو مان پنهنجي ننڍڙي اٽڪ ڪئي اجمير موٽڻ
لاءِ تيار ٿيس. ڏاڪڻ لهي رهيو هوس ته پنيان سندريءَ

ماءُ جو آواز ايندو: ''گوبند ماءُ! پوءِ ڪڏهن ٿي موٽي وٺين ؟''

''ٻئي، آهستي ڳالهاءِ! ذرا مون کي وڃڻ ته ڏي!''

مهيڙن ٻيڙن کي ڄڻ ڇانوَ لڳو. ٽاهه ٽاهه ڪري اٿي ماڻ آسن جو درياهه اٿاهه پيو .... اهو سيلاب ائين ايندو ته تيز آهي.

ڪيئن وارا ڇولڙا آهن — مان روئندو آهيان، ٻاڦ ٻري ڇولڙا آهن — مان روئندو آهيان، مهڙيا سڀ دوست ڇولڙا آهن — مان روئندو آهيان ۽ مان ته ڇول ڪو ڪريان ا ... •••

(آگسٽ ١٩٥٧ع)

⊙ نازان

نازان جي دماغ ۾ خيال جو ڇوڏول چڪر ماري
رهيو هو. جهڙيءَ طرح رستي ڪان اٿاڇل سنڌو
جوانيءَ ۾ پهچي مدهوش پوندو آهي ۽ گهٽيءَ ماٺ
ڪندي نه فيصلو ڪري نه سگهندو آهي ته مزاج
پهچڻ لاءِ آخر هو ڪهڙو رستو وٺي، تهڙيءَ طرح
نه مختلف خيالن جي ڪشمڪش سبب پريشان هئي
هئي. هڪ طرف موجوده زندگيءَ جون مشڪ
هيون ته ٻئي طرف نئين خيالي دنيا جا سنڌر
نازان جي چت چڪور چڪيءَ طرح حالو لي ل
جي چنڊ لائين پهچڻ لاءِ ڪيس پيهڻي اولاد
ڪي هميشه لاءِ الوداع ڪرڻي پوندي. هوءَ ان
لاءِ نه تيار هئي ڇو ته مرد اهو هوس ته
ڪمزور پيرڙا آڏي ... راهه ۾ هوءَ ڪٿي

نهاريو جنهن جي تيز ڌارا ٻنا ڪنهن سوچ سنڪوچ جي
اڳتي اڳتي وڌندي ٿي ويئي.

رات جا ٽي پهر گذري چڪا هئا. سترهين جو
چنڊ اولهه طرف لڙي چڪو هو. اُنوقت جيئنوٽيڪ اڙل
جي ڪناري تي چمپ چپات هئي ته ٻه پراڻان ڳوٺ مان
اچا ٽائين ماڻهن جي گوڙ جو جهيڻو ڌيمل پرلاءُ ٻڌڻ پئي
آيو. اُها لعل شهباز جي ميلي جي رات هئي. سيوهڻ
جو سارو ڳوٺ ٻتين جي جهرمر سان لائين ٻهڪي رهيو
هو جڻ ڪنهن اونداهي جهرمٽ ۾ سهسين ڪڙ ڪيئيتا
ٽمڪي رهيا هئا. نازان به سنڌ جي اُن مشهور ميلي تي
پنهنجو ڪمال ڏيکارڻ آئي هئي. هوءَ ڳائڻي هئي،
ناچڻي هئي، پر فقير ياٽي! گهٽين ۾ عوام جي اڳيان
عشق جي رنگين ڪافي ڳائي، پنهنجي سنهڙي چيلهه
لڏڪائي، ڪبوتري اکيون مٽڪائي، هوءَ پيٽ پوجا
لاءِ ڪجهه پئسا پنندي هئي. ڌڻيءَ ڪيس غضب جي
ڏات ڏني هئي. ڄورڙيءَ جو گلو نه هو، اصل مٺي
ڪاتي هئي ڪاتي! ڳائيندي هئي ته گهائيندي هئي.
جهمر پائيندي هئي ته دلين ۾ ولولو مچائيندي هئي. عجيب
جادو هو نياڻيءَ جي هر ادا ۾!

سورهن سالن جي ڪچنار ڪلي. انگ انگ ۾
ڦٿندڙ مڪڙيءَ جو رنگ ۽ اُمنگ. چنچل هرڻيءَ جي
چال ۽ ان سان گڏ حسن جي شوخي ۽ ناز! هڏ ماس جو
پتلو نه جڻ بلوري شيشي جو ٽڪر هئي. ڪارن وارن

کي موالي ۽ [illegible] جي ڏلس سان سينگاري، [illegible]
[illegible] ۽ [illegible] اڳالي، سڀئون جن کي بان [illegible]
[illegible] سان [illegible] کندي عوام اڳيان [illegible]
[illegible] [illegible] دلبون الي بيوس [illegible]
[illegible] جي [illegible] آداب اڳيان.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ٿي وئي هئي جو عام مائٽن کي اُهو ٻڌائي، پنهنجي
ڇوڪري ٻئي سان پرڻائي سندس ڏاڏي هٿ جو ڪيل هو.
پر اهڙي ٻئي سان ڪيس ڪو سک ڪونه ملندو هو.
سندس ظالم چاچو عثمان ڪانئس سڀ پئسا ڦري وٺندو هو.
هوءَ نه رڳو نازان جو چاچو هو پر سندس استاد ۽ سنڀاليندڙ
پڻ. بدنصيب نازان کي نه ماءُ هئي، نه پيءُ. ڪيس صرف
هڪ ننڍو ڀاءُ هو گوهر. هوءَ راڳ ۽ ناچ وقت ڍولڪ
وڄائيندو هو. عثمان جيڪڏهن ڍولڪ وڄائڻ ۾ هوشيار
هو ته گوهر به ڍولڪ جي تال ملائڻ ۾ گهٽ ڪين هو...
۽ نازان؟ اُن ڇوريءَ جي ته ڳالهه ئي نه پڇو. ليليءَ
جهڙو ناز، انداز، راڳ، ناچ، حسن، جواني - سڀ ڪجهه
هو. ٽيئي ڄڻا گڏجي ڪنهن ڳوٺ ۾ ايندا هئا ته
خوشمزاجن جي دلين ۾ ٿرٿلو مچائي ڇڏيندا هئا. ڀلا
جتي حسن، راڳ، ساز ۽ ناچ جو ميلاپ هجي، اُتي
عاشق جيئڙن جي مچلندڙ دلين جو محشر ڪا غير رواجي
ڳالهه ڪانهي. غريب ۽ امير ڳوٺاڻيون نازان جي
نزاڪت ڏسي ڪيس خوشنصيب سمجهي، مٿس رشڪ
ڪنديون هيون. ڀلا هنن وچارين کي ڪهڙي ڪل
ته نازان جي اُن خوشنصيبيءَ ۾ ئي سندس بدنصيبي
سمايل هئي.

لنبو شوڪارو ڀري نازان پاسو ورايو. تنهن سندس
ليٽڻ جي آکيري مان ڪنهن ڪونج وانگر اُڏري ڇڪي
هئي. سندس پاسي ۾ ئي سندس چاچو ۽ ڀاءُ سمهيا پيا

”اڄ، هي دل سهارا ماڻهون ڇڏي،
ڄاڻي! درد ڀري دل روکي سڏي!“

نازان جي دل ڏڪي آئي. هن هڪ ارادو ڪيو ته هوءَ هاڻ هڪ پل به ڇانچي وٽ نه رهندي. سندس حسن جو مشتاق نورل گذريل ٻن ڏينهن ۾ وڃي ولي اڪيلائيءَ ۾ سائنس ڪيترا دفعا مليو هو؟ ڪيس ڀڄي هاڻ لاءِ ڏاڍا زور ڀريا هئائين ۽ نازان سندس آڄ اڄا نه مڃي هئي جو هڪ ته ڪيس اندڙي گوهر جي اون. هئي ٻيو اڄا نورل جي صداقت ۾ ڀروسو ڪيئن نه هوس. ڀلا وڏن ماڻهن لئي ڪهڙو وساهه؟ مالدار ته مڏ مڪيون يا رس لوڀي ڀؤنرا آهن. ڪا اڻڌڙ مکڙي ڏسندا ته جهٽ اُن ڏي اڏري ايندا. مکڙي شرمائجي ته هوُ نراس ٿيڻ جي اُن جي ارد گرد سؤ سؤ ڦيرا ڏيندا. 'نه نه' ڪندي ته هوُ مڌر گونجار سان خوشامدون ڪندا. ويچاري ابوجهه معصوم مکڙي! ڪيس ڪارُنهن جي ڪهڙي دل جي ڪهڙي ڪل؟ پنهنجي ويندي. خاموش رهندي. ڀؤنرا اُن خاموشيءَ جو فائدو ولي، ڦٽندڙ مکڙيءَ جي ساري رس، ساري سونهن، ساري نازڪي چوُسي ولندا. ويچاري مکڙي مرجهائجي ويندي ته مڪار ڀؤنرا ڪانئس منهن موڙي، ويندا ٻيءَ مشڪندڙ مکڙيءَ ڏي.

مگر نورل اهڙو نه هو. نورل جي ڀؤنري سان ڀيٽ نازان جي نازڪ دل ڪي نه آئڙي. نورل ته ڪنهن سانوڻي

ل والگر اڄالڪ الالي ڪتان اڄي ڀرڳهت لبو!
سندي ڏسندي ٽارن جي دل جي آسمان لي ڇانئجي
ـو، لڇندي لڇندي جڏهن ٽارن جون لهرون ڀهرون دبعو
ـسدس لهرن سان ماهرن ڏڏهن هوءَ هڪدم هٽڪي،
هڪي، منجهي بيهي رهي. ان هٽڪ ۽ ان مرلجڻ م
ه هڪ عجيب لطف هو. لورل جي جين لي معلي پري
ـرڪ لري آلي ۽ اها مرڪ ٽارن جي ٽاراڪ دل م
ڀلي ۽ والگر ڇمڪڻ لڳي ۽ اورل روبي بادل کي
ڏسي ٽارن جسر من-مرو مستيءَ ۾ لڇڻ لڳو. لورل
ڄڻ مسڪراهٽون گويا سڄڻن لڏ ٻن ٻولڊن جي ٿڪا
ڪندرن، اللهلڪ جي سٽن رلڪن ۾ قني ٽارن جي لطرن
۾ سمالجي وڃرن. ٽارن جا سب ٽار لڏرا ان ڏڀهر
رماٽاڻيءَ ۾ بدلجي وڃا. هزارن جون دلبرن ڪسيندڙ، ان
ڏڀهن پيهجي دل ڪسالي وڃي.
ٻر ٻاررن برسالي بادن لي ٻ ڪهڙو ٻرو-و؟ هڪ
ٻل رم جهم بولدن جي ٿڪا ڪن لـ اڃي پـل غضباڪ
ڪجڪوڙ ڪري اروڙي ارڙهي وڃهن. ڪاوڙجن لـ وح
ٿاڻل وار سان ڏاري ڀاري وڃهن. هـڪ ڪهڙيءَ
جي
الڙرلدا اڄن لـ ٻيءَ ڪهڙيءَ اڏري وڃن.
اڙل جي وهڪري والگر ٽارن ۾ اهڙن وڀاپارن جي
وهڪري ۾ وهندي رهي. آخر جڏهن وهالو ٽارو اوڙ
۾ چمڪڻ لڳو تڏهن هوءَ موجوده زندگيءَ کي ر
ڪري، لئين زندگيءَ ۾ قدم رکڻ جو پڪو ارا

ڪري اُٺي ڪڙي ٿي. هن حياليءَ ۾ هو ٻه ڇا؟ در در
جون ٺوڪرون، گهٽيءَ گهٽيءَ جا ڦيرا، بي غيرت
تماشبينن جون بي حيا نگاهون ۽ بيهودا چرچا، روز
روز جون مارون ۽ گاريون. پر آئينده جي جيون ۾
ڪيس عيش آرام، پيار محبت، مال متاع ۽ ٺاٺيڪي ٽپڻ
جون اميدون هيون. لڪڙيون لڪڙيون وڪون کڻي،
هوءَ اچي هڪ پراڻي قبل مقبري پرسان پهتي. سامهون
ڪچيءَ جي وڻ هيٺان نورالدين ڏاچيءَ جي واڳ جهلي
سندس انتظار ڪري رهيو هو. نازان کي ڏسي هو
وڏي ولس آيو.

”مون سمجهيو تون نه آئينءَ.“

نازان چپ .... منجهيل منجهيل!

”وٽ، هيءُ برقعو پاءِ!“

”ڇا لاءِ؟“ نازان جي سوالي نظرن ۾ اٿاهه حيرت!

”اسانکي سيوهڻ کان ٻاهر هلڻو پوندو.“

”پر تنهنجي حويلي ته هتي آهي نه؟“

”ها، مگر ميلي جا ڏينهن اسين سيوهڻ کان ٻاهر
رهنداسين. پوءِ موٽي اينداسين.“

نازان برقعو پاتو ۽ نورل سان گڏ ڏاچيءَ تي ٻيلهه
وهندي ٿي هوءَ عجيب راحت محسوس ڪرڻ لڳي.
ڏاچيءَ جي رفتار تيز ٿي ته رات جي پوئين پهر جي
سرد هير سبب نازان جي جسم ۾ هلڪي هلڪي ڏڪڻي
پيدا ٿيڻ لڳي. اُن ڏڪڻيءَ کي روڪڻ لاءِ اول هن

پنهنجا هٿ نورل جي اَڳين ڪلهن تي رکيا ۽ پوءِ ڏاڍي ڏاڍي پنهنجي خالي نورل جي پٺيءَ سان لڳائي ڪس ڏائين جنهن ڪري پٺيءَ ڀڳتن لهرن ۾ لڙهندڙ سڪل ڪاٺ جو سلو لهر جي وچ ۾ پل وٽ جي ڏار وٽ رکجي، اُن کي ڇهڻي پيو آهي.

....

وقت جي ڏار پنهنجي تيز رفتار سان وڌندي وڌندي ورهيه جي وٿي پار ڪري ويئي. ورهيه ساڳي شهباز جي سترهين جي رات آئي. ساڳيو لعل شهباز جو ميلو متو ۽ ان سان گڏوگڏ ناز جي دل ۾ ساڳئي طرح آلله ماله ۽ خيالن جي ڪشمڪش شروع ٿي ويئي. فرق اهو هو ته اڄ ڪليل آڪاس هيٺان سهائيءَ جي سيتل سايه ۾ لٽبل ناز جا ويچار اتل جي وهڪري وانگر وهندا ٿي ويا پر اڄ بند ڪمري ۾ سندس ويچار ڪنهن پليل پتڪيل جهڙي وانگر رات جي اونداهيءَ ۾ چڪر کائي رهيا هئا. هڪ سال اڳ ناز گهٽين ۾ عام اڳيان اچيندڙ ڳائيندڙ مقبرا ٽي هئي پر هاڻي هوءَ هڪ شاهي حويليءَ جي ٻه ماڙ تي رهندڙ هڪ امير جي رکيل. ليڪن سڀ کان وڏو فرق اهو هو ته جا ناز اڳ تماشبين اڳيان، سارو ڏينهن لٽهڻ اُس ۾ ڳائيندي نچندي، آرام ۽ آسائش لاءِ سڪندي هئي، جا ناز دل ڦلينڪ دوشڪن جي لڪ نظرن کان پاڻ بچائيندي ڪنهن دل گهرئي دلدار جي پيار لاءِ وياڪل رهندي هئي،

سا اميرانا عيش ۽ نُورل جو پيار پائي اڄ وري ڏاڍي
۽ نچڻ لاءِ تڙپي رهي هئي.

پنهنجي پاءُ ۽ چاچي کي ڇڏي، پڇي نڪرڻ کان
ڪجهه ڏينهن پوءِ نُورل جي حويليءَ ۾ پهچي، جڏهن
نازان پنهنجي سڊول سرير تي پراڻن ڪپڙن بدران
ريشمي وڳا اوڍيا، ڪرائن کي چنبيليءَ جي گجرن بدران
سونن ڪنگڻن سان سجايو، پيرن ۾ گهنگهرن بدران
چانديءَ جا پازيب پاتا، تڏهن هن ائين محسوس ڪيو
گويا ڏکن کي اونداهيءَ رات کي چيري سکن جو سورج
سندس آجيان لاءِ حويليءَ جي جهروڪن مان جهاتيون پائي
رهيو هو. پيار جي پهرينءَ رات جڏهن نُورل سندس
ٻاڦولي چپ چمي ڪيس پنهنجين مضبوط ٻانهن ۾ جڪڙي
۽ کي ڇاتيءَ سان لاتو تڏهن نازان جو من پرياليءَ هير
۾ لڏندڙ مکڙيءَ جيان جهومڻ لڳو. اڄهل اُمنگ وچان
سندس سنهڙن چپن تي جذباتي گيتن جون لڪون لڙي
ٻون ٻڙ هن اچا هلڪي سُر ۾ هونگار مس ڪئي جو
نُورل پنهنجي آڱر سندس چرندڙ چپن تي رکي سندس
راڳ کي روڪي ڇڏيو.

”هش.... ش! پاڳل نه ٿيءُ. تون هينئر ناچڻي
نازان نه بلڪ هن حويليءَ جي نازنين آهين. نازان
سهڻي وائي. سندس اُڌما ۽ ارمان پاپوڙي تي پيل
پاڻيءَ جي بوندن جيان ڏڪڻ لڳا. اُن رات نازان کي
پنهنجي آغوش ۾ آڻيندي، نُورل سندس اندر ۾ اڇلون

دڙ نڪار جو ٿلو ڪيئي ڇڏيو .... ۽ ٿي ڏينهن ٥٠٠ع
ڇڏهن تازن سجايب. ٿي لنڊهن هن پنهنجي دل،
ڪي حال محسوس ڪيو. ريشم جا ملائم ۽ ڪاڪا وستر،
اڻ ڪيس ڳوڙها پاسڻ لڳا. ڪراين جا سونا ڪنگڻ ۽
يرن جا پازيب، لوهي هٿڪڙين ۽ فولادي بيڙين
والگر ڪيس چڀڻ لڳا. ڪمري جي چوديواريءَ ۾ سندس
دم گهٽجڻ لڳو. باغن ۽ ٻهڪن جي آزاد فضا ۾ اڏ
بلبل، سولي پڃري ۾ اچي قالي هئي. لائين زندگيءَ
چمچن سڪ جي هن ڪلپنا ڪئي هئي، سو هڪ خيا ب
سمي جيان ڪيس پاسڻ لڳو، ته ٻه هوءَ مورک، هرڻيءَ
والگر رج ۾ اچ بجهاڻ لاءِ ٻوڙندي رهي.
ڏيهون بدلجي هفتا ٿيا ۽ هفتا بدلجي مهنا. ليا
الدو ني الدو گهنجي واڻي. هن حويليءَ ۾ هوءَ ولڪبڙ
وڻا اولوي سگهي ٿي، قيمتي زيور پائي سگهي ٿي،
قسمين قسمين ذائقيدار طعامن جو سواد وٺي سگهي ٿي.
ريشمي گدلن ۽ سهڻن پلنگن تي لٽي سگهي ٿي، پر لٽي ٿي
۽ نوڪرياڻين تي حڪم هلائي سگهي ٿي، پر ته گويا سندس
سگهي، ٿالي لٽي سگهي! ڪبس لڳو ته اڙول سند
ڪي سجالي سيڪاري، ان ٻڌلي سالن کان وٺي سرو
ڪرري ڪڍي ورتو هو. ستن سالن کان وٺي جو راڻ
سالن جي اوسنا تائين لهندي ڳالهندي، جو تاج سندس
رڳ رڳ ۾ سمائجي ويو هو، جو تاج نا هوءَ
۾ گهر ڪريا ويو هو، ان راڳ ۽ تاج نا هوءَ

ٽيندي ويئي. هن محسوس ڪيو تہ هوءَ اندر ئي اندر
مرڻي رهي هئي .... ۽ نورل جو پيار....؟ نورل جو پيار
تہ برسالي ندي وانگر هو. ٻهراڻين ڇوهہ، پوءِ ڇڙ .... ۽
نيٺ نازان جي نازڪ جسم تي پنهنجا گهارا ڇڏي الوپ
ٿيڻ لڳو.

نورل جي حويليءَ ۾ نازنين نازان کي اڄ وري
گهٽين ۾ عام ماڻهن اڳيان ڏانيندڙ .اڇندڙ نازان ياد آئي.
گوهر ياد آيو. چاچو عثمان ياد آيو. او ڇتو دور ڪان راڳ
جو پرلاءُ سندس ڪن تي پيو. لڳس تہ جڻ سندس
روح رڙي رهيو هو:

”اڄ محل مدارا ماڙيون ڇـڏي،
جاني! درد پري دل لوڪي سڏي!“

آواز گوهر جو هو. اُهائي ڪافي، جنهن نورل کي
موهي، نازان کي محل ۾ آندو هو، اڄ کيس گهٽين
جي رولاڙ زندگيءَ لاءِ سڏي رهي هئي! نازان جي دل
۾ ولولو مچي ويو. هوءَ ڦان ٽي وڃي پلنگ تي پيئي
۽ ريشمي نرم گديلا کيس ڪنڊن وانگر چڀڻ لڳا. اڄ
وري سندس نازڪ پنيءَ کي لڱي جي ڇهي جـي
مار ٿي: ڪاش! ڪو مونکي مار ڪري .... لڱي جي
ڇهي سان منهنجي پٺي ڇلي. اُن مار ۾ بہ ڪيڏو نہ
مزو هو!

راڳ جو آلاپ زور پڪڙڻ لڳو. اندر جي آتد مالد

شرارتي
جب نازان اچي ڪري ٿي. ڪيس لماشن جهڙن لڳائڻ
طرون باد آهن. حويلي ۾ اڏرڻ شرق پرلي هوائي
ستان ڏاڍيس نهارڻ وارو ڪرڻ ڪرڻ هو. نهاريندا هون
جون بيبڙن زهر بدل نارڻ سان هن ڏي جو دماغ
هيون ۽ ڪمزور مطلب مرڪن سان! نازان جو
جاڳ لڳو. دري کولي ان مان ٻاهر نهاريائين. واڳ جو
آلاپ وڏيڪ لڙ ليدو ويو. نازان کي ميدان جي
چمڪي هوا ۽ ڪليل آسمان جهڙن رولاڪ راليون ٻاد
آيون. هن اهڙي طرح اڳيون ساهه کنيو جڻ مدت کان
پنهنجو دم روڪي رکيو هئائين. اندر جي ٻيڙا ـــــب
سندس ٻلن لان گوڙها ڳڙي آيا.
واڳ جو ٻڙلاءِ هاڻ بلڪل چٽو ٻڌڻ لي آيو:
”اچ محل مارا مازيون چـڏي،
جاني! درد ٻري دل لوڪي سڏي!“
اوچتو نازان جي ٻين ۾ هشش آئي. هوءَ لڏهن
ڪان چوٽيءَ تائين ڏڪي وئي. ڏڏهه وڃ هوءَ
بڪ نڪ آسمان ڏي نهاريندي رهي، پوءِ هن آهستي
آهستي ڳيٺا لاهڻ شروع ڪيا. زيور لاهي
ڪمري جي هڪ ڪنڊ ۾ وڪيل بيٺي ڪولي هن پنهنجا
پراڻا ڦاٽل ڪپڙا ڪڍيا. ڏڪندڙ هٿن سان ريشمي
وستر لاهي هن اها پراڻي ٻرشاڪ پاتي ۽ پوءِ ڪمري
جو دروازو بند ڪري، ڏڌيل قدمن سان هوءَ ٿيڻ

لهڻ لڳي. حويليءَ جي ٻاهرئين دروازي وٽ ڪو ٻـ ڪونه هو. چوڪيدار ۽ ٻيا نوڪر شايد ميلي جي ڪنهن شغل ۾ شامل ٿيڻ ويا هئا. نازان چور وانگر خوفزده نگاهن سان چوڌرف نهاريو. دروازي جي ڪاڙي لاهي هوءَ ڪڙڪي ٻاهر نڪري آئي. گهٽيءَ جي وڪڙ وٽ پهچي هن ڪنڌ ورائي هڪوار اُن شاندار حويليءَ ڏي نهاري، ٿڌو ساهه کنيو. گوهر جو آلاپ وڌيڪ ۽ وڌيڪ اوچو ۽ چٽو ٿيندو ويو. نازان اُن آلاپ جي اوٽ ۾ اڳتي وڌڻ لڳي ۽ پوءِ گهٽيءَ جي موڙ وٽان ڦيرو کائي، اوچي حويليءَ جي ڪاري ڇانوَ پاڇي ۾ گم ٿي وئي! ...

(فيبروري ١٩٥٦ع)

⊙ ڊيسمبر

گذريل وڏو ڏينهن ڪان هوءَ منجهيل ۽ پريشان رهي
هو ۽ گذريل سڄي رات ڪيس ننڊ نہ آئي هئي.
ڪالهہ سج لٿي جو ٿي، سگهي ٿي چنتا لئي بستر و
ڇڏي، هوءَ لڳي پئي هو. اونهاري جي آسمان جهڙ
آڪاس مان لهي، سندس اندر ۾ پيهي ويئي هئي.
سندس دل ۽ دماغ جي هر ڪند ۾ جهڙ پسي، ڄاڻ ۽
اُساس اهي واسو ڪير هو. صرف يادگيرن جا تارا ئي
سندس ذهن ۾ پوري زور سان چمڪي رهيا هئا.

ايڪ تارا .... ايڪ يادگيرون !!

ايڪ يادگيرن انهدي، هن ايڪ بار، هيمت،
رستي جي ٻيءِ پر، شيرن جي مڪان ڏي نهاريو هو.
وچ ۾ لفظ بارهن نون جي ولي هئي پر هن لاءِ اهي
بارهن فوٽ جيڻ بارهن ميل هئا.

ڪيترن ڏينهن ڪان شيرن مٿي چمڪ ئي سمجهڻ نہ
آئي هئي. شيرن ڪالسواءِ مڪان جي سفيد چپ، هڪ
اهڙي ڪاغذ وانگر پاسي رهي هئي جنهن کي لڪيل
رومانسي ڪونا ڪي پرساس جي وسڪاري ميساري

چڙهيو هجي.

کيس سگريٽ ڇڪڻ جي خاص عادت ڪانه هئي. پر گذريل رات جي پهرئين پهر ۾ هو هڪٻئي مٿان سگريٽ ڦوڪيندو رهيو هو. خالي پاڪيٽن کي ڏسي کيس پنهنجي زندگي به انهن وانگر خالي لڳي هئي. رکي رکي دل بهلائڻ لاءِ هو آڱرين سان انهن خالي پاڪيٽن کي وڄائيندو رهيو هو. اڌ رات بعد پاسي واري مڪان مان هن شيرين جي ٻڍڙيءَ ماءُ جي لڳاتار سهڪڻ ۽ کنگهه جو آواز ٻڌو هو. ٿورو دور ڪجهه ڪتا به ڀونڪي رهيا هئا. ٻڍيءَ جي کنگهه، ڪتن جي ڀونڪ ۽ سگريٽن جي خالي پاڪيٽن تي آڱرين جي ٺڪ ٺڪ! ٽي مختلف آواز - ٽنهي کي پنهنجي لَيءِ، پنهنجو تال. ڄڻ هڪ ٽڪنڊو هو. ٽي پاسا الڳ الڳ ڊيگهه جا، ٽي ڪنڊون الڳ الڳ ڊگرين جون.

هو سرجن هو. ڏينهن جو ڪافي حصو سرڪاري اسپتال ۾ زنده خواهه مرده جسمن جي چير ڦاڙ ڪندي گذاريندو هوس. شام جو گهر موٽندو هو ته ان کان وڌيڪ کيس پنهنجو من ٿڪل لڳندو هو. سنان ڪري (ٻيا هٿ منهن ڌوئي) روٽي کائي، هو پنهنجي وايولن کڻي ڇت تي هليو ويندو هو ۽ ڌيري ڌيري گز سان اُن جي تارن کي ڇيڙڻ شروع ڪندو هو. هو ڳائي نه سگهندو هو پر تڏهن به محسوس ڪندو هو ته سندس اندر ۾ سنگيت جون انيڪ ڇوليون ڇلنديون ٿيون رهن،

جن کي هؤ پنهنجن چپن بدران، وارن جي تارن ذريعي
ظاهر ڪندو هو. اندر ۾ سنگيت جو ڀاؤ اڀري ٿيندو ٿي
سندس آڱرين ۾ عود وارن جي تارن لاءِ تڙڪڻ
لڳيون هيون ۽ ان مان سندس دل گهري آلاپ اڀري
ايندو هو. ڏينهن جي وقت پنهنجين ڏکين آڱرين ۾
سرجيڪل چاقون جهلي، انساني ماس چيريندي، هؤ
محسوس ڪندو هو ته سندس من جا سڀئي ڀاؤ ۽ جذبا
چيرجي مري رهيا آهن پر شام جو وارن جي تارن
تي ساڳيون آڱريون گهمائيندي، سندس مٺل ڀاؤ جڻڪ
وري جيئرا ٿي پوندا هئا. ڏينهن جي وقت سندس اندر
۾ جيڪي ڪجهه مرندو هو، رات جو اهو زنده ٿي
پوندو هؤ!

هڪ شام جو جڏهن هو وارن وڄائيندي هئس تڏهن
آڱرين تارن تان ترڪڻ لڳيون، سندس اڪاڪرتا ٽٽڻ
لڳي. ڪمس لڳو ڄڻ ڪجهه دير کان ڪولي ڪمس لڪي
لڪي جاچي رهيو هو. هن ته ٿي دفعا چؤطرف نهاريو.
پاسي وارن مڪانن جون ڇتيون خالي هيون. تڏهن به
سندس دل کي تسلي نه ملي. انسان جو هڪ ڇهون
حواس ۽ ٿيندو آهي جڏهن وسيلي هؤ بند اکين سان به
ڏسندو آهي، بند ڪنن سان به ٻڌندو آهي.

اوله طرف تڪل سج ٻڏڪي رهيو هو. هؤ لهندڙ
سج کي پٺي ڏيئي وري وارن وڄائڻ لڳو. جڏهن ٿي
پوندڙ سندس، لنبو پاڇو نظر آيو، لمولي سندس ٿل

ڪري رهيو هو. ڪجهه گهڙيون هوءَ پنهنجي پاڇي کي جاچيندو رهيو. اوچتو وري کيس لڳو ته سندس پنيان ڪو ٻيو پاڇو به هو. هن اوچتي جهٽڪي سان ڪنڌ ورائي پنيان نهاريو. رستي جي ٻئي پر واري مڪان جي ڇت تي هن سچ پچ هڪ پاڇو ڏٺو. هڪ جوانڙيءَ جو سلهائوٽي (Silhouette) چتر - صرف هڪ ڪن لاءِ!

'هوءَ ڪير هئي؟ مٿي ڇت تي ڇو آئي هئي؟ ڏانهنس ڇو نهاري رهي هئي؟ جڏهن هن ڪنڌ ورائي ڏٺو ته هڪدم هلي ڇو وئي؟'- سوچيندي سوچيندي کيس لڳو ته شايد اهو ڀرمون پيرو نه هو؛ هوءَ شايد اڳ به ڪڏهن کيس جاچيندي رهي هئي؟ پر ائين لڪي جاچڻ جو مطلب؟

ان واقعي بعد اسپتال ڏانهن ويندي، هوءَ جڏهن به پر واري مڪان جي در وٽان لنگهندو هو ته اندر جهاتي پائيندو هو. اُن جوانڙيءَ کي ڇڳيءَ طرح ڏسڻ ۽ سانس ڳالهائڻ لاءِ سندس دل ۾ اڻ تڻ پيدا ٿي چڪي هئي. هڪ لڳا هن کيس در جي پرسان ڏسي ورتو.

"ٻڌو ته ......" هن نهايت فهميدي نموني چيو. بنا جواب ڏيڻ جي هوءَ منهن ڦيري اندر هلي وئي. اُن جوانڙيءَ جو اهو وهنوار کيس نهايت برو لڳو - بي عزتيءَ برابر!

هوءَ به جوان هو. هن اپمان پرئي وهنوار سندس

دل ۾ ڪوڙاڻ پئي چڙهي. هاڻي هو پلجي ۽ اُن مڪان
وٽان نه لنگهندو هو. اسپتال ڏي وڃڻ لاءِ هن رستو ئي
بدلائي ڇڏيو. شام جو جيئن لٿي وڃي وهڻ ندران،
بنگلي جي پويان ڪاٺي پنڊر ۾ ويهي هو وائلن
وڄائيندو هو.

هڪ ڏينهن ڏاڍي نرڳي مٺل هو اسپتال مان موٽيو.
ڪمپائونڊ وال جي لوهي ڦاٽڪ مان لنگهي، اڳتي لتاڙي
جڏهن ورانڊي پرسان پهتو ته اوچتو ڏسي ڪيس ٻاهر
آيو ته سندس ماءُ ۽ پيءُ پڪچر ڏسڻ ويون هونديون،
وچين هال جي در تي ڪلف لڳل هو پر اُن جي ٻي
چابي وٽس هئي. ڪلف کولڻ کان اڳ هن ورانڊي جي
ديوار لڳ لڳل بجليءَ جي بٽڻ کي دٻايو.
بلب جي روشنيءَ ۾ هن ڏٺو ته هوءَ
هال جي در پرسان بيٺي هئي. هو وائڙو ٿي ويو. هڪ
ڪن لاءِ ٻنهي هڪ ٻئي ڏي نهاريو. ان بعد هوءَ ڪنڌ
جهڪائي ٻاهر وڃڻ لڳي. هن جي دل ۾ آيو ته دوڙ
پائي کيس ٻانهن کان وڃي جهلي ۽ ڪائنس هن عجيب
وهنوار جي سمجهاڻي گهري. جيئن هوءَ سمجهاڻي نه ڏئي
ته هو ڪنهن نموني سندس بي عزتي ڪري، ڪائنس
بدلو چڪائي. پر هو ترسي ڪو فيصلو نه ڪري سگهيو.
ڪمپائونڊ وال جو ڦاٽڪ کولي هوءَ اکيون هلي
وئي ۽ هو ڇرڪ ڇاپ کيس ڏسندو رهيو.
اُن ڏينهن هو نه ستار ڪري سگهيو ۽ نه وڄي

وايرلن وڄائي سگهيو. راس جو جڏهن سنڌس ماءُ ۽ پيڻ
پڪڙ ڏسي مرنيون لڏهن هن هٿ مٿهن ڏولو ۽ هين سان
گڏ وهي روئي ڪانڻ لڳو. ڪاڏي مان ڪيس پورو سواد
نہ پئي آيو. السدر ۽ آيرلڊ ڳالهہ ڪئي هن ڪئين دفعا
دباءَ پر ليٽ پيڻ ڪان پڇي ولئو- "رستي جي هُن
پر واري مڪان ۾ ڪير رهندا آهن ؟"
"ڪهڙو مڪان ؟"
"جنهن جي ڦاٽڪ مٿان چنبيليءَ جي ول لڳل
آهي."
"ان ۾ نہ شيرلن ۽ سنڌس ماءُ رهنديون آهن."
"هـُون ...."
"ڇو؟ اڄ تو اهو سوال ڪئن پڇيو؟"
"شيرلن لوڪي ڪئن لڳندي آهي؟"
"ڪافي وڻندڙ .... ڇو؟" هوءَ تہ ڇين نظرن سان
ڏالهنس نهاري مرڪڻ لڳي.
"مٿول ڇڏ،" هن البت چڙ مان چيو، "منهنجي
سوال جو مطلب هو نہ هوءَ ڪهڙي قسم جي ڇوڪري
آهي؟"
"منهنجي سائس خاص لهہ وچڙ ڪالهي. هن ڪالوليءَ
جا اڪثر رهواسي رزروڊ ليچر جا آهن. ڪنهن سان
گهٽو رلڻ ملڻ کين شان کان گهٽ لڳندو آهي. ڪن کي
پئسي جو بانور آهي نہ ڪن کي عهدي جو، ڪن کي
علم جو نہ ڪن کي عقل جو ...."

„ توکي ڪنهن چيو ته ايڏو ليکچر ڏي؟" جن
پڇڻ کئي لي چيو، „ سنڌي ڳالهه ڪر ته شيزن ڪاڙي
قسم جي چوڪري آهي؟"
هنجي پيءُ البت سمجهي ويئي. مالس لوس مان
پڇيو، „ آخر معاملو ڇا هي؟"
„ معاملو گنڀير آهي. مان اڄ ڏينهن ايرلي ڏاري مونيس
۾ ڏٺم ته هوءَ اولداهي ورالدي ۾ لڪي بيلي هئي!"
„ ڇا؟" مالس جي هٿ مان ڇمچو جڏانجي وڃي
ڪاڏي جي پليٽ ۾ پيو.
„ اڄ به جڏهن مان چرچ لي وڃي وايولن وڄائيندو
هوس تڏهن هوءَ لڪي لڪي مولڪي جاچيندي رهندي
هئي."
„ چوڪين! ڪبس وايولن جو سنگيت وڻندو هوندو....
۽ ڪابه ڳالهه لڪي لڪي ڪرڻ ۾ خاص مزو ايندو
آهي." پيٽس جي آواز ۾ مٺڙي شرارت هئي.
„ اجائي بڪواس نه ڪر. اڄ اسان تنهنجي غير
حاضريءَ ۾، اولداهي ورالدي ۾ بيهي ڇا هوءَ وايولن
جو سنگيت ٻڌي رهي هئي؟"
„ شايد ڪنهن جي اوسيڙي ۾ ڊر جهلي بيلي
هولدي." پيٽس ڏک ڀريل آهه نه ڀري.
„ دولت بس ٿي! مولڪي اهڙي مذاق پس
ناهي."
„ ته پوءِ چوري ڪرڻ آئي هوندي."

”چوري.... ؟“ هن جي ماءُ وري ڇرڪ ڀريو.
”تون نہ ڀورڙي آهين، ممي! هيءَ ٻئي قسم جي چوري آهي.“
”شٽ اپ!“ هوءَ روئڻي اڌ ٿي چڙي اٿي کڙو ٿيو،
”تون سياڻي شيرين وٽ وڃي کيس صاف صاف سمجهاءِ تہ اسانکي اهڙي نمونا پسند ناهن.“
”ها، بالڪل پسند ناهن.“ ماءُ بہ پٽ جي پٺڀرائي ڪئي.
ڏينهن ٻن بعد هن پيءُ کان پڇيو، ”تہ شيرين کي ڪجهہ چيو؟“
”پلا، اهڙي بہ ڪي چوڻ جهڙيون ڳالهيون آهن؟“ پيءُ کيس صاف نٽائي ويئي.
هن وڌيڪ ڳالهہ نہ ڇيڙي. ان طرح مهنو کن گذري ويو.
هڪ ڏينهن شام جو هوءَ گهر موٽيو تہ دڙ لي پيءُ کيس بيٺي هئي. کيس لڳو تہ هوءَ بي صبريءَ سان سندس انتظار ڪري رهي هئي.
”چو، ڪا خاص ڳالهہ آهي ڇا؟“ هن در جي اندر قدم رکندي پڇيو.
”ها، شيرين آئي آهي. هوءَ تنهنجو ئي انتظار ڪري رهي آهي.“
”ڪٿي آهي؟“

"لوڪي ڪنهن جيئو نه ٻڌو ليڪچر ڏي؟" جس
پيڇا ڪئي لي ڇيو، "سندي ٻالڪ ڪر نه شيرين ڪيڏي
بنم جي ڇوڪري آهي؟" مالس لهرس مان
هنجي پيءُ البت سڃجي ويئي.
پڇيو، "آخر معاملو ڇا هئي؟"
"معاملو گمبير آهي. مان اڄ ڏينهن ٻڌي ڊاري مرنيس
لڪي بيلي هئي!"
نه ڏلر نه هوءِ اولڏاهي ورالدي ۾
مان ڇمڇر ڇڏائجي وڃي
ڇا؟" مالس جي هٿ
ڪاڏي جي پليت ۾ پيو.
"اڳ ۾ جڏهن مان ڇت لي وڃي وايولن وڄائيندو
هوس تڏهن هوءِ لڪي لڪي مونکي ٻاچيندي رهندي
هئي." "ڇوڪس! ڪيس وايولن جو سنگيت وڄندو هولدو...
۽ ڪاڏ ٻالڪ لڪي لڪي ڪري ۽ خاص مزو انندو
آهي." پيٽس جي آواز ۾ مٺڙي شرارت هئي.
"اڃاڻي تڪرار نه ڪر. اڄ اسان ٻنهي هي
خاطري ۾، اولڏاهي ورالدي ۾ پيئي ڇا هوءِ وايولن
هو سنگيت ٻڌي رهي هئي؟"
"شايد ڪنهن جي اوسڙي ۾ در جهلي
هولدي." پيٽس ڊڪ ٿلي آهه نه پري.
"دولت بني سلي! مونکي اهڙي مذاق
ٻڌائي."
"نه پوءِ ڇوري ڪرڻ آئي هولدي."

”چوري... ؟“ هن جي ماءُ وري ڇرڪ ڀريو.
”توهان ته ڀورڙي آهيو، ممي! هيءَ انهيءَ قسم جي چوري آهي.“
”شٽ اپ!“ هوءَ روئي اڌ ۾ ڇڏي اٿي ڪڙو ٿيو،
”توهان سيائي شيرين وٽ وڃي کيس صاف صاف سمجهاءِ ته اسانکي اهي نمونا پسند ناهن.“
”ها، بالڪل پسند ناهن.“ ماءُ به پٽ جي پٺڀرائي ڪئي.
ڏينهن ٻن بعد هن پيءُ کان پڇيو، ”توهان شيرين کي ڪجهه چيو؟“
”يلا، اهي بس ڪي جوڻ جهڙيون ڳالهيون آهن؟“
پيٽس صاف نٽائي ويٺي.
هن وڌيڪ ڳالهه نه ڇيڙي. ان طرح مهنو کن گذري ويو.
هڪ ڏينهن شام جو هوءَ گهر موٽيو ته در تي پيٽس بيٺي هئي. کيس لڳو ته هوءَ بي صبريءَ سان سندس انتظار ڪري رهي هئي.
”ڇو، ڪا خاص ڳالهه آهي ڇا؟“ هن در جي اندر قدم رکندي پڇيو.
”ها، شيرين آئي آهي. هوءَ توهانجو ئي انتظار ڪري رهي آهي.“
”ڪٿي آهي؟“

”اندر... مون واري ڪمري ۾. ڏس، ٽن
اُهڙاليءَ مان ڪيس ڪا اجائي سجائي ڳالهه نه ڇنج. هوءَ
تمام نازڪ طبيعت واري آهي.“

”ڪيس ٿورو ڪجهه وقت انتظار ڪري. مان اول
سنان ڪندس. ڏاڍو ٿڪل آهيان.“

سنان ڪري، هن جڏهن ٿي سنان جاءِ جو در کوليو،
تڏهن ٿي ٿرڪي ويو. شيرين در جي ٻاهران، سندس
بلڪل ويجهو، بلڪل سامهون، ڪنڌ جهڪائي بيٺي هئي
۽ دروازي کلڻ جي آواز تي، هوءَ هڪدم ڪنڌ مٿي
کڻي، ڏانهس نهاري، مشڪڻ لڳي. هن شرم ۽ غصي
سبب زور سان دروازو بند ڪري ڇڏيو. ڪمر کان
هيٺ وٽ ٽوال ٻڌل هو، باقي بدن اگهاڙو هوس. شيرين
جو اوچتو وهنوار ڪيس بيهودو لڳو. ٽن ڪلاڪن بعد سنان
جاءِ ۾ رکيل ميرا ڪپڙا پاتي، هو غصي مان ٻاهر نڪتو
پر ڪٿي به ڪمري ۾ ڪٿي شيرين نظر نه آئي.

جوش مان هن پٽڻ کي دٻ ڪڍي- ”هيءَ ڪهڙي
بدتميزي آهي؟“

سندس غصي جو پٽڻ ٿي جهٽ ڪو اثر ٿي نه ٿيو.
هڪاري هن ڪلي چيو، ”ادي، هڪ تمام عجيب ۽
مزيدار ڳالهه اڄ معلوم ٿي آهي. توهان ڪپڙا بدلائي اچ ته
توکي ٻڌايان.“

”ڪپڙا مان ڪونه بدلائيندس. اول مونکي ٻڌاءِ ته
اهڙ ڪيتري قدر واجب آهي ته هڪ ڇوڪري جوان

ڇوڪري منهنجي لاءِ هتي سان ڇاءِ ٻاهران اچي ويهي؟
ماڻ ڇو ٿاڃي نه ڪوٺ ٿي وڃي؟"
"ٻيلا هوءَ به ڇا ڪري؟ لاچار ٿيو هئي."
"لاچاري؟ ڇا جي لاچاري؟"
"تون صبر سان ويهه ته توکي سربستي ڳالهه سمجهايان ٿي."
هوءَ وڃي ويهي رهيو ۽ صبر سندس دل ۾ بلڪل نه هو.
"هڪ عجيب معاملو ڪجهه ڏينهن کان هلي رهيو آهي،" پيٽس ڪلي ڇيو، "هڪ ڏينهن تون ڇت تي واپولن وڃائي رهيو هئين. شيرن به پنهنجي مڪان جي ڇت تي ويهي، مهني جي پوتين ٿاريخ لئون چنڊ ڏسي رهي هئي. چنڊ ڏسي جنن ئي هن ڪنڌ ورايو ته توهين نظر پيس. شيرن جو چوڻ آهي ته اهو سوڻ سندس لاءِ نهايت سڀاڳو ثابت ٿيو، ڇو ته مدت کان سندس من ۾ سانڍيل مراد اوچتو پوري ٿي. اڳي مهني به ساڳيءَ طرح چنڊ ڏسي، هن توهانجي شڪل ڏٺي. پوءِ به سندس من جي مراد پوري ٿي. هاڻي ته ڪيس پڪو وشواس ٿي ويو آهي ته توهان چنڊ ڏسي ان بعد توهانجو منهن ڏسڻ هن لاءِ تمام سٺو سوڻ آهي."
"هون.... ان ڏينهن اولنده ۾ ويهي، هوءَ شايد منهنجو ئي انتظار ڪري رهي هئي؟"
"تڏهن ڇا ڪري؟ تو ڇت تي وڃڻ ئي بند ڪري ڇڏيو هو.... اڄ ته هوءَ پڪو ارادو ڪري آئي هئي

نه سرڪنديءَ ڳالهه لڪي سمجهائيندي به سائنس ماڻهن کان
اهو لڪائي سگهي ها. ليڪن ڊاڪٽر محمد ڪيو ڇڏي. هن
ٻئي ڏينهن ٻه ڪلاڪ به ڪم کان هٽ نه ٿيو. اسان ڪجهه وقت
ته ڳالهايو؛ ٻيو ته ڪو به ماڻهو هن کي ڊسٽرب نه ڪري.
سمجهيو اهي ڳالهيون."

هن جي ڪمري ۾ هڪ وڏو پراڻو ٽيبل ٽائيم پيس رکيل هو.
هن سوڌو ڪيترائي ڪاغذ ۽ ڪتاب پيا هئا. ڊاڪٽر کين پڙهي
ٿو. ڪجهه ڪتابن مان اهو ساڳيو رهيو. پوءِ هن ڊاڪٽر
کي چيو، "ڏسو ته هي ڪهڙو عجيب ڪتاب آهي هن لکيو آهي
ته هر ماڻهوءَ جي معمولي سمجهه ۾ آهي.... پر...."

اوچتو هو ورقن کي ڦيرڻ لڳو. ڪمري ۾ رڳو ٽائيم پيس جي
ٽڪ ٽڪ ٻڌڻ ۾ ٿي آئي. هن پڇيو،
"توهان شيرن کي ڪيئن سڌاريو؟ مان سائنس ۾ گهڻي دلچسپي
رکندو آهيان. هي ڳالهه ڪيتري عجيب ۽ دلچسپ آهي....
آهي نه؟"

"پر توهان سائنس ..."

"توهان اڪيلا نه آهيو. مان سائنس ۾ ڪافي دلچسپي
رکندڙ هڪ مڪمل ڊاڪٽر آهيان، تنهن ڪري مون کي خبر آهي."

هو ٻئي ڏينهن شيرن جي ڪمري ۾ گهڙيو ته کيس ڏٺو
ته ٻه شير واقعي شير هئا. سندس ساڳيا
رنگ، ڳاڙهي ڳالهه، سونهري اکيون هيون، ڪارا پيلا پٽا
۽ گلابي سنهڙا ڏند ڏسي ڪمي محسوس ٿي.

"توهان ڏٺو هوندو؛ آهن شير! اصل ۾ ڏٺا جي

"ڪُل ڀڄڙي!" هوءَ نه چاهيندي به اِئين چئي ويهو. شيرين
جي اکين ۾ اُمڪ ڀڙڪڻ لڳو. "اڄ ٿي آءُ ان لڪي
ڀڄي موٽي ڏسڻ جي ڪوشش نه ڪج. اِهو نيڪ ٿيو
لڳي. چند جي ڏينهن مان پاڻ تنهنجي گهر ايندس."

شيرين کي لڳو ته خوشيءَ وچان سندس دل اُڇل
کائي ڀڄڻ سندس ڇاتيءَ کان ٻاهر نڪري رهي هئي.
ٿڙڪندڙ چپن کي پڪوڙي، ڏاڍي مشڪلات سان
چيائين، "او .... وڏي مٺي ٿنڪس ...."

مهيني بعد هوءَ شيرين وٽ وئي ته هن نهايت سنجيده
سان سندس آدرستڪار ڪيو. سنهڙي ڪماڻي چند
ڏي نيارڻ بعد، جڏهن شيرين پنهنجو ڪنڌ هن ڏانهن
وراڻيو ته ڪيس پاڻ ڏي اک ٽڪائيندو ڏسي، هوءَ
شرمائجي وئي. ڪيس اِئين لڳو ته سندس سيني ۾ ڪا
ٿڌي شيءِ سرڪڻ لڳي هئي. هن هڪدم پنهنجو
ڪنڌ جهڪائي ڇڏيو ۽ پنهنجن چپن کي ڏندن ۾ جهلي،
انهن لي آهستي جيب ڦيرائڻ لڳي. جڏهن هن
پاڻ سنڀالي ڪنڌ مٿي ڪري وري ڏانهس نهاريو ته
بي اختيار ٽهڪي ڪلي ڏنو.

يڪايڪ هن جي همت شيرين جي سونهري وارن
ڏي ڪڇي وئي. شيرين ان لي ڪو به اعتراض نه ورتو.
هن سندس هڪ سونهري ڇڳ کي جهلي، هلڪو جهٽڪو
ڏنو. سندس اِها حرڪت شيرين کي نهايت پياري لڳي.
وارن جي ڇڪ سبب هن ڪنڌ ڇيو ڪري وات سان

شيرين جو وهمي سڀاءُ سندس دل ۾ ڇڙ پيدا ڪندو
هو ۽ هن جي صحبت مان ڪيس سڪ ملندو هو. ان
ڪري هوءَ ڪو نه ڪو بهانو بڻائي اڪثر ولس ويندو
هو. ڪجهه ڏينهن بعد هوءَ سندس اڳڙيءَ ماءُ جو علاج
به ڪرڻ لڳو.

وري چنڊ آيو. هن دفعي ڪيس لڳو ته چنڊ ڏسڻ
بعد شيرين نه صرف سندس ڇهري ۾ چٽائي نهاريو پر
سندس اکين ۾ پڻ!

'هيءُ اسانجو ٽالو ڏهاڙو پوءِ گهرو ٿي رهيو آهي.
هوءِ اڄ ڪيڏي نه اجنبي لڳندي هئي ۽ هاڻي ڪيڏي
نه پنهنجي ٿي پاسي' - ان وشواس سان گڏ هڪ پوڳاڏڙ
عوشي به سندس دل ۾ پيدا ٿي. اُن وقت هن وري
۾ شيرين جي وهم لسي وار ڪيو، "ڇا مان ڄاڻي
سگهان ٿو ته هن دفعي لنهنجي من ۾ ڪهڙي مراد
آهي؟"

شيرين سندس اکين ۾ گهوري نهاريو جڻ ڪانئس پڇي
رهي هئي، "ڇا، اڃا منهنجي وشواس کي ٽون وهم
سمجهي رهيو آهين؟"

شيرين وٽان ظاهري طور ڪو جواب نه ملندو ڏسي،
هن وري ساڳيو سوال دهرايو. هوءِ به ٿي منت ڪند
جهڪائي چپ رهي، پوءِ بڻ بڻ ڪري چيائين، "امي
سخت بيمار آهي. اڄ ڪالهه هوءِ بستري تان اُٿڻ جهڙي
به ڪانهي. ڏسو، مان هت ڪاله ٿي ڪريان ۽ مونکي

وشواس آهي ته ڏهن پندرهن ڏينهن ۾ هوءَ بسترو ڇڏي هلڻ چلڻ شروع ڪندي؟"

"ائين؟" هُو هڪدم اُٿي کڙو ٿيو، "جيڪڏهن منهنجي ڇوڪريءَ جي هڪ جهلڪ ۾ ئي ايڏو اثر آهي ته پوءِ منهنجو روز روز هت اچڻ؛ تنهنجي ماءُ جو علاج ڪرڻ ضروري ناهي. مان وري اچي چند لي ايندس. ليسن الوداع ...."

هُو هلڻ لڳو ته شيرين پنهنجي ساڄي هٿ سان سندس ڏائي ڪرائي پڪڙي ورتي. هن ڪنڌ ورائي شيرين ڏي نهاريو. سندس نيل اکين ۾ اهڙو ڀاو هو جو کيس لڳو ته صرف ڪجهه گهڙين لاءِ نه، پر عمر ڀر لاءِ شيرين سندس ٻانهن پڪڙي ورتي هئي. جڏهن شيرين سندس ٻانهن ڇڏي تڏهن هن آهستي آهستي ان کي پنهنجن چپن ڀرسان آندو. هڪ ڪن ۾ کيس امنگ آيو ته هو پنهنجي ڏائي ڪرائيءَ کي چمي وٺي، پر ٻيءَ ڪن هن ان آدمي کي دٻائي ڇڏيو.

ان بعد هُو نه فقط هر صبح جو بلڪ هر شام جو به شيرين جي گهر وڃڻ لڳو ۽ همدرديءَ سان سندس بيمار ماءُ جو علاج ڪرڻ لڳو. ٿورن ئي ڏينهن بعد بڍڙي بسترو ڇڏي گهر ۾ گهمڻ ڦرڻ لڳي. هڪڙو وشواس شيرين جي دل ۾ پختو ٿي ويو ۽ ٻيو وشواس هن جي دل ۾. رات جو سمهڻ وقت هُو ڇپڻ ۾ اکيون کپائي چپن ۾ ٻڙ ٻڙ ڪندو هو — "شي....ري.. ن."

مهني کن ڪالهوء شيرين جي من جي هڪ وڏي
مراد پوري ٿي. ڪيس شهر جي گرلس ڪاليج ۾ ليڪچرار
جي نوڪري ملي ۽ ان بعد ڪجهه مهينن لاء شيرين
جي من ۾ ڪا مراد نه پيدا ٿي. ان هوندي به
ٻنهي جي ملاقات جو سلسلو جاري رهيو.
هو محسوس ڪرڻ لڳو ته اڄ هو شيرين جي گهر
ويندو هو ڇاڪاڻ ته شيرين کي ان جي ضرورت
هئي ۽ هاڻي شيرين جي گهر وڃڻ گويا سندس عادت
بڻجي چڪي هئي. هن اهو به محسوس ڪيو ته اهنا
ڇڪ ٻنهي طرفن کان هئي. ڪيترا دفعا خيال آيس ته
هو پنهنجي دل جي ڳالهه شيرين کي ٻڌائي پر هڪ
پرش جو اهم ڪيس ائين ڪرڻ کان روڪيندو هو.
جيڪا ڳالهه اول شيرين کي ڇوڻ گهرجي سا هو ڪئن
ڇوندو؟

.... ۽ هڪ ڏينهن شيرين ئي اهڙيء ڳالهه جي شروعات
ڪئي. رات ڪافي گذري چڪي هئي. هو شيرين
سان رهائيون ڪري جڏهن اٿيو تڏهن شيرين چيو،
”سياڻي چنڊ آهي.“
”ها آهي .... ڇو؟“
”شام جو جلد ايندا نه؟“
”وري ڪا مراد ...؟“
شيرين ڪند جهڪائي مرڪڻ لڳي.
”ڇا مان ڄاڻي سگهان ٿو ته ڪجهه عرصي بعد وري

اوچتو ڪيڏي مراد تنهنجي من ۾ پيدا ٿي آهي؟"
شيرين ڪافي دير فرش ۾ نظرون کپائي مرڪندي رهي. پوءِ هٻڪندي چيائين، "ڪا خاص مراد آهي."
"خاص؟ ڇا مان اها ڄاڻڻ لائق ناهيان؟"
شيرين شرم ٻوڙي والکر ٻوڙيندي وئي. نه هن جا چپ چرپا ۽ نه سندس نظرون مٿي کڄيون.
هن ٿي ٿالهه کي اڳتي وڌايو، "ٻڌ شيرين! ڪنهن نه ڪماري جي من جي خاص مراد نـه ڪڏهن ڪڏهن ٿي ليندي آهي."
شيرين شرمائجي اٿي کڙي ٿي.
اها رات هن الائي ڪيئن گذاري. ٻئي ڏينهن شام جو جڏهن ڏسي شيرين جڏهن سندس ڇوڪري ڏي اچار ته هڪ ڪماڻي جڏهن ٻدران سهسين ڇوڏس جا ڇڏه سندس ذهن ۾ چمڪڻ لڳا.
"هن قسم جي تڪليف شايد لوهالکي ويڻي لـہ ڪرڻي پوندي،" شيرين جا اهي لفظ وارولن جي ٽارن وانگر سندس وجود ۾ وڃڻ لڳا.
"مرادون ڪندڻيون ٿي ناهن، شيرين!" هن مرڪي چيو، "مان تو هيءَ تنهنجي خاص مراد آهي ۽ ۾ هڪ وهم ۾ ويساهه رکڻ بدران بهتر ليندو ته تون اُن مراد پوري ڪرڻ لاءِ اُدم نه ڪرين."
"هر ڪم ۾ اُدم نه ڪرڻو ٿي پوندو آهي. مولکي خبر آهي ته هڙ ڏايو سؤمان پسند آهي. کمس مجالس

لاءِ مونکي ٿي ونس وڃڻو پوندو.“
هو حيرت مان شيرينءَ ڏي نهاري سوچڻ لڳو، ’هيءَ ڇوڪري ان دل جي اڪيلائي کي پرکڻ ۾ ڪيڏي نه ماهر آهي.‘
ان بعد هو هر روز پنهنجي گهر ۾ ويهي بي چيني‌ءَ سان شيرين جو انتظار ڪرڻ لڳو. کيس يقين هو ته هوءَ جلد سندس گهر ايندي .... ۽ .... ۽ ....
.... ۽ سچ پچ هڪ ڏينهن شيرين سندس گهر گهڙي آئي. ان ڏينهن هوءَ خوشيءَ وچان جڻ اڏامي رهي هئي- ”او هو آءِ ايم رئيلي ونڊرفل!“ هن سندس پلنگ تي ويهندي چيو، ”مان سچ پچ ونڊرفل آهيان. هن ڳالهه قبول ڪئي. مهني کان ۾ اسانجي شادي به ٿي ويندي. معاف ڪجو. چار پنج ڏينهن توهان سان ملڻ نه ٿيو. اڄ ڪالهه ٿي نه بمبئيءَ کان موٽي آهيان.“
هو چرڪ ڀري پلنگ تي اٿي ويٺو پر زبان مان اکر به نه اُڪليس.
”اڙي توهين مونکي مبارڪ نه ڏيو.“
”جي.... ڇا؟.... ها.... مبارڪ شيرين!“ هن ڏاڍي مشڪلات سان اهي لفظ چيا.
شيرين موٽي وئي ته هو پلنگ تي اونڌي منهن ليٽي سوچڻ لڳو- ’وهم ڪنهنجي دماغ ۾ هو؟ شيرين جي يا منهنجي؟ ڪهڙو عجيب چڪر ڇتو! شيرين جو وهم حقيقت بڻجي رهيو آهي پر منهنجي حقيقت...؟ .... ۽ شيرين جو مون سان ناتو؟ ڇا ....؟ نه .... نه ....

مولکي وشواس آهي ته هو مولکي چاهي ٿي .... ته پوءِ
هن ٻئي ڪنهن سان زندگيءَ جو رشتو ڇو جوڙيو ؟ ڇا
هو مولکان الڳ سندس زندگيءَ ۾ ڪيڙي آيو هو ؟'

هڪ اسير پيڙا سندس لس لس ۾ اُڀري آئي. اُن
پيڙا سبب ٿي گذريل واپارو ڏينهن کان هو پريشان ۽
منجهيل رهيو هو ۽ گذريل سڄي رات هن ننڊ جي پڇتيءَ
سان گذاري هئي.

' ڪالهه اماس هئي ۽ اڄ چنڊ آهي. پيڙوا جو
چنڊ ... ' هو سوچڻ لڳو، ' پر هاڻي شهرن کي لڪا
اُن چنڊ جي ضرورت آهي، لڪا منهنجي. باقي ڏهاڪو
ڏينهن آهن ۽ پوءِ هوءَ ٻئي جي ٿي ويندي؛ مگر مان...
مان .... اُهين ڪڏهن ته ڏيندس."

من جي مونجهه، اندر جي ڪشمڪش ۽ پريشانيءَ
سبب هو اسپتال ڏي وڃي نه سگهيو. گهر ۾ به ويهي
نه سگهيو. بنا ڪنهن مطلب، بنا ڪنهن مقصد جي هو شهر
۾ رلندو رهيو. سگريٽن جي خالي پاڪيٽن ٿي آگرن جي
لڪ لڪ، ايڪيءَ جي ڪڙن ڪڙن ۽ ڪتن جي پڙلڪ
پڙلڪ سندس دماغ ۾ وچندي رهي. ٿي مختلف آواز
ٿيهي کي پهچڻ ليءِ، پهچڻو ٽالا هڪ بيهولو ٽڪندو-
ٿيئي پاسا الڳ الڳ ڏيکهه جا، ٿيئي ڪندو ان الڳ الڳ
ڏوڳرن جون!

شام ٽاڻين پاڪي پاڪي جڏهن هو لڪو ٽاڻهن سندس

پوءِ ازخود ڪيس شيرين جي گهر ڏي گهلي آيا. هوءَ پنهنجي هڪ ساهيڙيءَ سان ڳالهائڻ ۾ مشغول هئي پر هن کي ڏسي هڪدم اُٿي آئي.

"اچو اچو. اڄ ڪٿان ڀلجي پيا آهيو؟"

"چيو، اڄ چنڊ آهي شيرين!" هن کي اڳيون جهڙا سندس آواز ۾ سندس نه هو.

"پر منهنجي من ۾ ته ڪا به مراد ڪانهي،" شيرين مرڪي چيو.

"مگر منهنجي من جي مراد ته اڃا پوري رهجي وئي آهي."

شيرين عجب مان هن جي وکڙيل وارن، پريشان چهري ۽ خشڪ چپن ڏي نهاريو.

"شيرين!"

"چئو...."

"جيڪڏهن مان چنڊ ڏسي، تنهنجي شڪل ڏسان ته ڇا منهنجي من جي مراد پوري ٿيندي؟"

"ڪهڙي خبر،" شيرين کي ازخود کل اچي وئي، "پر توهين ته منهنجي وشواس کي به هڪ وهم سمجهندا هئا."

"هڻ الهيءَ ڳالهه کي. پلا تون چنڊ ڏسڻ بعد، منهنجي شڪل ڏسي، جيڪڏهن چاهين ته منهنجي من جي مراد پوري ٿئي ته ڇا ائين ٿيندو؟"

"ضرور ٿيندو، اوس ٿيندو."

”نه پوءِ مون تي هڪ مهرباني ڪر.“

”مهرباني؟“

”ها شيرين! اڄ منهنجي من جي مراد ڪسي لسون پنهنجي من جي مراد ٻڌاءِ.“

”مان وڏيءَ خوشيءَ سان ائين ڪندس.“

”چڱو ته مان ڇت تي وڃي چنڊ جو انتظار ٿو ڪريان. تون ليسين پنهنجي ساهيڙيءَ کي روانو ڪر.“

ڏاڍيءَ مشڪلات سان هوءَ ڏاڪڻ جا ڏاڪا چڙهڻ لڳي. اندر جي آنڌ مانڌ ۽ ڪشمڪش جڻ کيس لوڙي رهي هئي.... مراد؟ ڪهڙي هئي سندس مراد؟ اهائي نه ته شيرين کانئس الڳ نه ٿئي، کانئس دور نه وڃي.... يعني؟... يعني نه شيرين جي شادي ٻمبئيءَ واري سان نه ٿئي.... اهو اڻ سهائيندو ويچار ايندي ئي هوءَ ڏڪي وئي. پر نهايت سختيءَ سان هن پنهنجي وسڪ دٻائڻ شروع ڪيو.

ڇت تي پهچي هن دور اولهه ڏي چتائي نهاريو. کيس گهڻو وقت انتظار نه ڪرڻو پيو. اولهه واري افق کان ڪجهه مٿيرو، ڪنول لهڻ جهڙي سهڻي چنڊ تي سندس نظر پيئي. ڏڪندڙ دل سان هن سڏ ڪيو، ”شيرين!“

”اچان آئي!“ ڪمال الله جي ڦانڪ وٽان شيرين جو جواب آيو.

”شيرين، شيرين، جلد اچ شيرين!“ اڌورائيءَ ۽ اڻ ڌتي وچان هوءَ خود ڪجهه ڏاڪا لهي آئي.

ڏ لڪڙ ۾ پنهنجي ساهيڙيءَ کان موڪلائي ، شيرين
ڏاڪڻ ڏي وڌي .

”جلد متي اچ شيرين ! پڙوا جو چنڊ (اٺيهه تاريخ
جو چنڊ) آهي . گهڻي دير نه ٽڪندو.“

شيرين ڪساهيءَ ڏاڪا چڙهندي ، سهڪندي
سهڪندي ڇت تي پهتي . اتاوليءَ مان هن اولهه ڏي
نهاريو مگر پڙوا جو چنڊ اوجهل ٿي چڪو هو.

” او .... آءِ ائم وبري ساري .... “ شيرين افسوس
ظاهر ڪيو ، ”منهنجيءَ ٿوريءَ دير سبب .... “

” نه شيرين .... “ بيحد نراسائيءَ مان هن شيرين جي
ڳالهه ڪٽيندي چيو ، ” تنهنجي نه پر منهنجي دير
سبب .... “

.... ۽ سر جهڪائي هوءَ ڏاڪڻ تان لهڻ لڳو. •••

(سيپٽمبر ١٩٦٥ع)

⊙ آنڌي ڇپڻ-ڪنڌهر جو پڙاڏو

بس .... اڃي نه، هڪ وک نه اڃي نه!
جوان حوُن، ڇرڪ اس، بيهوش هوا، لنتو پڙاڏو
پير جو وڻ ۽ وڻ جي پنن وٽ لبتل السي چالو! آن
چالو وٽ پهچي، روڪجي ٿو نهي گرد ر.... ها، ساهيون
ٿي نه آهي ڪنلاش جو ٽنون بنگلو. هيئيون طبقو جڙي
ڇڪو آهي پر متبان به ڪمرا شايد نهي واس نه ٿيا
آهن. هوُ پنهنجي گبڙو ڪڙلي جي واڪرڻ پالهن سان
لولڙين وٽان وهندڙ پکهر اگهي ٿو. جنڻ ڏينهن جو
اٿالگو سفر، جنڻ ڏينهن جي ڪوري ڏاڙهي!

بس .. اڃي نه، هڪ وک به اڃي نه!
پر سکلي مان ايندڙ آواز باغي من کي ڇڪي رهيو
آهي. راڳ انهب رول جي چست ڏن. مهراڻ سازن
جي آواز سان گڏ پوري ليء ۽ تال ۾ تاڙين جو
ڇهڪو ۽ وچ وچ ۾ 'ها .... ها .... آ.... آ ... هوُ ... هوُ....
اوُ .... اوُ ....' جي اوناڻي! اهڙي اوناڻي گرد
پنهنجي گرناٽي ڪٽيا ۾ اڪثر هر رات پڌلدو آهي
ڪنهن رواءُ بڪابل گڏڙ جي اوناڻي!

گرڊر کي ڳوٺ ياد ٿو اچي جنهنکي هن گذريل ٻن سالن کان 'پنهنجو' ٻڌايو آهي. گل مهر ۽ املتاش جي ڳاڙهي پيلي گهيري ۾ ڪاٺين جهوپڙي. سامهون تلسيءَ ۽ رتن جوت سان وڪوڙيل چبوترو. ساڄي پاسي مندر جو کنڊهر. ڏائي پاسي سينور سان ڍڪيل تلاءُ.

گرڊر جي کنڊهر زندگيءَ کي هاڻي ڊهائي سينور جو ٿهه پسند آهي. ٻه سال اڳ هو به شهري هو ۽ راڪ اينڊ رول، والٽز، فاڪس ٽراٽ، ٽئنگو يا رمبا سمبا جي چست ڌن تي پنهنجي محبوبا جي چيلهه جي چوڌاري ٻانهن ورائي هو به نچندو جهومندو هو. اها محبوبڙي ڪيس جان کان به پياري هئي .... غلط .... هو اُن محبوبڙيءَ کي جان کان به پيارو هو. هوءَ هڪ وڏي ماڻهوءَ جي ڌيءُ هئي. هو هڪ ننڍي ماڻهوءَ جو پٽ هو ۽ پر پيار ننڍي وڏي بابت نه سوچيندو آهي ڇو ته اهو دماغ جي نه پر دل جي پيدائش آهي ۽ اهو ضروري ناهي ته هڪ وڏي ماڻهوءَ وٽ وڏي دل ۽ ننڍي ماڻهوءَ وٽ ننڍي دل هجي.

اهو پيار اول معمولي واقفيت سان شروع ٿيو جئين اڪثر ڪاليجن ۾ ٿيندو آهي. واقفيت ڏيا جو روپ ورتو. ڪئنٽين ۾ هوءَ گرڊر جي چانهه ناشتي جا بل چڪائڻ لڳي. ڪاليج، هاسٽل ۽ ڪلبن ۾ هوءَ گرڊر جون فيون ڀرڻ لڳي ۽ آخر پنهنجي پسنديءَ موجب ئي گرڊر لاءِ ڪپڙا خريد ڪرڻ ۽ سبائڻ لڳي.

ڏيا ڇڏهن پرلم جهڙو رخ اختيار ڪيو ته هن ان
مهورتيءَ جي ياترن جي رخ ۾ به ڦيرو اچي ويو. هڪ
نازڪ جان ان ئي رخيءَ جو مقابلو ڪيو، گهر ڇڏڻ جي
ڌمڪي ڏني. ان ڌمڪين ايين وڏن ماڻهن جي وڏي
ڪٽنب ۾ هڪ تمام وڏو بغاوتو متو برپا ٿي ڌمڪين اها
نازڪ جان هميشه لاءِ سالت ٿي وئي.
نازڪ جان هميشه لاءِ سالت ٿي وئي. ڌلو. سندس
گرڌر به اهو برف جيڙو ٿڌو ۽ گولڪو جسم ڌلو. سندس
باغي روح رڙ ڪئي. ڌامر جي ڪاري سڙڪ تي شرڙاٽ
ڪندي، گاڙهي جيپ خاڪي وردي ۽ وارن جو اٿالو
ڪئي آئي. پوست مارٽم جي بيدرد چاقوءَ نه پنهنجي
فولادي زبان سان دانهن ڪئي. پر ان فولادي زبان کي نه
نازڪ جان والڪو لوٽن جي پيرن ۾ دفنايو ويو.
هڪ پيالڪ دهشت ڇانئجي وئي گرڌر جي دل
تي. صدين جي پراڻي ڪنڊهر جي سانت وڪوڙي
وئي سندس حواس کي. باغ کي باهه لڳندي آهي ته
بلبل ٻن ڏي ٿي پڇندي آهي.
.... پر ان ننڍڙي ڳوٺ جي ننڍڙي ڪٽيا ڇڏي
اچ گرڌر وري شهر ۾ آيو آهي. ڪٽلاش سندس جگري
دوست نه، جڳ جاڙو ياءُ آهي. ساڳيو قد، ساڳيو بت
ها، شڪل صورت ۾ البت فرق آهي. پر ڪٽلاش جي
ماءُ ڪيس هميشه پيت جائو سمجهيو آهي. ان ستيه مٽي
جو سڏ ٿيو: 'گرڌر! ڪٽلاش جي شادي آهي. لوڪ
اچڻو ٿي پوندو.' گرڌر اول ته ان ننڍڙي لوٽي ڪ

مروني سروني أڇلي ڇڏيو: 'ممتا ءَيِ! معاف ڪر. اچي نہ سگهندس.' .... پر پوءِ ڪاڇي نے جهولي لٽڪائيندو، چمپل سٽڪائيندو، بيل گاڏيءَ ۾ رسل رستي منزلون طئہ ڪندو، ڏس پتو پڇائيندو، هو نئين مڪان تائين اچي پهتو آهي.

مگر بنگلي مان اهڙي هيءَ آواز؟.... هڪ ڇتر اُڀري تو سندس اکين اڳيان- بنگلي جو سينگاريل ايئر ڪنڊيشنڊ هال. ريڊيو گرام تي راڪ ائنڊ رول جو رڪارڊ. ڪئين جوڙا لسي چلڪڻي فرش تي پير لرڪائي، ڪمر لچڪائي نچي رهيا آهن. نچي ٿا رهيا آهن جڻ بکايل بگهڙن وانگر جيپ هڻي، هڪ ٻئي کي چيچاڙي رهيا آهن .... اڌ ننگيون جوانيون، نوڪدار ٻڪيا ننڍن، ٽٽونءَ جي پڇ (Pony Tails) وانگر جهٽڪا ڏيندڙ وار .... گرڙر جي لوندڙين وٽ پگهر جڻ جمي ٿو وڃي. ماضيءَ جي ڪفن ۾ ويڙهيل برف جهڙو سرد گونگو لاش ڪيس پير ۾ لٽڪندو نظر ٿو اچي. .... گونگي .... گونگي .... سرد ....

خطري جي سائرن وانگر گرڙر جي نس نس ڪنبي ٿي. ساڄو هٿ ازخود ڪلهي وٽان لٽڪندڙ جهوليءَ ۾ هليو ٿو وڃيس. پگهر ڀل لريءَ ۾ ننڍڙي ڊائريءَ کي پڪڙي ٿو ڄڻ وڏو سهارو ٿو مليس. شوڪارو ڀري، جهوليءَ مان اُها ڊائري ڪڍي، اُن جا ورق ورائي ٿو. ڪجهه گيت لکيل آهن اُن ۾. ورهه جا گيت، درد ۽ پيڙا جا گيت، دنيا کي وسارڻ جا گيت، چنڊ تارن

ٿي ٺڙون جهالي ڪنهنڪي ساڙ ۽ هنجون هاڙ جا
گيت ـ سڀ ٺراري ـ ٺراري ـ ٺراري گيت!.... ۽ ورق
جي وچ رکل آهي زنالن وارن جي. ڇڪ! اُن ڇڪ کي
چمي، گرڊر گرڙهن سڀ ڊنڊاٿيل ٺڙون سان وري بنگلي
ڏي لهاري ٿو.

راڪ انڊ رول جي ڌن پوري ٿي چڪي آهي.
ڍولڪ جي ٿال تي زنالي آواز ۾ ڪا لوڪ ڌن ڳولجي
رهي آهي:

"راڻما! رنگ محل ۾ آءُ،
ڪاڪ ٺڻي آ ڪاڪ ...."

ماضيءَ جو پردو چيري اُن سان ڇهالي پاٺي جسڻ
ڪرڻي گرڊر کي سڏي رهيو آهي. اها لوڪ ڌن ڪنڊيءَ
وانگر گرڊر کي ڪلاش جي بنگلي ٺالين چڪي ٿسي
اچي. بنگلو ۾ عجيب آهي! بلڪل ماڊرن فرينچ ڊزائين
جو ٺل ۾ سامهون پورچ جڻ اجنتا اپلورا جو چوراسل
حصو... ۽ هيءُ باغيچو؟ ڏنگن ڦڏن ٻٽرن جي وچم
ڪومل ٺلن جا پوٺا ۽ رنگين ڪلاسڪ ڪولٽن ۾ قسمين
قسمين ڪئڪٽس. عجيب چوپاڻ ڇنبو ڪلاش! اڄوو
ڪجھ گهڙيون اڳ راڪ انڊ رول جي ڌن هال ۾ وڄي
رهي هئي ۽ هينئر لوڪ ڌن ٿي جڻ پيڙا ٿالسي رهي
آهي:

"ڪاڪ ٺڻي آ ڪاڪ...."
ها، ڪاڪ ... ڪاڪ ... ڪاڪ ...

"اوھ، ٿون اڃي ونيں گرڌر! خط ۾ لکيو تہ ....
پر ٿو ھيءُ ڪوڙو بيک بڻايو آهي؟" لڙڪ لڙي ٿا
اچن ممتا جي ڳلن ٽان.

"ڪاڪ بڻي آ ڪاڪ ...."

چڻ اهائي ست گونجي رهي آهي ڪنهن ڪنڌهر ۾.
ڪئلاش اچي ٿو. وائڙو وائڙو. گرڌر کي ڇڪي
ڇاتيءَ سان لائي ٿو. پر وات مان اکر بہ نٿو اُڪليس.
" اندر هل نہ ...." ممتا جو آواز. گرڌر ڇرڪي ٿو
وڃي. ڪئلاش سڀ سمجهي ٿو. هال ۾ نہ ....

پنيئن ڏاکڻ کان ڦيرائي گرڌر کي مٿي وٺي ٿو
وڃي. هڪ ڪمري ڏي وڏي ٿو. ماٺس ڀڃي ڪري
ٿي: "اُن ۾ نہ مندر آهي ...."

ڪئلاش منجهي بيهي ٿو تہ گرڌر چپ چاپ ٻئي
ڪمري ۾ گهڙي ٿو وڃي. ڀتين ٿي اڃا پلستر ڪونہ
لڳو آهي. ڏرن ڏرلن ۾ رڳو ڪاٺ جا چوڪٺ لڳل
آهن. اُگهاڙيون ڀتيون، خالي خالي ڪڙڪيون. هڪوار
وري گرڌر کي ياد ٿو اچي گوپيءَ جو ڇيريل ڦاڙيل
لاش .... اُگهاڙا انگ .... خالي خالي اکيون!

پاسي وارو ڪمرو ننگو ناهي پر اُن ۾ مندر آهي....
نہ پوءِ هيءُ ڪمرو ئي ننگو آهي. ڀتيون آهن، ڇت
آهي. ڀيو ڇا گهرجي؟

ڪئلاش شيونگ باڪس کڻي آيو آهي. گرڌر
ڪئلاش ڏي نهاري ٿو. ها، هيءُ شهر آهي. هتي

شهرن وانگر هلڪو ٿيندو.

ڪئلاش جي ماءُ پاڻيءَ جي بالٽي، صابڻ ۽ ٽوال
آڻي ٿي. نوڪر آهن، نوڪرياڻيون آهن ته به هوءَ
پنهنجن هٿن سان مٺي مٺي گرڌر جي سر تي ٿڌول
ديهاتي ڏڏڙ لاهيندي. گرڌر ڪلبل ڇت تي ڪمري
جي آڙ واريءَ چانور ۾ واٽهي وارن تي سرهو صابڻ
لڳائي ٿو. ڪئلاش جي ماءُ اوتي ٿي پاڻيءَ جي
سنهڙي ڌار سندس مٿي تي لوٽائي ٿي. اوهو، هيءَ
پاڻي نه بلڪل گرم آهي. لوهي ٽنڊڪ ۾ رکيل ۽ جون
جي اُس جو سڙيل پاڻي سيڪ کان ٻاهر آهي. ڪئلاش
جي ماءُ ٿڌو پاڻي آڻڻ لاءِ هيٺ وڃي ٿي. گرڌر مٿي
۽ منهن تي صابڻ گهمائيندو رهي ٿو. صابڻ ۾ بند ٿيل
سڳنڌ آزاد ٿي، گرڌر جي حواسن تي ڇانئجي رهي آهي.
هيءَ شهري سڳنڌ ڪيڏي نه مايا وني آهي! ڏاڪڻ تي
زنانن قدمن جي آهٽ... گرڌر جلدي جلدي پنهنجن
ڳڍن وارن ۽ مٿي منهن تي صابڻ جي ڳجيءَ سان
مهٽي ٿو.

"امي، ٿورو پاڻي...." – سنبل ول جي سنهڙي
ڌار وارن سان کسڪندي، لولڏين وڻان لڙڪندي،
ٿورو شيو ڪيل ٻلن لاٿن پهچي آئي. جڏ ڪا پي هرر
پالتو بلا ٿڌي پٺ سان گرڌر جي الڳ الڳ
تي سرڪي رهي آهي. هڪ عجيب، ٿڌي، سرهي
ڪتڪتائي....!

”ڏاڍو، مان به ڪپڙو نه وٺڻو آهيان، امي! اڄا
ٽالين توکي شاديءَ جي مبارڪ به ڪانه ڏني اٿم.“
امي ڪو جواب نه ڏني پر لوٽي مان ڪرندڙ پاڻيءَ
جي رفتار تيز ٿي تي. گرڌر زور زور سان وارن ڳلن
۽ ڪاڌن کي صابڻ جي ڪجيءَ سان مهٽي ٿو.
”امي! ڪلاس جي ڪنوار نه ڪافي پڙهيل ڳڙهيل
هوندي.“
لوٽي مان ڪرندڙ پاڻيءَ جي رفتار هڪدم تيز ٿي
تي. صابڻ جي سرهي جهاڳ هيٺ گرڌر جي ڇاتيءَ تي
جالٽجي وڃي آهي.
”گهٽ ۾ گهٽ ايم-اي نه پاس ڪيل هوندي؟“
پاڻيءَ جي ڌار وري تيز ٿي تي.
”تون چپ ڇو آهين، امي؟“ پنيءَ کي مهٽيندي
مهٽيندي اوچتو گرڌر جو هٿ اميءَ جي ڪرائيءَ ٽائين
پهچي ٿو.... نه ... نه .... هيءَ امڙ جي ڪرائي ناهي. هن
۾ سوليون چوڙيون ڪرائين. هيءَ ٻي ڪا ڪرائي
آهي، بلڪل ٻي!... گهبرائجي، گرڌر اکيون کولي ٿو.
صابڻ جي جهاڳ سندس اکين ۾ گهڙي تي وڃي. اکيون
ازخود بند ٿي وڃن ٿيون ۽ هو ڪجهه به ڏسي نٿو
سگهي.
پاڻي هاڻ تيزيءَ سان گرڌر جي سر تي وسي
رهيو آهي. مشين وانگر گرڌر جا هٿ به ٽڪڙا ٽڪڙا
هلي رهيا آهن.

”بس .... بس .... نوال .... “
نوال وٽي گرڊر مٿو اڪيو ٿو، مٿس اکيون ٿو، ھاٿي
ھوُ ڇڪيءَ طرح اکيون کولي ڏسي سگھي ٿو پر ڏسڻ
نٿو چاھي. ان ڪراليءَ جي ڇپاءَ سان ٿي ھن جو سڀ
ڪجھ ڏسي ورتو آھي. نوال سان ملڻ مھينڊو ھوُ ھليو
ٿو وڃي اندر ڪمري ڏ....!

بنگلي جي ھال ۾ ھاڪي ليري روشني ڦهليل آھي.
اسٽينش گٽار ۽ بونگو جي فاسٽ ڌن تي ۾ چار جوڙا
نچي رھيا آھن. ڪلاش جي ماءُ گرڊر کي ڪپاڻي وٺي
آئي آھي ان ھال ۾.
”ياڻي، اھي بالڊون وارا ليٽ ٿيا ھاڻ بند ڪريو،“
ڪلاش جي ماءُ حجت مان چوڻي ٿي.
”اوڪي، اوڪي .... پليز اسٽاپ!“ ڪلاش
جو دوست جالي بئنڊ ماسٽر والگو ھوا ۾ ھٿ اڏي
حڪم ٿو ڏئي. جالي واقعي جالي آھي. نوجوان ٽوليءَ
جو اڳوان. ھال جي ڪنڊ ۾ ريڊيو گرام وٽ ڇيلھ کي
وڪڙ ڏيو بيٺو آھي. ساڄي ھٿ ريڊيو گرام جي ڪلبل
ٻيڪ تي ٽڪايو بيٺو آھي ۽ ڏاٻي ھٿ ڇوڪريءَ جي
سنھڙيءَ ڇيلھ جي چوڌاري - سونهري وارن ۽ شيرين
اکين واري ڇوڪري جاليءَ جي سوپٽ گرل آھي.
”آل رائيٽ! اوڀالڪي ڇا پسند آھي؟“ جالي
اٿين ٿو پڇي جڏهن ڪو ھوٽل جو نئون گراھڪ ڪان

آرڊر وٺندو هجي.

"ٻالي، مونکي اوڏانهن ڇڏ ۽ ولايتي نيون نيون لٽيون وٺي."

"نه ٻوءِ ديسي نيون نيون شروع ڪجي. ٻالڪڙا، لاوڻي يا سنڌي لاڏو؟"

لاڏو؟ ها، لاڏي لاءِ هوءَ سالن کان سڪندي رهي آهي. خاص ڪري شاديءَ جي موقعي لئي ته لاڏو ضروري آهي. پر ڪير ڳائيندو لاڏو؟.... گرڌر؟ ها، گرڌر اڳي ڪيئن نه لاڏا ڳائيندو هو، جيئن هٿندو هو!

ليڪن لاڏي جي فرمائش ٻڌي، انهرڪنڊيشنڊ هال ۾ به گرڌر جي پيشانيءَ تي پگهر مٿي تو اچي- "نه امي، مون کان سڀ ڪجهه وسري ويو آهي.... نه.... نه.... مونکي ڪالهه .... گلو بلڪل خراب آهي ... نه.... نه.... اصل ڳائي نه سگهندس."

"آرڊر آرڊر،" جالي رڙ ڪري ٿي، "نو رڪ مرول جينٽلمين!" پر اليٽي گرڌر جي وجهه اچي اڪ بيٺي، آواز ۾ لمرتا ۽ نزاڪت ڀري چوي ٿي، "پليز گرڌر، اسٽارٽ.... آها ها، ڦن سنڌي لاڏا!"

۽ نازڪ هٿ ٺولڪ تي ٺڪي هڻن ٿا. گلو صاف ڪري گرڌر ڳائڻ جي ڪوشش ڪري ٿو:

"رات گهڪيرو ڪنهن ڪڙڪايو؟
ڪنهن ڪڙڪايو منهنجي لاڏي گهر آيو."

گهرگهلي گلي مان 'گهنگهري' جو آواز البت بي سرو

ٿو نڪري. گهبرايل گرڏر کي پنهنجو آواز ۽ بيحد 'برالو' ٿو لڳي. خالي لڪ ۾ گهمي وڃي، اُباسي ڏئي ٿو؛ جُولي‌ءَ جي جيله ۾ ڇهنڊڙي پائي پٽ پٽ ٿو ڪري -
"اي - او - آر - اي ... بــرر ...."
اِها 'نوويٽ' سڄي هال ۾ چالُنجي رهي آهي. گرڏر کي لڳي ٿو تہ سندس آواز خطري جي سائرن وانگر ڏڪي گُهنجي رهيو آهي.
تڏهن اچانڪ هال جي هڪ ڪنڊ مان هڪ سريلو آواز اچي ٿو گرڏر جي آواز سان ملي. چڻ ڪنهن بيمار کي نازڪ ٻانهن جو سهارو ملي ويو:
"اسانجي لاڏيءَ بنسر شُهدي
هــوڙيءَ جــرڙ ٻـڏـايــر،
مهنجــي لاڏي ڪهر آيــو!"
ساڳيو ٻهريءَ وارو دلڪش آواز! چاليءَ جون اُباسون بند ٿي ٿيون وڃن. گهبرايل گرڏر جو گهرگهاو گلو صاف ٿي، سچ پچ گهنگهري وانگر وڄڻ لڳي ٿو. ٻولڪ جي ٿاپ‌ٿرڪيءَ وانگر چالُون ٿي ماري. گرڏر جو آواز شڪاري باز وانگر ٿو اڏامي:
"اسانجي لاڏيءَ هار هميشہ،
موليــن ســاڻ مڙهايــو،
مهنجي لاڏي ڪهر آيــو!"
شرنائيءَ جيان سريلي تانُ، شنک جيان اوچو آلاپ سڄي هال ۾ مستي چالُنجي ٿي وڃي. ڪنلاش جي

واء ٿاڙيءَ سان ٿال ڏئي ڇڄمر پائي ٿي. ڇالي ڇولي
کي هٿ کان پڪڙي نچي ٿو. پرولڪ جو ٿال، ٿاڙين
جو ڦڙڪو، لاڏي جو لهرو ....

اچانڪ گهري سانت ڇانئجي ٿي وڃي. هال ۾
صرف ائرڪنڊيشن پلانٽ جي ڇڇٽي 'سانءِ سانءِ'
ايري ٿي اچي. سانت ۾ گرڌر جو دم گهٽجي رهيو
آهي. هال مان نڪري ڪساٽيءَ ڏاڪڻ چڙهي، هو
ڪمري ۾ اچي ڦان ٿي پئجي ٿو رهي ....

'آه، گوپي! تون ڪٿي آهين؟'

رات جي پوئين پهر جي سيتل سانت ۾ پيڙا ڳائي
رهي آهي:

"اسان جل سينچ سينچ پريم بيل بوئي .."

ان آواز کي ڇڻ آڱريون آهن جيڪي ڌيري ڌيري
گرڌر جي وارن ۽ پيشانيءَ تي گهمي رهيون آهن. هو
آلس پريون اکيون ڇنهي ٿو. آواز جون آڱريون هاڻي
سندس انگ انگ کي ڇهي رهيون آهن. سندس
ڪنڌيءَ چوٽ کي سهلائي رهيون آهن. گرڌر اُٿي، خالي
دريءَ وٽ اچي بيهي ٿو. اوير ۾ هيءَ وهائو ڪنهنجي
وات نڪي رهيو آهي؟ پنهنجي ڪمري مان نڪري
گرڌر پاسي واري ڪمري جي کليل کڙڪيءَ وٽ اچي
بيٺو آهي. اندر سچ پچ مندر آهي. ڪرشن جي
سانوري مورتيءَ اڳيان واس دکي رهيو آهي ۽ پيڙا
اکيون ٻوٽي ڳائي رهي آهي. آنسن جو جل اڳاتار پريم

ول کي پاڻي ڏئي رهبر آهي. گرڊر کي پٽر جي
لسيءَ لاءِ شرڏا ڪاهي پر هيءَ جيڙي جاڳندي
ا ...؟ اها پٽڙا ڪاهه ڪان البڪ روپ ڏاري سندس
ٽر ڪري رهي آهي. ڪڏهن ڪيس ۽ لڪ محل ۾
ڏي ٿي، ڪڏهن پڇريءَ جي الٽ ۾ سندس لٽل
مم لي ٽلو پاڻي اولي ٿي، ڪڏهن سندس پڏلنڊڙ
آواز کي پنهنجي نازڪ ناهن جو سنهارو ڏئي ٽاري ٿي.
گرڊر ان پيڙا جا ٻيا ٻه روپ ڏلا آهن. مهمان جي
وچم اها پٽڙا چمن لي مرڪ ۽ اکين ۾ آمنگ پري گهمي
رهي آهي. ڪنهنڪي چالهه جو ڪوپ آٽلي ٿي ڏئي ٿي،
ڪنهن لاءِ پاڻيءَ جو گلاس پري ٿي اچي ۽ ڪنهنجي
روئندڙ ٻار کي ٻالهن ۾ ٻجائي سالت ٿي ڪرائي.
ڪڏهن هوءَ رسوئي گهر ۾ نوڪرن کي مدد ٿي ڪري
۽ ڪڏهن شاديءَ جي سامان سوڙن لاءِ گهر ٻل سامگري
ڪلي ٿي ڪري. مهمان جي مڙاڪي ۾ هوءَ ڪلي ٿي
ڳالي ٿي، لڳي ٿي ٻر منڊر ۾ اڪيلي هوءَ ڳالي ٿي؛
رولي ٿي. ۽ الڳ روپ — ڪڏهن لامت والڪر روشن
؛ چنچل ڪڏهن دولهي والڪر گهتيل گهوُمائيل!
سياڻي ست ناوالٽ آهي. ڪئلاش جي شاديءَ جو
ڏيهن. اح چوڏس آهي. گرل چنبه جهڙ جي جهاڳ ۾
ٽڙگي رهيو آهي. چمه جي ليڪي لي لٽي هٽ رکي
گرڊر ڪڏهن چنبه ڏي بهاري تو لـ ڪڏهن هيٺ
باغيچي ڏي. گلن جا نرم نازڪ چهرا، ڪنڪس جو

ڪريون ٻالڪون.
"اڇو، روئي ڪانَر،" پيڙا جو مرڪ ڀريل آواز.
گرڌر جي عجب ڀريل نگاهه!
"ڇا سوچي رهيا آهيو؟"
"سوچيان ٿو ته انسان سڄو جيون کان مرڪندو آيو
پر ڪن ڇهڙي مرڪ نه پائي سگهيو."
"۽ انسان سڄو جيون کان روئندو آيو پر شبنم جهڙا
نازڪ لڙڪ نه پائي سگهيو."
"توهانجو نالو؟"
"ميران ...."
"ميران؟ .... ۽ منهنجو نالو ...."
"مرلڪي خبر آهي."
"توکي ڪنهن ٻڌايو؟"
"لاڏي وقت ٻڌم پر اُن کان به اڳ اميءَ ٻڌايو هو."
"ٻيو ڇا ڇا ٻڌايو اٿس توکي؟"
"سڀ ڪجهه."
"يعني؟"
"يعني شهر کان نفرت .... ڳوٺ جي شرط .... ٻارن
۽ پاڻشاهه ... بيمارن لاءِ مفت اسپتال ... مرده انسان
جي زنده ياد .... گهايل سپنا .... ڪائنات جو سهارو ....
ڪوتان جي ماجار .... ۽ .... ۽ ٻيو سڀ ڪجهه ....".
"اوهه، اميءَ توکي اهو سڀ ڪجهه ڇو ٻڌايو؟"
"اِن لاءِ ته تاڪڻي من کي مخملي هٿن سان سنڀاليو

وجي." „گوبند جي پيٽرلي زمين ۾ رهندي شمشو هاڻي
چنان ٻڌي چڪر آهي."
„پر آئي لي يهوطلاء چنان کي ۽ ڏرليءَ جو سيارو
گهرجي."
„اميءَ ڪي اجاڙ وهم آهي. مان گوبند ۾ اڪيلو
ڪٿي گذر ڪري رهيو آهيان؟"
„مجبوري - لاچاري - فراريت — "Sheer Escapism
„ميران ...!"
„دک کان دُور ڀڄڻ سان دک دور نه ٿيندو آهي.
گهڻي اڪيلائي سٺي ناهي."
„ميران! هن دنيا ۾ هرڪو فراري آهي؛ ڪنهن
نه ڪنهن ڪميءَ کان گهٻرائجي شتر مرغ وانگر واريءَ
۾ منهن وجهيو ويٺو آهي."
ميران کلي لي.
„ڪل ۽ ميران! هيتر جيترو کلندينءَ، سڀاڻي پرهه ڦٽيءَ
جو پٿر جي مورتيءَ اڳيان ڳالهي ڳالهي اولوڻي روئندينءَ."
ميران جي مرڪ اجهامي لي وئي. پوهان پير ڪري
مونٽ لي چاهي ۽ گرڊ ڪيس هٿ کان جهلي لو ولي.
„ترس ميران! منهنجي سوال جو جواب ڏي. مسون
لوڪي ڪلندو، ڳائيندو، نچندو ڏٺو آهي نه روئندو
سڏڪا ڀريندو ۽ ڏٺو آهي. ڪيڏي اڀاڙ کان ڀڄي لا
تو سنگيت جو سهارو ورتو آهي؟ ڪهڙيءَ ڪميءَ کي

لڪايل لاءِ اوهان جا ٻچا ٻيهر ڪڙا آهن؟"
"منهنجو گهڻو پيارو. هولڪي ڏاڍو ٿي ٿئي."
گرڌر ڳالهه ٻاهر آڻي ٻيو ڪجهه ڪونه سگهيو. ميران هٿ
جهلي ڳالهه تي وئي.....!

شاديءَ جا سانده ٿي رهيا آهن. ميران مکڙيءَ والگر
مرڪي رهي آهي. ڦلوڙيءَ والگر ٽڙي رهي آهي.
"اچو اچو، هٿ وجهاو!" ڪلاش جي ماءُ زالن
کي سڏي ٿي. ميران به اٿي وڃي ٿي.
"تون هٿ نه وجهه.... سڀ سهائيون اچن...."
ميران جي چهري جو رنگ اڏامي ٿو وڃي. ڪنهن
به وهل گرڌر ڪلي ٿو.
"ميراج ايا ڪرڻ آيو هئا؟"
"ميراج جي ڪهڙي ضرورت آهي؟" جاني
ٽيڪ اوڏي ٿي، "برڪ ڏنت هوکي بابا."
چوڻ گرڌر کي ڪي لاءِ ٻر درد ميران کي ٿو ٿئي.
لڙڪي چوي ٿي، "باهر هل جاني! زالن جي ڪم ۾
تون نڪر نه اڙاءِ."
"غلط، بلڪل غلط،" گرڌر اٿي وڃي چوي ٿو،
"جاني، ٻولڪ اوهان جولي. ماءُ توهان اٿي لاءِ بالڪل ضرور
ڪينديس."
"نڪ ٿو هوکي بابا!" جاني پٽ جو جواب پٽ
سان ٿو ڏئي، "اسانکي پنهنجي نه پر منجهارت

ميران گرڏر "... الو وجي." صرورت پولدي."
چڙهندي ڏاڪڻ ٽيڪرو ڇجي ڪمري ۾ سجي
انڪار. لـ مياڙو سان لوڙ ان جهلي ٻاهر ڪڍلي ٿي وجي.
کي جالورن عجب ڪيڙن "لوهين ان ... بالهن کان
وري ٿي، ڪٿاش ۽ الائي
ههه.... "آهيان."
لوهن .... ۽ لوهن مان ۽ جالور ۽ لو ولي!" پاليندو
"هڪ عجيب جالور ۽ ... ڪرڻ ڇير. لوهن ۽ ....
"مون لوهان لاء ڪرڻ ... پوڄا ڪڍهن
لـ ...." پوء ڏاڙا جي ... ۽؟ الين ۽ ... آهيو.
"ڏيرا ..." ليندي؟" ... ۽ وڃاري..."
شروع لگيس لو لـ ... هوء. سگهي ٿي ... "لوهالجي پوڄارڻ ۽
ونڊڪ ڪجهه ڇني ... رهي آهي. ڪمري ۾ بيچيندي
گرڏر جي بالهن ڏکي رهي ... پکيرجي لو وجي.
بيچيندي گرڏر جو سڄو سريرو پکيرجي ... لو وجي؟"
"هيء لوهالکي جا لو ٿئي؟" گرڏر جو رڳو
"ڪجهه ۽ ۽ .... ڪجهه ۽ ۽ ..." "لون وج
جسم ۽ بلڪ آواز ۽ ... پکيرجي ۽ ... آهي،
ميران! مولکي .... مولکي ...."
"مان لوهالکي اڪيلو ۽ ڇڏيندس." ... سان سندس
گرڏر کي ليتالي هوء سازهيء جي ... لگيس
پکيرر اگهندي ٿي رهي ۽ جڏهن آئي ٿي ... لکڙو
۽ پکيرر گرڏر کي ۽، ۽ سندس سازهيء کي

”ميران .... “

”مان هتان هلي وڃان- اهوني ڇوٽو اٿو نہ؟“

”نہ نہ، تون نہ وڃ ميران! مان سچ پچ پاڻکي بيحد اڪيلو ٿو سمجهان.“

”ڇوٿ ۾ پاڻ کي اڪيلو نہ سمجهندا آهيو؟“

”بلڪل نہ .... بلڪل نہ ....“

ميران کلي چوي ٿي، ”اهائي تہ شهري زندگيءَ جي خوبي آهي! هت رستا ۽ جايون ڪشاديون آهن پر ماڻهن جون دليون تنگ آهن. بازاريون چمڪنديون آهن مگر خريدار اجهامندا آهن. قدم قدم تي ماڻهن جا هجوم نظر ايندا آهن تہ بہ هر شخص پاڻکي بيحد اڪيلو محسوس ڪندو آهي.“

”ميران، تو اهو سڀ ڪٿي پڙهيو آهي؟“

”انسانن جي پيشانين تي.“

”منهنجي پيشانيءَ تي تو ڇا پڙهيو آهي؟“

”هڪ کنڊهر جو اتهاس.“

”مان کنڊهر آهيان؟“

”پيو ڇا چوان؟ ڪنهن مرده کي پنهنجي من ۾ پوري اوهان هڪ خاموش اونداهي قبر بڻائي آهي. قبر مٿان اوهان ماضيءَ جي سونهري سانُ جو عاليشان مقبرو اڏيو آهي ۽ هاڻي اوهانجو پيار مجاور بڻجي اُن جي رکوالي ڪري رهيو آهي.“

”بس بس .. ميران، زندگيءَ کي اونده ۽ اڪانت

...ي رهڻ ڏي. ڊوڙي ڊوڙي ڇپاي لڪجي پيٺي
...هي."
"لڪ ڊوڙڻ جو نه پر پنهنجن ڪلهن لـي ڪڏهن
...لاش ڊوڙڻ جو آهي."
"ڇا تون نه ڪر لاش ٻولي رهي آهين؟"
"لاش نه پر ابابي جو تار."
"جواليءَ ۾ ني؟"
"هر ٻهار پنهنجي گرد ۾ سرءُ کي پاليندي آهي."
"لڳي ٿو نه شاعر مان نه، پر تون آهين!"
ميران کلي ٿي— "پلا هاڻي اجازت....؟"
"ٿوري دير ترس ميران! مونکي ڪجھ وقت لاءِ
تنهنجي صحبت جي سخت ضرورت آهي."
"مونکي اڄ کي به سنڀالڻو آهي."
"بيو ڪير؟"
"منهنجي الڙي ماءُ."
"تنهنجي ماءُ؟ پر مون نه ڏٺي ڪانهي."
"هت اچي، توهان ڏٺو ٿي چاهي؟"
ٽهڪ ڏئي ميران لڪڙي هيٺ هلي لـي
وڃي ....!
ڪئلاش لاءِ سيڪاربل موٽر ڪار اڳيان بيٺل وڃي...
رهي آهي، بيٺل اڳيان آلشباري جلي رهي آهي...
ڪرڏر اڳيان بيٺي آهي ميران، هت ۾ ڪئلاش جو...

فل سؤمت چيلي .

"تون آخر ڇا تي چاهين ميران؟"

"اهي ڪجڙا لاهي، هيءَ فل سؤمت پاهو."

"پر منهنجي هنن ڪپڙن ۾ ڪهڙي ڪمي آهي؟ ڪنهن کي اعتراض آهي؟ امڙيءَ کي، ڪئلاش کي، لوڪي ....؟"

"اعتراض نه ڪنهن کي ڪونهي پر اڄاهو جانيءَ ۽ سندس سائين کي ننولي ڪرڻ جو موقعو ملندو."

"اڻلو اهو فل سؤمت پائڻ سان جانيءَ کي موقعو ملندو ننولي ڪرڻ جو. تو پنهنجو رنگ روپ ڏٺو آهي؟"

"جو توهانکي منهنجي سُرمئي ساڙهي ۽ سينگار برو ٿو لڳي؟"

"برو نه ڪونه ٿو لڳي پر ان پوشاڪ ۾ تون .... تون جڻ ...." ۽ گرڌر آسمان ۾ ڦاٽندڙ آتشبازيءَ ڏي نهاري ٿو.

ميران ٿهڪ ڏئي چوي ٿي، "جانيءَ ته ائين ئي چيو هو - ميران! تون ته اڄ چڪڻائيءَ وانگر چمڪي رهي آهين .... ۽ ها، پيو ته ڪجهه چيائين."

"ڇا ....؟"

"پڇيائين: ويٽر از يوئر پارٽنر ميران؟"

گرڌر جي پيرن هيٺان ڄڻ آتشبازي ٿي ڦاٽي. وات ڦاڙي هوُ ميران ڏي نهاري ٿو ته هوءَ کلي چوي ٿي:

منهنجو منهن ڇو تا لکيو؟ جاڻ ڪپڙا بدلايو. جيڪ
ڻ واري آهي. ڇا اِهين ڪلاش سان گڏ سندس
ڪار ۾ نه وهندا؟"
هڪ ڇٻران ٻار وانگر گرڌر ڪپڙا بدلائي ٿو ته
ميران ٽاڙي وڄائي چوڻ لڳي: "او ونڊرفل! وات اي
پرسنلٽي!!"
"ڇو ڪين؟" گرڌر ٿڪ ڪري ٿو، "اجوڪي
انسان جي شخصيت گهر، اسڪول يا ڪاليج ۾ نه پر
درزيءَ جي دڪان تي ٺهندي آهي."
ميران ڦڙتيءَ سان سندس ڪالر جي چوڌاري ليڪا
وائي ان کي ڳنڍ ٻڌي ڏني.
"لاٽ اجا لوز آهي،" گرڌر جڻ سپني ۾ ڳالهائي
رهيو آهي.
"ڳنڍ ٺلي ٿي رهڻ ڏيو. اوهان اڳيئي ٻاڻ ڪري
ڇڏيو آهي."
مرو رسم کان زياده گهڻي چڙهيو آهي. ماڻ ۽ ميران سان گڏ
ڪار ۾ ڪلاش، ڪلاش جي شاديءَ ۾ شامل ٿي هن
وهندي گرڌر کي لڳي ٿو ته شاديءَ ۾ مذهب ۾ ولڊي
ٻاري پل ڪٽي آهي ۽ شاديءَ جي مرڪ ڏسي هو سـ
جي وقت حاليءَ جي معلم ٻري ڪنوار ڏي نهار
سڀي لڳو وڃي. ڪلاش ۽ سندس ڪلاس آهي!"
ميران چوڻ لڳي: "جوڙي فرسٽ ڪلاس ڏي نهاري ڪ
"اصل اي- ون،" جالي ميران ڏي نهاري
ڪي اک ڀڃي ٿو.

”شاديءَ جو جهُولو ڪافي وڏو آهي، جاني!“
مومل ۽ ميران ٻه ٻير ڇوڙي ٿي، ”تنهنجي ۽ جوليءَ جي جوڙي ٻه اُن ۽ وانهي سگهي ٿي.“
”برابر .... رڳو ٻه ڇو ٻورين ٿي جوڙين ويهي سگهن ٿيون ان جهولي ۾.“
ساڙهيءَ جو سرمئيءَ رنگ جڻ ميران جي منهن تي اولجي ٿيو ويجي. گرڌر لڪڙو منڊپ کان ٻاهر هليو ٿو وڃي. منڊپ جي اکيومن ڪنڌ ٻجلي ٻتين ڏي نهاريندي کيس لڳي ٿو ته ڪنهن جون ٻه چمڪندڙ اکيون ٿيزيءَ سان ڊوڙي رهيون آهن .... ٻه اکيون ... ٻه چمڪندڙ اکيون ... ٻه ڊوڙندڙ اکيون.... گوپي .... گوپي .... گوپي ....!

شاديءَ بعد ....
بنگلي جي هال ۾ بيحد شور آهي ۽ اُن کان زياده شور آهي آسمان ۾! ريڊيوگرام تي وڄندڙ جاز جو ڪولاهل .... مهمانن جو گوڙ ۽ جانيءَ جا اُگهاڙا چرچا .... دوستن ۽ ساٿين جا ننگا ٺهڪ .... بوتلن ۽ گلاسن جي ڪڙ ڪڙاهٽ ....
بادلن جي ڳنڙي ڪلهن تي رکي رات ٿڙندڙ قدمن سان گذري رهي آهي. آسمان جو شور وڌندو ٿو وڃي. هال جو شور گهٽبو ٿو وڃي. ميران ڪيلاش ۽ سندس ڪنوار کي هال مان وٺي سهاڳ رات واري ڪمري ڏي وڃي ٿي. سيجا هن پنهنجن هٿن سان سينگاري آهي.

ن جرڙي. کي سيجا لي وهاري ڪمري جر دريڪڙي

ر آسمان جا ڏهه ني دروازا ڪاي تا پرون. اول

ي

نڌي، پوءِ طوفان ۽ آخر ليز برسات ....

پر دروازا ر گرڏر جي ڪمري جا ر .... اوچتو خيال

ئو اچي ميران ڪي!

گرڏر جي ڪمري جر پاٽي ڏوڪي آهو آهي.

سندس ڪپڙا پسي پسا آهن، سندس جسم آلر ٿي

وڙ آهي پر ان جر ڪبس اولر ڪولهي. ڪيس اولو آهي

صرف جهولي ۽ جهر، جهولي ۽ ۾ پيل دائري ۽ جهر ؟

دائري ۾ رکيل وارن جي جڳهه جر.

، چا ڪري؟ ڪڏاهن وجي؟ هي ۽ برسات ر شايد

بند ٿي ڪان ٿيندي. ڪاش! پاسي واري ڪمري

جر در... ، ٿڌهن ميران مٿي اچي، ڪلف لاهي ان ڪمري

جر در ڪولي ٿي. پنهنجي چالي ۽ ۾ جهولي لڪائي

گرڏر ڊوڙي اچي ٿو. " هو ڦڪو ڪلي ٿو.

" ڏاڍي لنز برسات آهي،"

" اڄا ر ليز هتڙ گهرجي برسات."

" جر....؟ "

" پاٽي ۽ جي چرهه ۾ سمورو ڪهرو لڙهي ويند

سب ڪجهه ڌوپي صاف ٿي پوندو . اڙي، پيا

آهيو؟ وهو ر!"

گرڏر چپ چاپ ڪمري جي فرش لي ويهي ٿو ر

"ڇاليءَ ۾ ڇا لکايو اٿو؟"
"جهولي آهي. جهوليءَ ۾ ڪپڙا آهن ...."
"۽ ڪپڙن جي وچ ۾ گيتن جي ڊائري آهي ۽ اُهي گيت ڪنهن جي وارن جي ڇڳن ۾ الجهيل آهن .... ۽ اُها ڇڳ ڏوهاڻکي بيحد پياري آهي .... ۽ ...."
"ڏوکي ڪنهن ڏنائيو؟"
"پنهنجين اکين سان ڏٺو اٿم."
"ميران ...."
ايڏو وڏو ٺهڪ تي ڏئي ميران جي سندس دل جا ۾ ڏهه ئي دروازا کلي چڪا آهن. جهولي گردر جي هٿ مان ولي، اُن مان ڊائري ڪڍي ڇوي تي۔
".... ۽ جي مان اِها ڇڳ برسات جي پاڻيءَ ۾ وهائي ڇڏيان ته؟"
گردر جو مضبوط هٿ ميران جي هٿ ۾ کُپي ٿو وڃي. ٻه هٿ – وچ ۾ ڊائري ..
"نه نه .... اِئين هرگز نه ٿيندو."
"اِئين تي چڪو آهي."
"ڇا مطلب؟"
"ڏوهانکي کو ثبوت آهي ته هن ڊائريءَ ۾ اِجا ساڳي وارن جي ڇڳ رکيل آهي.... يا اُها ڪنهن بدلائي ڇڏي آهي؟"
بجليءَ جو تيز چمڪو.... ۽ پوءِ آسمان ڏاريندڙ گجگوڙ!
ڊائري ٻنهي هٿن مان ڪري ٿي پوي.

”لو هيءَ ڇا ڪير .... ميران ؟“
”مبر ڪوني، ان مان مردو ڪڍي ٻاهر اچاڻي ڇڏهه.“
ڪليل دروازي مان ٻرسات جو وسڪارو اندر
ڪي ٿو اچي.
”در بند ڪر، ميران!“
”ڪا ضرورت ڪانهي.“
”سڀ ڪجهه پسي پوندو.“
”پسڻ ڏيو!“
هڪ وسڪارو ... ٻيو وسڪارو.... نئون وسڪارو....
۽ ان بعد ٻرسالي پاڻيءَ جو چوڙهه ٻراو ريلو ....
ميران گردر کي پاڻ ڏي ڇڪي ٿي ولي.
بجليءَ جا ايڪ ڌهلڪا .. بادلن جون ايڪ
گجگوڙون ... ٻرسات جا ايڪ وسڪارا ... ۽ ٻوءِ سالن....

”بس ....؟ مان وڃان ... ؟“
”مان .... مان .... وري اڪيلو ٿي پوندس.“
”هيٺ ٻيو به ڪر جيءُ اڪيلو آهي.“
”اوه ... لٺهجي ماءُ .. ؟ شايد جاڳي هجي؟“
”هوءَ هميشه جاڳندي آهي. سڀ ڪجهه ڏسندي آهي.“
”سڀ ڪجهه ڏسندي آهي؟ يعني... يعني ....“
”هوءَ انڌي آهي.“
”انڌي ؟؟؟“

”ڏٺو هوءَ ڇو .... اسين ٻه .... دنيا جو هر شخص ....“
.... خاموشي ....
”مان هيٺ وڃان ؟“
”مان .... مان ٻه ....“
ميران ڪلي ٿي. ڪلڻ سان ڪڏ ساڙهي لهوڙي تي جڻ رکيو هوءَ ته ٻه سنڌس آلي سرمئي ساڙهي ۾ ڪلي رهي آهي. گرڊر پنهنجو گيڙو ڪڙلو لهوڙي ٿو. ٻاهر ڇت تي ٽنگيل لوڙيءَ تي ۽ ڪپڙا لٽڪي ڦڙڪڻ شروع ڪن ٿا.

اوچتو ڏاڪڻ مان ۽ آلا ٿڌا سرڪ ڳڙوڪڙ لهي رهيا آهن. ڏاڪڻ پوري ٿيڻ تي ورانڊي ۾ پهرين ئي ڪمرو آهي ميران جو. اندر ميران جي ٻڍڙي ماءُ آهي. اندي - اهڙوڪي آسمان وانگر، گدڙيل ڪجهه گيڙين وانگر بلڪل اندي ...!
پولين ڏاڪي تي پهچي چارئي قدم رکجي تا وڃن.
بس .... اچتي ته ....
ڪمري مان ڪنجهندڙ آواز ٿو اچي. ”مي.... را.... ن ....“
جهيڻي ٻڍڙي چيخ .... اندي چيخ ....
گرڊر جا هٿ ڍرا ٿي تا وڃن. جڻ وڄ جي چمڪي سان ڪڪر چيرجي ۽ اڌ تي ٿو پوي.
”ميران ....“ وري اهائي سهڙي اندي چيخ ....
”مان هلان ..؟“
گرڊر ڪو جواب نٿو ڏئي سگهي.
”ميران ...!“ ساڳي اندي چيخ ٻه وڌيڪ زور سان.

ڊيبل "لڳ ۽ وڏاڪ ... گهٽو ليو ...

" بس ... بس ... بس ... ٽالي پٽ پٽ ... چيرين الذي جيع.

" ميران!! " سالڪ کي چيرين ... ۽ هاڻ مدد ڏي ... ڪنهن موني رهيو آهي مٽي جو پراڻو ڳولجي رهيو آن ۽ بار بار هڪ الذي جيع جو ... "

آهي: " ميران ... ميران ... ميران ... ميران ... " لوڻ هو ڏاڪا لـ

جمع لسي بهچينئي ڪيس لڳي لوڻ آسالتيون اڪيون آهي. ۽ آهي آسالتيون اڪيون پر ڪنجن صدين اوراڪهي آيو آهي. ۽ آسمان ٽان ڏهن ڪر آسمان ڏي ليارن لوڻ. پرساسا آسمان ٽان دهڙا ڪکر ۽ ڏولي چلا آهن. سب ڪجهه ڏوبجي ويو آهي سب ڪجهه! پولر جو چنڊ صاف جي آلي ۽ سفيد چڪي ۽ والگر چمڪي رهيو آهي. گرڊ ر اولهو ساهه کڻي جتن لسي لوڻ لوڙي ۽ ننگل چوطرف لهاري لوڻن ڏسي اڏامي، جي جي ميران جي ترمٽي سازهي هوا سبب آهي ۽ سندس گيڙو ڪڙالو هڪ ڪنهن وهي پيئي آهي ۽ سندس گيڙو ڪڙالو گرل مرل ڳڻڦري آن ڍلهيل سازهي ۽ هيان جو ياڻ لڪالي رهيو آهي

(اپريل ۱۹۶۷ع)

ڪونج جا ڇپايل ۽ موجود ڪهاڻين جا مجموعا

۱- بي آڪ جلن تا پروانا	ليکڪ: سگن آهوجا	۲-۰
۲- اپراجتا	" گدو ساماڻي	۲-۰
۳- راڻيون	" آنند گولاڻي	۲-۰
۴- ٽونگو	" شيام جيسنگهاڻي	۲-۰
۵- ڪاٺ جي سانچي ۾	" ڪي-ايس-ٻالاڻي	۲-۰
٦- پراڻي عورت	" موهن ديپ	۲-۰
۷- ست سنڌي ڪهاڻيون	" ڇهه ليکڪ	۲-۰
۸- ٻه لنبيون ڪهاڻيون	" ٻه ليکڪ	۱-۵۰
۹- ستيم شوم سندرم	" ٻه ليکڪ	۱-۵۰
۱۰- پانڌي پراڻو واٽ نئين	" گوورڌن ڀارتي	۲-۵۰

ناول

۱- رڃ ۽ پاڇا	ليکڪ: موهن ڪلپنا	۳-۰
۲- ۱۴ ڏينهن (هند-پاڪ جنگ)	" چندولعل جيسنگهاڻي	۳-۰
۳- ديوداس	" شرت چندر	۳-۰
۴- گولڊ فنگر	جاسوسي ناول	۳-۰
۵- ٿنڊربال	" "	۳-۰
٦- نازنين	" "	۱-۵۰
۷- سرڳ ٻانهن ۾	" موهن ديپ	۱-۵۰

هر هڪ ڪتاب تي ۲۵ ٽڪا ڪميشن ڏني ويندي.
پئسا اڳواٽ موڪلڻ گهرجن. پوسٽ خرچ معاف.

گوورڌن محبوباڻي ”پارتي“
جا ڇپيل ڪتاب

۱- گل ۽ مکڙيون (شعر)
۲- الا مجنون ملير (گيت)
۳- طوفاني رات (ناٽڪ)
۴- بکڙيل گهر (ناٽڪ)
۵- پيلو چنڊ - لال داغ (ڪهاڻيون)
۶- لاليون (ٻارن لاءِ گيت)
۷- ننڍين ٻستي (ٻارن لاءِ ڪهاڻيون)
۸- ٻڪي هلي وڻندڙ ساڻيه (مذاقي گيت)
۹- ڪالو ۽ اکياڻو (مذاقي گيت)
۱۰- عمر مارئي (هندي ناٽڪ)

هي ڪتاب پرسو - ايم - مرتوالي ۽ سنگر پرنٽرس، پراڻي منڊي، اجمير مان ڇپائي ۽ ڪرنل پبليڪيشن، ۴، گرينٽ وليسٽرن بلڊنگ بمبئي -۱ مان پڌرو ڪيو.

۱۵ سپٽمبر کان

سنگيتمي رومانٽي ڪهاڻي جا

اداڪار:

راجيش کنا، نندا، لچل سچديو، اوم پرڪاش ۽ پيا

مهمان اداڪار: موهن ڪرشن، نانا پالسڪر ۽ افتخار.

شروع آهي

توهان کي کلائي کلائي کيرو ڪندي

يونائيٽيڊ ۴ جي

جورو ڪا غلام

(ايسٽمينڪلر)

آکاڻي: مڌوسدن ڪاليلڪر

ڊائريڪٽر: اي. ڀيمسنگهه

سنگيت: ڪلياڻجي آنندجي

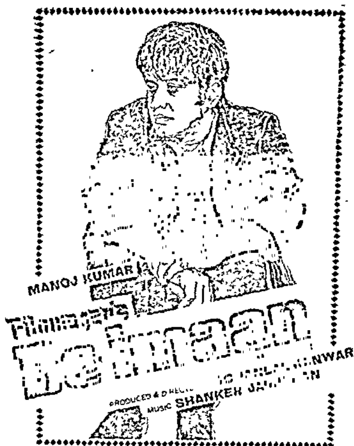
گيت: آنند بخشي — ڊائلاگ: اختر-ال-ايمان

الڪار، ڪوهنور، ريڪس، لوٽس، گڻيش، بادل، روپم [سيان]، نيپچون [باندرا]، ملن، امبر، هنجر، سنگم، نوپورالا، سنگيتا، سونا، جگ، نٽراج، پارت، ڪالپنا، شرياس، گڻيش [ٽاٽا]، جوڪر-پورنما [ڪلياڻ]، سپنا [الهاسنگر]، حسين [ڀيوندي].

— ريڊيو فلمس رليز

شڪروار ۴ آگسٽ

اٿين تہ دنيا ۾ ايماندارن جي ڪمي، ڪانهي بي-ايمان ضرور

اداڪار: منوج ڪمار، راکي، ناظما، سنيھہ لتا، پريم چوپڙا، پريم ناٿ ۽ پران.

کان شروع آهي
پر هر انسان جي دل جي ڪنڊ ۾ ڪٿي
اڪو ويٺو آهي!

Be-Imaan

فلم نگر جي نئين پيشڪش

بي - ايمان

(ايسٽمن ڪلر ۾)

هدايتڪار ۽ نرماتا: سوهنلعل ڪنور

سنگيت: شنڪر ڄئڪشن

راکي - لوئس - پنليس - سڻي لائيٽ -
ريڪس - براب وي - روپم - ديپڪ -
نهپچو ن (باندرا)، ملن(سانتاڪروز)، امبر-سنگم (انڌيري)
منجو (جوگيشوري)، سنگيتا (ملاڊ)، انوپم (گوريگائو)-
اجنتا (بوريولي)، سهڪار (چيمبور) ڪاپنا-آڪاش(ڪرلا)
شرياس (گهاٽڪوپر)، وندنا - اشوڪ (ٿاڻا)
جوڪر (ڪلياڻ)، حسين (ڀيونڊي)، امن (الهاسنگر)

- ڊيلڪس پڪچرس رليز

تاريخ ٢٢ سپٽمبر کان ڏيکاري ويندي

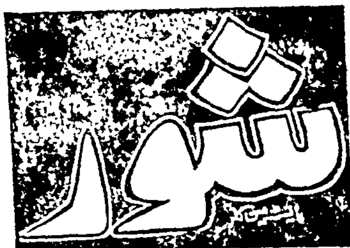

ڪريڊٽ: ليڪ، پروڊيوسر، ايڊيٽر ۽ ڊائريڪٽر:
منوج ڪمار
سنگيت: لڪشمي ڪانت پياري لعل
گيت: سنتوش آنند، ورما ملڪ ۽ راجڪوي اندرجيت سنگهه تلسي
فوٽو گرافي: نريمن ايراني

منوج ڪمار جي لاثاني فلم

وشال انٽرنئشنل پراڊڪشن جي

ايسٽمينڪلر

SHOR

ڪلاڪار: منوج ڪمار، جيا ڀادري، پريم ناٿ، ڪامني ڪوشل، منورما، مدموهن، راج مهرا، نانا پالسڪر، ڪرشن ڌون، مينا ٽي، آسرائي، ماسٽر اوناش، بيبي سشما ۽ ٻيا ڪيئي

ايروز، آپيرا هائوس، اوڊس، پئلس، سنٽي لائيٽ، روپم، ديپڪ، نندي، ملن، امبر، سنگم، هنجر، سمراٽ، نيوايرا، اجنتا، سهڪار، ڪلپنا، آڪاش، شرباس، وندنا- اشوڪ (ٺاٺا)، جرڪر (ڪلياڻ)، ريجنٽ (الهاس نگر) حسين (پيونڊي)۔

ڊيلڪس پڪچرس رليز

مهاڀارت

اڄڪلهه وقت آهي ٿورو ۽ شاستر آهن گهڻا. ان ڪري سڀني
شاسترن ۾ جو گيان ۽ ڄاڻ جو جوڙ آهي تنهن جو نچوڙ ويد
وياس مهاڀارت ۾ ڏنو آهي. شري لوڪرام ڏوڏيجا وڏو
محنت ڪري اهو مهان گرنٿ تيار ڪري ڇپايو آهي.
وڏي سائيز جا اٽڪل هزار صفحا، آرٽ پيپر تي رنگين
٣٤ مورتون ۽ ١٢٥ سادريون مورتون، ڪپڙي جو پڪو
جلد. قيمت لاڳت کان به گهٽ رکيو ٥٠-٠ روپيا. ملڻ جو
هر هنڌ پبلشر وٽان...

(تمام جلد ڇپجي ظاهر ٿيندو لوڪرام ڏوڏيجا جو لکيل
شڪارپور جو اتهاس)

نوبل پيپر مارٽ

حسن چيمبر، پارسي بزار اسٽريٽ، فورٽ بمبئي-١

WITH BEST COMPLIMENTS
OF·

Grand Bazar

AIR CONDITIONED

DEPARTMENT STORES

25, COLABA CAUSEWAY
BOMBAY- 1.

Gram: "FULLRANGE" Phone: 212020

شري نارائڻ پارٽيءَ جو نئون ڪتاب

سنڌ ۽ سنڌي ٻولي

سنڌ جي مختصر تاريخ - آريائيءَ کان وٺي - اڄ سوڌو
سنڌي ٻوليءَ جي مختصر تاريخ - سنڌي ٻولي ڪيئن
وڌي ۽ ويجهي.

ڪونج طوفان ڊسمبر ۱۹۷۲ ۾ ظاهر ٿيندو

وشنو ڀاٽيا جي ٻي باڪ ڪهاڻين جو مجموعو

سچ جا ٽڪرا

۽ ٻيون ڪهاڻيون
(صرف بالغن لاءِ)
جلد ظاهر ٿيندو.